

MISSZIÓS REGÉNYTÁR

7. SZÁM

NYITOTT SZEMMEL KELETEN

**ÚTBAN A MANILAI
EUCCHARISZTIKUS
KONGRESSZUSRA**

A MISSZIÓS IFJÚSÁG MELLÉKLETE

FAUST ANTAL

**NYITOTT SZEMMEL
KELETEN**

**ÚTBAN A MANILAI
EUCCHARISZTIKUS
KONGRESSZUSRA**

SZALÉZI MŰVEK. RÁKOSPALOTA

**Nihil obstat. Carolus Szitkey. S. S. Imprimatur No. 6036|1937.
Vaci, die 11-a Novembris 1937. † Stephanus Episcopus Vaciensis.**

ELŐSZÓ

A manilai eucharisztikus kongresszus és vele az egész távolkeleti út már drága, felejthetetlen emlékké lett. A vállalkozás nem volt csekélység és annak is története van, míg elértem a kiindulási pontig. Most, mikor túl vagyok mindenén és visszapillantok az előkészültre, a hosszú áldozatos útra, csak hálát adok Istennek, hogy oly szépen és simán folyt le. Már egy éve lettem figyelmes rá. A szikra gyújtott és lángra lobbantotta bensőmet, ellenállhatatlan vágy támadt bennem, hogy résztvegyek a kongresszuson, nyílt szemmel, kitágult lélekkel végiglátogatom a keleti mesevilágot, azt az egészen más világot, mely eddig csak álomszerűen élt bennem. A titkos sóvárgás lassanként elhatározássá érlelődött, míg végre elérkeztem az ugróponthoz: dönteni kellett, az idő sürgetett. S ekkor megrohantak a kétségek: vajjon bírod-e a hosszú utat, a klímát? Megéri-e, hogy elhagyod nyugodt otthonodat és ilyen fárasztó, veszélyekkel teli útra adod magad? Tétovázó napok, órák, álmatlan éjszakák. Az első lépés, a jelentkezés és vele 100 pengő elküldése volt a legnehezebb. Aztán már nem volt megállás, vonzott, magával ragadott az ismeretlenség utáni vágy: kitártam lelke-met, várakozással az eljövendő felé, íme az álom valóság lesz!

Most már nem tarthattam a titkot magamban, közöltem környezetemmel, népemmel. A vélemények megoszlottak. Volt, aki biztatott, ez volt aránylag a többség, mondván, ha tehetné, ő is jönne; mások aggályoskodtak, a számtalan veszélyre figyelmeztetve, mert hogy a mai forradalmas időben nem tanácsos olyan messzire menni stb. Érdekes, hogy elutazásom előtt néhány héttel a szomszéd faluból temetésről mentem haza és egy kilométerre lakásomtól majdnem szerencsétlenül jártam: az átázott, feltöltött horgasban kocsink megrekedt, a lovak egymásra bukdácsolva oly mélyen süppedtek a sárba, hogy már mozogni sem tudtak. Csak ügygyel-bajjal sikerült a lovakat kiszabadítani, a kocsit a sötétben otthagytuk. Másnap láncokkal és dorongokkal kiemelték a másfél méteres sártengerből. Én az esetet nem vettem rossz előjelnak, hanem ellenkezőleg, azt gondoltam, hogy a távolkeleti út jobban fog sikerülni. Úgy is lett.

Manapság a sok nehézség ellenére is, melyet valutaszerzés, útlevél és vízum, politikai bizalmatlanság tornyosít, sokan utaznak. Tehát mégsem oly nagy dolog, amire vállalkoztam? Hogy lélekben mások is átélhessék, a látottakat és átfogó elgondolásokat alábbiakban akarom formába önteni.

GENOVA LA SUPERBA.

Végre minden irányú rendezés után jan. 7-én kiszakadhattam az otthon kötelékeiből. Olyan ez, mint mikor a hajó elhagyja kikötőjét: felhúzzák a hidat, eloldják a köteleket és kendőlobogtatás, szercsekívánatok közt indul útjára. Plebános helyhez kötött ember, nem egykönnyen szabadulhat. Ez utolsó napjaimat nehezzé, fájóvá tette, annál is inkább, mert híveim közül többen személyesen is elbúcsúztak. Tudták, hogy miről van szó. Utolsó Isten veled! Ezután sokáig csak az imádságban fogunk találkozni.

Az irány Triest-Genua. A 26 órás vonat-út Budapesttől odáig most nem sokat ígér, főleg, mert álmatlan éjszakának nézünk elébe. A 26 tagból álló magyar kolónia összeismerkedik, hiszen az egész ország területéről került egybe. Mindenki várja a jövendőt, beszélgetéseink többnyire ekörül forognak. Csakhamar kitűnik, hogy valamennyien voltunk már nagyobb úton, tehát trenírozva vagyunk. Ki is vállalkozna egyszerűen ilyen salto mortáléra?

Mily hamar értünk Triestbe! De most, az éjjel ijesztő, sötét arca! Kiki pihenni próbál, ahogy lehet. Egymásután hagyogatjuk el az állomásokat: Mestre, Padua, Vicenza, Verona, Brescia. Gyűrönten kelünk, mire dereng: Milanóban vagyunk, vonatunk berobog az új állomás óriási üvegbolto-

zata alá, felső része homályba vész. Lassan világosodik, a városon túl baloldalt már szépen kivehető az újra karthausi kolostorra lett híres Certosa di Pavia. Még néhány hely, Voghera, Alessandria és végigszáguldottuk a Po-sikságot, áttörtünk a liguri Alpokon: kisebb-nagyobb alagutak sorozata, hegyek, völgyek és végre leereszkedünk a liguri tenger királynőjének lábához, Genuában vagyunk.

A Conte Rosso, a Lloyd Triestino hajótársaság hatalmas csavargőzőse már a kikötőben horgonyzott és várta utasait. Első dolgunk volt, hogy podgyászsunkkal annak rendje-módja szerint átszállsoljuk magunkat. Vagy 3-4 óránk maradt a város megtekintésére. Genua! Neve, híre nem mai keletű, az már a deresedő multban fogalommal lett. A liguri öböl északi részén, az Alpoktól koszorúzva, a magaslatokra amphiteatrálisan felkapaszkodva mindig fontos, uralkodói szerepe volt. A római világban kiváló kereskedelmi gócpont, a népvándorlás viharaiiban sokszor változnak urai: keleti gótok, bizantinusok, longobárdok, frankok, arabok vetélkednek birtokáért, mialatt ismételtelen elpusztul, míg végre a XI. században mint önálló köztársaság megalapítja tengeri hatalmát. A keresztes hadjáratok idején fontos szerepet tölt be, kereskedelme gazdaggá teszi és állandó versengésbe hozza Velencével (tudvalevő, hogy Nagy Lajos királyunk Velence megtörésére Genuával szövetkezett). Önállóságát a napoleoni háborúkban veszítette el, de a jelen olasz hatalmi körzetben megint az, ami volt a rómaiaknál. Visszatért kiindulási pontjához, csak szellemi és művészeti értékekben

gazdagodva. Régi és új palotái, templomai jelzik, hogy méltán nevezték a büszke Genuának.

A rövid időt jól ki akarván használni, másodmagammal felkerestük a városnak talán legnagyobb hírességét, temetőjét. A holtak városa, mert csakugyan az folyosóival, erkélyes útjaival, kápolnáival. A legszebb, legművészibb márványsíremlékek valóságos múzeuma, versengés a halál birodalmában. És mindez fönséges környezetben, örökzöld fasorokkal szegélyezve, árnyékolva, a hegyoldalra terraszosan felvezetve. Az egyes szobrok és szoborcsoportok élethűségben jelenítik meg a holtakat és amellet szimbólumok is. Bámulatos gazdagság a kifejezésben, nincsen két egyenlő emlék. Az elmúlás, a búcsúzás, a részvét, a gyász, hit, remény, szeretet, élet-halál viaskodása, feltámadás mindig új és új változatban. Itt látod, amint az ember bárkán evez az örök cél felé, épen begöngyöli a vitorlát; az imádkozó hitvest férje ravatalánál, de előtte Krisztust kiterjesztett karokkal, vigasztalva, biztatva; a halált, kinek hideg érintésétől megmerevedik az életvidám nő; az agastyánt, ki megtörten elpihen a meredek lépcső alján; az angyal feltámadásra hívja a leányzót. Odébb a nyitott sírból kikél a megdicsőült; a szerzetes páter a halotti zsolozsmát mondja; az anya felemeli gyermekét, hogy megcsókolhassa az apa emlékképét, míg másik gyermeke áhítattal mellette térdel; a férj szomorúan elmélkedve áll neje sírjánál stb. Csak néhányat soroltam fel a sok közül. Nem hagyhatom említés nélkül a híres perences asszonyt. Közönséges sorsban élt, ki keresé-

tét arra gyűjtötte, hogy halála után megörökítsék: ott áll élethűségben, rózsafüzérrel és pereccel kezében. Cicerónénk szakavatottan magyarázott és ismételten felhívta figyelmünket arra, mily lelkiismeretesen dolgozták ki a régibb mesterek az egyes részleteket: a ruha csipkázatát, a kéz erezetét, a haját, még a cipő kopását is. Az emlékeket nem tisztítják meg a portól, minek következtében bizonyos hamvasságot, patinát kap a márvány és a ruha olyan, mintha selyemből volna. Akik szegények és márványemléket nem tudnak készíttetni, idővel közös sírba kerülnek, hogy helyüket mások foglalhassák el. A temetőt elhagyva arra gondoltam, hogy minden elragadó művészet mellett is ez csak emberi dicsőség, mely a holtaknak semmit sem használ. Vezetőnk alaposan megpumpolt: 10 lírát követelt. Jó keresete volt. Ez volt élvezetünk prózai oldala, de azért megérte.

Hajónk félnégykor indult, január 9. volt. Mentem már hajón, tíz évvel ezelőtt Amerikába is merészkedtem, és most mégis oly különös érzésem volt. Ó, a hosszú út! De Isten kezében vagyunk. Tehát 64 napon át ez az úszó szálloda lesz otthonunk. Tekintetünk a mindinkább elmaradó, szürkeségbe vesző Genuán: Kolumbusz szülővárosa, Isten veled! Eltűnik a part és figyelmünk most már a hajóra és a rajta lefolyó életre irányul, összenővünk vele.

Mint vártuk, tényleg nemzetközi társaságba kerültünk, idő múltán legalább 20 nemzet képviselőit számláltam meg: Európa csaknem valamennyi országából, Amerikából, még erős kínai kolónia is

akadt. Átlagban 800 utas — a szám minden kikötőben változott — ezeknek kb. fele a turista-osztályon, a hajó személyzete 400 körül. Ez a sok ember élt, aludt, étkezett, járt, foglalkozott, minden modern szükségletéről gondoskodva volt. De nemcsak utasokat vitt ez a tiszta fehérre lakkozott hatalmas építmény, hanem mennyi árut. Mikor például Shanghaiban négy napig ki- és berakodtak, ámulva vettük észre, milyen feneketlen a hajó gyomra. S mindössze 18 ezer tonnás ez a 190 méter hosszú, 22 széles Conte Rosso. Természetesen termei, helyiségei, gépjai, felszerelései a leggazdaságosabban vannak kiszámítva, elrendezve — nem hiába tudomány a hajóépítés. Az egyensúlynak, biztonságnak, térfogatnak, gyorsaságnak kellő arányban kell lenniök. Mennyi fejlődés! Amiért évszázadokon át annyi ember küzdött, azt mi most mint eredményt élvezhetjük. A Conte Rosso azután meg is akart felelni kitüntetésének. Mivel az eucharisztikus kongresszusra indult utasaival, amugy is kicsinosította magát. Egyik első termékéül kápolnává alakította tizenegy oltárral. A főoltár tabernákulumában állandóan a szentségi Jézus, két oldalon a különböző nemzeti zászlók — nagy lobogónk a magyarok Nagyasszonya képével a legszebben érvényesült. Az oltárokon reggel öt órától 9—10-ig szentmisék, este 6-kor latinnyelvű rózsafűzérájtatosság, valamely nemzet nyelvén beszéd és szentségi áldás. Az eucharisztikus jelleg így teljességgel kidomborodott. A liturgikus szempont ugyan megkívánta volna, hogy naponként egy közös szentmise legyen latin ének- és imarészekkel,

az egyetemesség így szépen kifejezésre jutott volna. Hiszen közös anyánk az Egyház. A különféle nemzeti istentiszteletek a partikularizmust hangsúlyozzák, a sok és állandó kismise az individualizmust. A liturgikus mozgalom erősödése bizonyára örvendetes fejlődést fog eredményezni, jelenleg, a túlzó nacionalizmus korában az eszménytől még messze vagyunk. Másrészt a hajón azonban mindenki érezte, hogy egy nagy közösségbe tartozik, mindnyájunk célja ugyanaz.

Másnap reggel Nápoly felé közeledtünk. A parti szigetek, a szárazföld kiugró fokai, az öblök egy-egy nevezetesség, melyek máskor célpontok, most csak tovatűnő kulisszák: Ischia, Procida, Cap Miseno, Pozzuoli, Baiae és végre Nápoly panorámája egymásután bontakoznak ki.

NÁPOLYTÓL PORTSAIDIG

Már láttam Nápoly szűk, zsúfolt utcáit, de némi nevezetességét is, azért most nem volt különösebb varázssal. Három órányi időnk különben is csak kis portyázásra volt elegendő. Gyalogséta a San Gennaro templomig, majd konflison végig a tengerparton. Kerestük a napsugarat, mert csípős hideg volt. Mikor visszatértünk a hajóra, az odavezető úton parádés katonaság sorfala áll, autók vonulnak fel, méltóságok szállnak ki: mindez a pápa követének, Dougherthy, philadelphiai bíborosnak szól, ki Amerikából jött Rómába a súlyosan beteg Szentatyához és annak áldásával és megbízásával itt szállt hajóra. A nápolyi bíborosérsek kísérte

idáig. A mintegy 200 paphoz és 16 püspökhöz a legfőbb méltóság csatlakozván, a hierarchia teljes volt és folytattuk utunkat.

Végig kémeleltük a partot fontosabb pontjaival. Amott Nápolyon túl a hegyen árnyas facsoportból a kamaldoli kolostor fehérlik, lejjebb a folyton pipáló Vezuv, alján Torre del Greco, Pompeji; a sziklás Capri és Sorrento között megyünk délnek, a partok eltűnnek, esteledik. De a sötétben csak annál inkább érdekes látnivaló ígérkezik: közeledünk Siciliához, a messinai tengerszoroshoz és még előbb elme gyünk a Stromboli tűzhányó mellett. Ez, úgy tudjuk, állandó működésben van. Talán szerencsénk lesz. Már vacsora előtt nézegettünk délfelé, türelemmel várunk. Fel-feltűnő világosság mutatkozik, ez nem lehet világítótorony. Vacsora után biztosak vagyunk: a Stromboli tűzes lávája villog az éj sötétjébe. Szemünket most már nem vesszük le róla, közelebb és közelebb érünk a vulkánhoz. Hajónktól jobbra, tisztas távolban, de nagyszerű szépségben játszódik le a ritka jelenség. A hegy nem látszik, csak a többszörös lávafolyam, amint a csúcstól leomlik a tengerbe, közbe egy-egy lökés a kráterből, lélegzetet vesz a föld tüdeje, világló gázfelhő emelkedik és tovatűnik, újabb lávatömeg szántja végig a hegy oldalát. A látvány így éjnek idején különösen lebilincselő. Vén földgömbünk még mindig nem kész, részleteiben alakul, változik, egymás mellett élet és halál, tűz és víz, körülöttünk a tenger, mely hullámaiba fogadja a süstörgő lávát. Hajónk elhalad, nyugodtan folytatja útját.

Szép ez a tiszta, csillagos téli éj. Beszélgetünk és várunk. A déli horizont világosodik, számtalan villamos lámpa fénye, mintha a víz színén fűzéren lógnának. Amint a szorosba érünk, szinte zárul a kör, a közökben a kalábriai és siciliai part fekete körvonalai, fölöttünk az ég csillagai, mintha őriási, pazarul kivilágított teremben volnánk. Éjfél elmúlt és mi megelégedve ennyi természeti szépséggel lepihentünk azon aggodó gondolattal, hogy holnap más tapasztalatban lesz részünk.

Tényleg úgy történt. Felébredéskor erősen érezzük a hajó ingását, itt a tengeri betegség kísértése. Nem ismeretlen nekem, csak ne legyen súlyos és hosszú tartamú. Azt tudjuk, hogy a Földközi tenger klimaválasztó és ezért nyugtalan. Miben is áll ez a betegség? Úgy tapasztaltam, hogy a hajó hossz-ingása játssza a főszerepet. Ennek következtében az embernek az az érzése, mintha testének felső része pillanatnyilag az űrben maradna, míg az alsó része leszáll, az idegzet elveszti az egyensúlyi biztonságot, a belső szervek, a gyomor ideges mozgásba kerül és általános rosszullét származik. Nekem ilyenkor legjobb a vízszintes helyzet, úgy is maradtam — fekvé. Öröömre nem tartott soká, az első napon túlestem rajta. Többé-kevésbé mindenkinek át kellett esnie ezen a kis torturán. Persze ilyenkor aztán elhal a zajos mozgás, a vidám beszéd, az emberek el-eltűnnek és várják az idő jobbrafordulását.

E napnak egy másik, igazán szomorú mert végzetes eseményét kell megemlítenem. Ebéd idején volt, mikor az amugy is nyomott kedélyeket fel-

rázta a kiáltás, hogy ember a tengerben! A hajónak egyik fűtőalkalmazottja a vízbe ugrott. Arra lettem figyelmes, hogy a hajó állt. A legénység készenlétben várt, míg a szerencsétlen felbukik, de hiába, a tragédia be volt fejezve. Csak találgatás volt, mi okozta az öngyilkosságot: igaztalan bánásmód feletti elkeseredés vagy valami beteges hajlam? Titkát a szerencsétlen ember magával vitte a mély hullámsírba. Az eset hatása mindenkit megdöbbsentett, miközben a hajó továbbindult. A Földközi tenger most már fokozatosan rászorgált, hogy kritikus zónának tartsuk.

Másnap jobb volt, a kedélyek dermedtsége enyhült. Este fél hatkor a 28 tagú magyar kolónia tiszteltettség msgr. Heylen namuri püspöknél, ki mint az eucharisztikus kongresszusok állandó bizottságának elnöke, 81 éves korában, ezúttal már huszadszor vesz részt a világraszóló ünnepeken. Magyarország, a Regnum Marianum nevében, mint amely a jövő szentistváni évre várományosa a kongresszusnak, Dr. Madarász prelátus úr üdvözlő latin nyelven. Az agg püspök köszönő válaszában meleg szavakkal emlékezik meg hazánkról és a nagy Apponyi gróf latinságáról, azon reményének adva kifejezést, hogy a jövő évi kongresszuson is résztvehessen.

Jan. 13-án hajnalban megérkezünk Portsaidba, a Szuez-csatorna kulcsához. A csatorna megnyitása hívta életre és emelte várossá, a kelet-nyugati tranzító-kereskedelem gócpontjává. Jelenleg úgy 70 ezer lakósa van, de folyton épül, nagyobbodik. Eppen ez alkalommal szentelte fel a bíboros-legá-

tus a Conte Rosso utasainak jelenlétében az új székesegyházat. Itt a telünknek már alig van nyoma. Különben is e sivatagos vidéken a nyár forrósága nagyon kellemetlen lehet, hiszen árnyas, védett helye nincsen. Mintha erre nem is volna szükség. Bámulatós mozgalmas a kikötő, a bárkák, vontatók ide-oda járnak, hajók szelnek, a ki- és berakodásra bőven és olcsón van munkaerő, mert a nagyszámú arab szinte gépies gyorsasággal dolgozik, a hajóknak meg általában nem oly sietős. Átmenőben szemléljük ezt az érdekes, mozgalmas életet. A Lesseps-émlék felé közeledünk. Ott áll kőben megörökítve a zseniális mérnök alakja, ki a híres csatornát létesítette. Impozáns a póz, ahogy jobb karját kiterjesztve mondja a nagyvilágnak: *Aperire terram gentibus, meg kell nyitni a földet a népeknek, így is fejezhetnők ki: szabad az út. Szabad 1869 óta, mikor ünnepélyesen megnyitották.* Nagy jótétemény volt, mert a Keletre induló és onnét érkező ezernyi hajónak nem kell megkerülni Afrikát. Éppen ezen óriási fontossága miatt már régen foglalkoztak a tervvel — már az egyiptomi Ptolomeusok összekötötték a Nilust a Vörös-tengerrel — de a nagy munkát egészben végrehajtani az újabb kornak volt fenntartva.

A SZUEZ-CSATORNÁN ÉS A VÖRÖS-TENGEREN

Mi már indulhatnánk, de a hajó még nem bonyolította le ügyeit, az illetékrendezést, a villamos reflektor és dinamó felvételét stb. Addig nézzük a vízi bazáréletet. A csónakok, gőzbárkák körülzöng-

lik hajónkat és onnét alulról kínálgatják áruikat. Ha valamely üzlet sikerült, cekkerbe rakják a holmit és felhúzzák, a pénz meg hasonlóképpen utazik lefelé. Így megy ez lármás alkudozás közben, míg a hajó útrakel. Sőt egy nagyobb csónakot embereivel, áruival a fedélzetre emelnek és ezek leutaznak velünk Szuezig, onnét egy másik hajó megint visszaviszi őket. Igazán kihasználják a konjunktúrát.

Ez a tízórai csatornai utazás maga gyönyörűség. Verőfényes nap, sima víz, nagy hajónk oly nyugodtan és zajtalanul jár, hogy mozgását alig vesszük észre. Milyen más ez, mint a Földközi tenger. De a vidék jobbról-balról sivatag, fásítással ugyan próbálkoztak, de a homok erősebb. Ez a csatorna állandó veszedelme, főleg, ha erős szelek járnak. Csak folytonos kotrással tudják a kellő mélységet fenntartani. A csuszamlós part is állandó javításra szorul. Régi korok levegője csap meg, hisz biblikus helyen járunk: balra Egyiptom, a fáraók országa és népe, kőromokban heverő történet pirámisokkal, sziklasírokkal, hieroglifekkel, múmiákkal és a mai küzdelmes jelen — jobbra a Sinai félsziget és azon túl északkeletre a palesztinai szenthelyek. Most kilenc éve jártam erre, Elkantaránál szálltunk át éjnek idején kompon. A régi emlékek önkéntelenül támadtak fel bennem. Az eleinte egyenes csatorna néha kanyarodik és keresztül vág a tavakon, itt aztán kitérők, telepek is vannak, Ismailia erdős ligetekkel. Amott a csatorna jobbán monumentális csataemlék: a világháború idején itt akartak a törökök áttörni. A két hatalmas kőobeliszk a kö-

zöttük lévő hosszmedyéssel szépen szimbolizálja a csatornát. Megkapó a sivatagos némaságban ez az égbetörő egyiptomi stílusú emlék.

A gyorsan beálló sötétség nem engedi látni a csatorna utolsó harmadát és a hajó a reflektor világítása mellett nyugodt tempóban este nyolc óra körül éri el Szuezt, a csatorna déli őrvárosát. A tíz órányi úton nem kellett megállnia és így régebbi kéréséből örömeinkre valamit behozott. Ugyanis már nagyon előre gondoltunk: ha a hajó késik, annival kevesebb időnk marad Bombayra. Szuezzel elértük a Vörös-tengert, persze még csak keskeny ágát, mely a baloldali Akaba-öböllel közrefogja a Sinai félszigetet. Ezután már gyorsabban haladtunk, elég volt a cammogásból.

Számolgattam, hogy reggel meglátom-e a sinai hegyeket, a Dschebel Serbált, Musát, de csak kevéssé sikerült. Reggel hatkor már csak távolból üdvözölhettem, de gondolataimmal ott voltam az Isten hegye lábánál, hol az ószövetségi nagy kinyilatkoztatás történt, hová Mózes vezette népét a Vörös-tengeren való átkelés után: per mare rubrum sicco vestigio transire fecisti, ki száraz lábbal engedted őket átkelni a Vörös-tengeren — a nagyszombati Exultet fönséges dallama zsongott benszomban.

Már a gyönyörű 168 km-es csatornaúton mondtam: így, bár lassan is, körülutaznám a világot. De a Vörös-tenger is megbecsülte magát. A térképen ez keskeny sáv, azt lehetne hinni, hogy a két part állandóan látszik. Csak néha és a távolban tűnnek fel hegycsúcsok, a Vörös-tenger általában 200, dé-

libb részén 300 km széles, míg hosszúságban 1600 km, hajónk két teljes napig haladt rajta végig. Megkezdődik a meleg. A hajószemélyzet és az utasok nagyrésze már nyári fehérbe öltözik. Első nap még tűrhető, májusunknak felel meg az idő, de másnap már kánikulás klíma járja, úgy hogy mindenki keresi az árnyékot. Annál kellemesebbek az esték a fedélzeten. A csillagos ég, a félhomály, a hajó gyors haladásától okozott állandó széláramlat, a tenger sötéten csillogó tükre lekötött sokáig, gondolatban, beszédben Kelet titokzatos vidékeit járjuk és ellátogattunk már oly messze elhagyott otthonunkba. A meleg, páratelt levegő miatt kellenetlenül kerestük fel a kabint, az alvást csak valami szükséges rossznak tartottuk. Felébredéskor tapadó izzadság lepett el és siettem a fedélzeti friss levegőre.

A kápolnában mise közben megint csak kiverődött rajtam az izzadság. Ezt később elkerültem úgy, hogy mise előtt néhány percig a fedélzeten sétáltam. Ez a hőség eleinte nagyon bágyasztott, de lassankint hozzászoktam, különben a többi, nyiltabb tengerek valamivel kellemesebbek voltak. És arra gondoltam, hogy otthon januári tél van, alig győzik a fűtést. Szerettem volna pár zsák meleget küldeni az otthoniaknak.

A hajó 15-én az afrikai parthoz közeledik, számos lapos szigetecke mutatkozik, mögöttük nyúlik el Eritrea Massaua kikötőjével. Csaknem éjfél felé jár az idő, mikor elérjük. Valami kétszáz kolónistát szállítanak itt le, miután az esti ájtatossággal kapcsolatban hazafiúi kötelességükre figyel-

meztették. Eritrea mögött van a titokzatos Abesszonia, a tavalyi gyarmati háború színhelye, Olaszország nagy szerzeménye. A hajó hosszú keleti útján vagy 12 estén sikerült mozielőadás volt, melynek első száma rendesen az abessziniai hadjárat egy-egy részletét, a most folyó lázas kulturális feltárást, útépitést, népművelést, egészségügyi munkálást mutatta be, miképpen visz az olasz géniusz világosságot az afrikai sötétségbe. Igen jó reklámot csináltak. A kolonisták igazoltatása, kiszállítása körülményes volt, azért lepihentünk.

Reggel a jobboldalon magas, kopár hegyláncolat, Brit-Szomália mellett megyünk el, közeledünk a Vörös-tenger kijáratához, a híres Bab el Mandeb szoroshoz. Három magányos szikla, a legnagyobb teljesen köralakúnak látszik, tetején világítótorony. Ismét beesteledett és sötétségben hagyjuk el Perim szigetét, Adent. Várjuk, mit hoz a holnap az Indiai Óceánban?

Csodálatos, ez a tenger is nyugodt és sima. Mise után, mint később is többször, a napfelkeltét lestem. Hozzám állt egy olasz félkezű redemptorista páter, Salada a neve. A világháborúban vesztette el a balkezét, azóta vizitatori minőségben úgyszólván bejárta az egész világot, főleg Délamerikát. Mindig megmatott, mikor ezt a félkezű papot misézni láttam. Kicsit latinul próbálgattunk beszélni. A nap ekkor kelt bíborágyából, mintha a tenger hullámaiból megtisztulva jönne elő. Mondogattuk: a nagy természet dicséri Istent, a nap a világosság forrása és jelképe, örömet, meleget sugároz. Megértjük, ha a természetes ember istenségnek tartot-

ta. De más gondolatunk támadt. Nemde olyan ez a ragyogó égitest, mint egy égő nagy ostya, mely a természet oltára fölé emelkedik? És csakhamar a naptól szemünkig, végig a vizen fényes, csillogó út, szinte hívogatva, hogy járjunk rajta. S amint feljebb szállt a nap koronája, lövellte magából a világosságot és meleget.

Ma a németek miséjén is voltam. Kölcsönösen résztvettünk egymás ünnepségén. Holzner müncheni tanár beszélt evangélium után, úgy a lelkemből szólt: az ószövetségi zsidóság, de általában az ókori népek, félték a tengertől, pedig a teremtéskor Isten Lelke lebegett a vizeken. Mi nem félünk, mert velünk van az, aki a tengernek parancsolt. Szent Pált követjük, a nagy apostolt és misszionáriust, ki leveleiben eucharisztikus lelkét tárja elénk. Az Eucharisziából szívta erejét, ez neki élet volt, nem csupán tan. Most van 1900 éve megtérésének. Az Úr Jézussal vagyunk a hajón, hogy elkísérjük Manilába, ott új lendületet ad a hittérítésnek. Mi is a pogányok elé visszük nevét, evangéliumát. Ha sok is ellenségünk — a bolsevizmus is figyeli a kongresszust — ne féljünk, Jézus velünk van.

A fedélzeten egy württenbergivel tárgyaltunk, ki Weingartenben, a híres Szentvér-kegyhelyen évek óta orgonista volt. Témánk a liturgikus mozgalom volt. Szerinte a klosterneuburgi dolgok a népnek tetszenek, de ez az egész nagy tevékenység nem előlépcsője a korális éneknek, mert ismét csak a népéneket vezeti be. Pedig az egyszerűsített korális dallamok, mint a Missa de angelis, igen könnyen bevezethetők lennének. Elsősorban a papság-

nak kellene liturgikus érzékűnek, beállítottak lennie. Ő, úgy láttam, a szigorúbb ceciliánusokhoz tartozik. A klosterneuburgi mozgalomban nem is az ének a legfontosabb, hanem a liturgiába való bevezetés. Tehát nagyon is jogosult.

Délután 5-kor megállapítottuk és begyakoroltuk az énekeket a másnapi magyar misére. Igen szépen sikerült: a szent áldozati cselekménynél oly bensőségesen egynek éreztük magunkat, édes, kicsiny hazánkra gondoltunk és reá Isten áldását kértük. Dr. Nyisztor szólt hozzánk evangélium után Isten végtelen szeretetéről, mely hordoz és körülvesz minket. Az isteni Felség itt van velünk a hajón a kis ostya alakjában, adjuk meg neki a méltó tiszteletet. Más nemzetbeliek számosan voltak jelen. Vajjon miképpen hatott rájuk a magyar dal- és nyelv?

A hajó életét már megszoktuk, otthonosan éreztük magunkat. Az étkezés idejét gonggal pontosan jelezték. Ebéd- és vacsoránál, melyet az utasok nagy száma miatt két-két turnusban tartottak, mindenkinek fenntartott helye volt a négyszemélyű asztalkáknál. Az ételek mennyiség és minőség tekintetében kielégítőek voltak, bár idővel bizonyos egyformaság, a konzerv hal és más húsételek untattak. Erről nem lehetett tenni. Mindvégig ízletesek voltak a gyümölcsök. A nagy meleg miatt igen sok jeget fogyasztottunk, más italokat külön kellett fizetni. A különböző nyelveken való társalgás étkezés alatt is folyt, még inkább a bárban fekete-kávé mellett. Különben mindenki kedve szerint foglalkozhatott. Az ismeretséget a nyelv irányította

és korlátozta. Csoportok alakultak, változtak, beszédtema bőven akadt. A nagyszámú kényelmes székeken ülve, hátradőlve társalogtak, sziesztáztak, mások a tengert nézték és várták bizonyos halak felbukkanását, egyesek olvastak, jegyeztettek, nyelveket tanultak, a bárban sakkoztak vagy kártyáztak stb. A hajó pedig rendületlenül vágta a habokat óránkénti 35 km-es sebességgel és vitt bennünket célunk felé. Még ez a gyors út is azonban lassúnak tűnt fel. Folyton számolgattuk, mikor, hol kötünk ki. Esetről-esetre felkészültünk a kiszállásra, a terv készen volt, a társaság várta, hogy az érdekes kirándulást kihasználhassa.

KÖZELEDÜNK INDIÁHOZ.

Talán a világ legrejtélyesebb országa. Már sokat olvastam róla földrajzi és történeti vonatkozásban. Ez a fél-európanagyságú délázsiai földrész páratlan népegyületeivel, vallásaival, társadalmi rétegződéseivel valóságos Sphynx. De épen ezen titokzatossága miatt állandóan izgatta az embereket a hódító Nagy Sándortól kezdve a mai napig. Nemcsak a nekiindulás a történelem nagy útján borul itt sötétségbe, hanem később is évszázados hézagok jelentkeznek. Azt lehet mondani, az összes kultúrnépek között épen az indiainak úgyszólván nincs története. Itt nem is beszélhetünk népről, csak népekről. Mi ennek az oka? Zsibbasztó, energiát felőrlő klimája? Természeti gazdagsága? A bölcséleti és vallási elgondolások sokasága, a

kasztokba tömörülés? Miért fejlődtek ezek itt az-
zá az őserdővé, mely csaknem áthatolhatatlan?

Indiát minden oldalról élesen határolják tenge-
rek és hegyek. Csak északnyugati szorosain hatol-
hattak be néptörzsek, hódítók. Akik ott bejöttek,
itt is maradtak ebben a befogadó medencében. A
történet tudja, hogy évezredekkel ezelőtt árják vándoroltak Indiába, hódoltatták őslakóit, a dravidá-
kat és megvetették a későbbi magas kultúrának
alapjait. Hogy fajuk tisztaságát fenntartsák, beve-
zették a kasztrendszer, a társadalmi elkülönítést.
A népek ezen egymásmelletti és fölötti élete, ez
a szokatlan vegyülés és különállás hozta létre azt
az egyenetlenséget és ellentmondást, amit az ind
nép-, kultúr- és vallási életben tapasztalunk.
Éppen a vallás mint végső fejlemény adta meg a
kasztvégtelenségnek áthághatatlan sanctióját, tör-
hetetlen merevséget. Innét van ez a példanélküli
tagozódás, partikulárizmus, mely Indiában egységes
népi és hazai öntudatot a mi fogalmaink szerint le-
hetetlenné tett. A 200-nál több nyelv, a számtalan
vallási szekta ezt eléggé illusztrálja.

Erős éket vert az indiai életbe a X. század óta
északnyugatról beáramló mohamedánizmus. Ez nem
ment békésen. Hosszú, rettenetes harcok dúltak a
fanatikus izlamiták és az évezredek óta vallásukba
beidegzett hinduk közt. Amazok erősebbek, ügye-
sebbek, ezek szívósabbak, számosabbak voltak. Így
az évszázados küzdelem kompromisszumban végző-
dött: a hódítás északnyugaton megállt, mohamedán
császárság alakult, mely közben majdnem egész
Indiára kiterjedt, de számbelileg a mohamedánok

az összlakosságnak csak ötödrészét tudták elérni. A hinduizmus is reorganizálódott és bevehetetlen blokk maradt továbbra is. Milyen ellenálló ereje van, kitetszik abból is, hogy a buddhizmust, mely Indiában a Krisztus-előtti közvetlen századokban csaknem egyeduralkodó lett, a magas északra és délen Ceylonra szorította.

Mi ez a vallási hinduizmus? Csupán kis sémát adok. Hasonlít India trópusi erdőségéhez. A tisztelet tárgya nagy, kicsi és félistenek sokasága milliónyi számban. Az egész természet, annak minden élő és élettelen része istenítve van: a pantheizmus azt mondja, hogy a mindenség Istenné lesz, a hindu vallásbölcselet ezt megfordítja, azt állítván, hogy Isten lesz mindenné (theopanizmus). Ezen elgondolással függ össze a végnélküli lélekvándorlás hite, folytonos fel-leszállása a lényeknek, dolgoknak, melyből az istenek sincsenek kivéve. Isten, ember, állat és növény közt nincsen különbség. Azért a hindu nem is fogadja el az ellenmondás elvét, szerinte nincs abszolút, változatlan igazság. Mint az istenek, oly sokféle a tiszteletük, de egységes kultusz nincsen. Érthető ebből, hogy a hindu nép milyen vallásos, az isteneinek jelenlététől van áthatva, eltelve. A vallás hordoz, irányít mindent. De másrészt nincs oly elfajult és érzéki vallás, mint a hindu népvallás. Természetesen van magasabb válfaja is, hiszen Indiában mindig virágzott a bölcselet. Az istenségről alkotott legmagasztosabb fogalmakkal találkozunk, melyeket pogányok valaha is ki-gondoltak. Az istenséggel való egyesülés tanán kívül a magasabb hinduizmus a tudás útját mint esz-

közt tanítja a végső megváltás elérésére. Ezért a bölcsekedés lényegileg vallási gyakorlat.

A buddhizmus a röviden vázolt vallásos gondolkörben támadt és a szükségesnek mutakozó reform szavával lépett a porondra : a vallást meg akarta tisztítani kinövéseitől. Tanítása szerint nincs állagi lét, Isten, lélek, világ. Minden csak jelenségek, megnyilvánulások összege szünetnélküli változatban. Az emberi életjelenségek jó-rossz mérlege, a kárma, határozza meg az új élet minőségét állati, emberi vagy isteni rendben. Ez a folytonos változás az élet szenvedése, mely a nirvána nyugalomában szűnik meg, azaz a megsemmisülésben. Ennek elérését — mint középutat a laikusok és aszkéták közt — tanítja a reformátor Buddha a Krisztus előtti VI. században. Csak azok, kik a teljes világelhagyásra szánják magukat, járhatnak ezen az úton. Az eredeti buddhizmus azért szerzetesek vallása. Pontos előírások szabályozzák a boncok és közösségük életét, melybe bármely kasztbeli beléphet. A laikusok az egyszerű erkölcsi törvények betartásával és a boncok ellátásával jó kármát szerezhetnek és megváltásukat kiérdemelhetik.

Mivel a buddhizmus és a hozzá hasonló, vele felépő jainizmus nélkülözte a népiességet, azért idővel a népi vallás felé közeledett és teljesen áthasonult: szóval a hinduizmus győzött theopanizmusával, babonáival, érzéki kultuszával, Buddha alakja maga is népisten lett, bevonult az ind Pantheonba.

Mikor a XVI. században a kereszténység kopogtatott India kapuján, a hinduizmus vallási dzsun-

gelja megint általános volt. Az evangelizálás azóta ugyan szép eredményeket ért el, de a keresztények száma még csak századrésze a 350 milliányi rengeteg néptömegnek. A hinduizmus mindent kiparizolni látszik, szinkretizmusa mindent felvesz magába, nem türelmetlen, nem üldöz mint az izlám, a kereszténységgel is megegyezik a maga módja szerint. Nagy multra tekint vissza a hinduizmus, irodalomban és művészetben kiválót alkotott, a kultúrális életben mélyen meggyökeresedett, vallási kultuszának az érzékekre gyakorolt hatalma úgy fogva tartja a népet, hogy az szinte képtelen áldozat árán más „idegen” valláshoz csatlakozni. A jót, mit más vallásban lát, magába olvasztja és ebben kielégülést talál. És a társadalmi berendezettség is majdnem áthághatatlan akadály a vallásváltoztatásnak: aki az atyák hitét elhagyja, kizárja magát a kasztközösségből. Másba nem léphet, mert az indus ebbe beleszületik. Így aztán mint kitagadott minden támogatás nélkül marad. Igaz, a műveltebb körök belátják, hogy a sokistenség India átka és a kegyetlen és erkölcstelen kinövéseket levetni igyekeznek, lelkesednek Krisztusért, mint ázsiaiért, de egyedüli, isteni Üdvözítőnek nem fogadják el, csak az emberiség nagy tanítójának. Az evangéliumot is sokan ismerik és a vallások szent könyvei közt a legmagasztosabbnak tartják.

Látható ezekből, hogy a kereszténységnek itt nagy és nehéz munkája van, annál inkább, mert isteni tanával magában áll. Az az idő már elmúlt, mikor India kolonizáló hatalma, Anglia, erővel is távortartotta a hittérítőket, hogy a népet ne nyugtalanít-

sák. Ez jellemző az újkor anyagiasságyarmatosító szellemére. Másrészt az is nagy hátrány, hogy sok európai, kiknek keresztény példájukkal a pogányokat meg kellene győzniök hitünk felsőbbségéről, közönyös, materialista gondolkodással és életmóddal éppen az ellenkezőt eredményezik. A hittérítőknek ez vissza-visszatérő panaszuk. Mi lesz India sorsa vallásilag, mikor most lassan ébrednek nemzeti öntudata? Ki tudja — a jövő titka.

Tudtam, hogy ez az ország és nép valami egészen más, mint amit eddig láttam. Ilyen volt beállítottságom, mikor az óceán nyugodt ölén mohó várakozással mind közelebb jutottam a nagy, régmúltú, százarú Indiához.

BOMBAYBAN, INDIA KAPUJÁBAN

Közvetlenül ebéd után voltunk, mikor megláttuk Bombayt. A program szerint hajónk néhány órát késett, épp ezért már tükön álltunk. Első kiszállásunk lévén a távolabbi Keleten, örömteli ünnepi hangulat töltött el. Lassan kibontakozott a szigetre épült milliós város, baloldalt a malabár dombok zöld fák távlatában, a város mögött magaslatok, fölöztük a ködös levegő nem ad tiszta kilátást. Lassított menettel a hajó mindjobban a kikötőhöz oldalt, kis parti gőzösök segítették. Mulatságos volt nézni, hogy ezek az apró járművek neki gyürközve hogyan húzták, taszigálták a nagy Contet, míg végre helyén állt. A hosszú állomásépület lapos tetején iskolások sorakoztak fel zászlókkal, lent pedig

egyházi és világi előkelőségek várakoztak: a pápai legátus fogadtatására jöttek.

Végre mindenki a maga módján trópusi dresszbe öltözködve lép India földjére. Mindjárt érezzük a más levegőt, a különös meleget, a tróпуст. Pedig január 20-a volna. Mihelyt autónk elindult, tűrhetőbb. Kanyarban végighaladunk az európai negyedben, nagy keleties stílú paloták, szállodák. Egy tágas, üres téren emberek sürgölődnek, új palota alapjait rakják. Katolikus templomba, majd a mellette lévő iskolába lépünk, éppen délutáni tanítás folyik nyitott ajtó és ablakoknál, hogy légáramlat legyen. Indiában nincsen tél, ezek a hónapok szárazak, szinte teljesen eső nélküliek. Az esőt hozó tengerfelőli monsunszelek csak május-júniusban lépnek fel. A hullaégető helyre érünk. Nagy, hosszú udvarféle fallal elzárva az úttól, benne a máglyahelyek, egy-egy pléfal takarja el. Beljebb nem mehetünk. Az előtérben néhány szentélyfülke, tehát szertartásos helyen járunk. Idegenszerű érzés fog el: ott közelben még füst szállong, az imént égettek el egy gyermekhullát. Künn a bejáratnál farakások, onnét vesznek az érdekeltek néhány hasábot és megrakják halottjuknak a máglyát. Így végeznek itt az emberi testtel. Hányszor ismétlődik ez ebben a nagy városban és szelvében az országban. Nekünk kegyeletlen szertartás, de az indus másként fogja fel.

Időnk van és szemléljük az érdekes típusokat: félig meztelen, barna, szinte fekete alakok, bőrük fénylik, mintha olajozva volna, hajuk sima, fekete. Árusok kínálják levelezőlapjaikat, bélyegeiket és

nem akarnak tágítani, akár a portsaidi arabok. Amott egy koldusforma asszony a fadarabok héjját csipegeti le tűzre, főzéshez. Olyan szánandó az alakja, bizonyára nagy itt a nyomor.

Most egy Shiva-templomnál állunk meg. A szobrokkal díszített tarka épület parkos udvarban van, előtte a kétoldali lépcső alján két kőbefaragott kapuőr. Bemennénk, de tiszteletből le kell vetnünk a cipőt, mint a mohamedán mecseteknél, azzal a különbséggel, hogy itt nem szolgálnak szertartásos papuccsal. Hát harisnyában járkáljunk? De mégis csak rászánjuk magunkat, ha meg akarjuk nézni a templom belsejét, nincs más választás. A szentély kicsi, de igen díszes, főleg a hármás bálványfülke arany és ezüst lemezektől csillog. A bálványszobrok ülő helyzetben, aláhúzott lábakkal, drágakőszemeik mereven, igézőleg nézik a belépőt. Ez az a mágikus tekintet, melyet a leírásokból ismerünk, ez előtt borul le megsemmisülve a nyugös, szegény halandó. A bálványok előtt és oldalt asztal az áldozati adományok számára.

Felmegyünk a malabár-dombokra. Szép, parkírozott kertek, függőkerteknek nevezik, fölöttünk keselyűk keringenek nagy számban, mert közelben vannak a párszi hallgatás-tornyok. Lent a hegy oldalán gyereksereg lesi a ledobott pénzdarabokat. Amint lejövünk a lépcsőn, érdekes csoport jön velünk szembe, párszi nők színes leomló ruhájukban. Amint észreveszik, hogy fotografálni akarjuk őket, tiltakozni próbálnak, de már késő volt. Kik ezek a párszik? Perzsiából ideszorult tűzimádók, Zoroaszter követői, kik a tüzet és a földet szentnek tartják,

azért halottaikat a madaraknak fektetik ki prédául. Állítólag valami 100 ezer él itt Bombayban, bár a lakosságnak csak tizedrésze, de azért ők a társadalmi vezetőréteg. Az utcákon a többiek közt mindig föltűnnek a nők tógaszerű ízléses viseletükben, mely fejedelmi megjelenést ad nekik. Bal orrcimpájukon arany karika díszel. Akikkel találkozunk, temetésről jöttek. Ha tornyokról beszélünk, nem szabad valamiféle templomtoronyra gondolni. Egy négy-öt méteres kőfal magába zár három hasonló magasságú kerek nyitott tornyot férfi-, nő- és gyermekhullák számára, melyeket belül ruhátlanul vályúszerű kőpadra fektetnek, a többit a madarakra bízzák. A belső tornyokba az alkalmazottakon kívül senki sem léphet be. Ha már döbbenetes volt a hullaégetés, ez a „temetkezési” mód még inkább az. De másrészt talán arra is vezet a szekta követőit, hogy testüket nem értékelik a kelleténél többre? Az élet túlteszi magát ezen, általában a véggel nem sokat törődnek. Mit nem tesz a vallásos elgondolás, a beidegzett szokás! Mi európaiak undorral fordulunk el tőle, de itt Indiában vágyunk.

Nyomasztó érzéssel hagytuk el a helyet. Körülöttünk nyüzsg az élet. Hídhöz érünk, lenn a vízben nagymosás. És ez megint jellegzetes indiai: csupa férfiú áll térdig vízben és dörzsöli, csavarja, paskolja a ruhadarabokat. Az ő dolguk, nem a nőké. Jön-megy munkás és úrinép. Nyomorékok kéregetnek türelemmel, hangtalanul. Egy szörnyű alakot láttam. Olyan hihetetlenül kicsavart és többszörsen töröttlábú ember csúszkál mint egy féreg. Megint díszes sétakert a legkülönfélébb emberek-

kel, hinduk, mohamedánok vegyesen. De most jön csak az igazi látványosság: a benszülött bazárnegyed. A tömeg és tolongás leírhatatlan, autónk csak lassan és nehezen furakodik keresztül. És megint majdnem csupa férfi, nő csak közbe tűnik fel néhány, azok is párszik. Jobbról-balról nyitott üzletek, csarnokok mindenféle áruval, ruhák, élelmiszerek, szertartásos konyhaedények, külön-külön az egyes kasztbeliek számára. Mert erre nagyon vigyáznak, egyik a másikéből nem eszik, ezáltal tisztátalan lenne. A járdán mennek, ácsorognak, a széleken, az üzletek előtt guggolva ülnek, magvakat majszolnak, vagy — s ez megint indiai fürtelem — bételt rágnak. Zöld levélre valami paprikaszínű növénynedvet kennek és ezt összecsomagolva szájukba dugják. Olyanféle izgatószer és ízléstelen szokás, mint a bagózás. De ez a rágás még nem elég, hanem ezzel a vörös nedvvel végigköpködik a járdát, az ember azt hinné, hogy töméntelen vér-foltot lát. Erről az indusokat leszoktatni még hosszú nevelő munkába kerül.

Beesteledett. Örültem is neki, mert a szokatlan benyomásoktól úgy tele voltam, hogy szédült a fejem. Ez volt India bemutatkozása számomra e délutánon. Nem akarok ítéletet mondani országról, népről, a rövid tapasztalat után nem vagyok erre jogosult. Azt vártam, hogy egészen más lesz, mint a mi világunk, és tényleg nagy és lényeges különbség van. Erről Bombay is meggyőződött. Hisz olyanok, kik bejárták Indiát és hosszabb ideig éltek ott, azt mondják, hogy ez a partmenti metropolis kicsiny kiadásban az egész országot magában foglal-

ja, annak a kapuja. Ezt látszik szimbolizálni az a díszes diadalív ott a tengerparton, melyet az elhalt angol király emlékére állítottak. Minden népfaj, minden nyelv és vallás Bombayban képviselve van, európai és indiai élet, szokás, keleti és nyugati építkezési stílus a déli klíma alatt is csodálatosan vegyül. A város a maga egészében, egyes részeiben, fekvésében impozáns hatást tesz. A többit aztán a huzamosabban tartózkodó megszokja.

A kép teljessége kedvéért most említtem meg látogatásomat az egyetemen, a Xaver-kollégiumban és a székesegyházban. Ezeket a keleti útról visszajövet néztük meg. Többnyire gyalog mentünk, így jobban szemlélhettünk. És ekkor Bombay-jal csak még inkább megbarátkoztam. Az egyetem pálmás udvarával, nyitott loggiáival igen szép. A közelében levő Xaver-kollégiumban, mely nevét India nagy misszionáriusától kapta, jezsuiták munkálkodnak, nevelik a középiskolai és egyetemi ifjúságot. Belsőleg és európaiak, pogányok és keresztények vegyesen vannak itt. Egy páter vezetésével végigjártuk az udvarokat, tantermeket, laboratóriumokat és arról győződünk meg, hogy itt lázas, modern munka folyik. Különösen gazdag felszerelésű a bakteriológiai, kémiai és természettudományi intézet. A nagy épülettömbnek most épül egy új, belső szárnya. Xaveri Szent Ferenc szelleme 400 év után most is működik rendtársainak lelkében India megtérítésében. A székesegyház egyik kápolnájában éppen máriakongregációi gyűlés volt. Keresztény indusok készültek az

élet harcára. Űdítő oázisok ezek a világváros kavargó népáradatában.

A bombay-i délután és este kifárasztott, de másnap már megint frissen gyülekeztünk, a rövid idő és kíváncsiság hajtott. Ezúttal szép tanulmányi kirándulásra indultunk a Bombay melletti Elephantsziget híres sziklaszentélyeihez. A motorgőzösök öt negyedóra alatt vittek oda. A vegetáció nem szünetel, a sziget tavaszi zöld köntösben, pálmák nyújtogatják legyezős koronájukat. Kiszálláskor vagy 100 métert a mólón kell mennünk, de igen tanácsos vigyázni, mert a hullámtörőben méterenként rések vannak, hogy a kétoldali víz közlekedhessék. Már várnak a szigetlakók, kik ilyen alkalmat egy-egy szelidebb rohamra használnak. Mit is csináljanak? Kőlépcsőzet vezet fel — mondjuk 100 méter magasba — a hegy oldalán. Odáig kísér a szegény felnőttek és meztelen fekete nebulók serege, kéregetve, apróságokat kínálva megvételre, hordszéküket felajánlva — mind keresni akarnak valamit rajtunk. Sajnáljuk, közönbösséget erőltetünk magunkra és szolgálatukat nem fogadjuk el. Mi látnivaló van Elephanta szigetén? A hegy oldalába a kemény kőbe vallási szentélyek vannak kivágvva. Eredetük a tudósok szerint a VIII. Krisztus utáni századba nyúlik vissza, mikor az ind monumentális művészet fénykorát élte. 26 hatalmas köralakú oszlop tartja a sziklaboltozatot és a szentélyt három részre osztja. Középen a hármas istenség — Brahma, Visnu és Shiva — kolosszális feje, a másik részben Shiva menyegzője Parwattal, a Himalája leányával, a harmadikban Shiva tánca, a többi fala-

kon domborművek, kapuőrök. Vannak, akik ezen emlékeket az ind művészet legszebb alkotásainak tartják. Bár az antik kialakítás mértékét nem ütik meg, de drámai elevenségük a barlangi jól kiszámított félhomályban le nem tagadható. S ez volt a főcél, mert a szentély, mint a lingafülkék is mutatják, kultuszhely volt. Köröskörül a zöld természet napsugaras szépsége, lent a tenger tükre — itt fenn pedig emberi képzeletszülte komor, rejtélyes istenszobrok: felejthetetlenül vésődött emlékezetembe e kép.

Annál inkább meglepődöttséggel töltött el ez a látogatás, mert így némi fogalmat szereztem az ind sziklatemplomokról, melyek az országnak oly különös jelleget adnak, mint az Abu-hegyiek, az elloraiak a páratlan Kailasával. Ez egy 70 méter hosszú, szabadon álló templom, de hihetetlen türelemmel és gondossággal teljesen a kemény sziklából van kivésve és kifaragva kívül-belül. Hallatlan elgondolni is, mire volt képes a pogány vallási buzgalom! Ezek a helyek a távoli multban ezer és ezer zarándok célpontjai voltak, hol nyomott bűntudatukban nagy áldozattal, önsanyargatással megváltást kerestek, jelenleg pedig mint művészeti nevezetességet idegenek látogatják, szemlélik, de értelmükbe behatolni nem tudnak: titokzatos világok maradnak a legszellemesebb magyarázatok után is. Csodálkozva állapítjuk meg, hogy a sok között ilyenek is vannak a vén földön. Ezek a gondolatok foglalkoztattak, mikor a tüzelő nap hevében Elefantáról visszatérünk Bombay lüktető, forgalmas életébe. De már csak időtöltés volt rövid bolyongá-

sunk, mert program szerint nemsokára indultunk. 20 óra alatt Indiából mégis sokat láttunk.

CEYLON, A FÖLDI PARADICSOM

Déli 12 óra volt, mikor Északindianak egyidőre búcsút mondtunk. Lassanként megint párás ködfátyol borult a partokra, Elephantára, melyet soká szemmel tartottam. Ismét magunk közt voltunk úszó szállodánkon és megbeszéltük, feldolgoztuk benyomásainkat. Most Ceylon volt a célpont. A tenger továbbra is csendes volt és másfél nap alatt kipihenve a fáradalmakat, készültünk a második nagyobb kiszállásra, mely újra csak nagyon ígézetesnek jelentkezett. Mikor az utolsó éjjel megkevertük Délindiát, kissé mozgásba jött az óceán, de Colombo előtt már elpihent.

Colombónak sekélyebb kikötője van, a hajók nem mehetnek a partig. A Contét is bójákhoz erősítették. Délelőtt 10 óra körül megkezdődött a kiszállás, a gőzbárkák gyors egymásutánban vitték partra az egyes csoportokat. Január 23., szombat volt. Még nagyobb hőség fogadott, mint Bombayban, úgy hogy minél gyorsabban igyekeztünk az árnyékba jutni. Colombo nagy terjedelmű, tiszta és rendezett gyarmati város. Szép, aszfaltos autótutak szelik át, a tengerparti részeken nagy hivatali paloták, szállodák, kereskedelmi épületek, beljebb délszaki növényekkel díszített kertek, nyári perzselő napsugárban. A hajóállomás előtt hosszú sorban az autópark, a másik oldalon — ezt a különlegességet itt láttuk először — a riksások sorfala:

kis kétkerekű kocsik, mindegyik előtt a lova, embere. Tudvalevőleg ezeket a riksákat emberek húzzák, itt szikár, szinte feketebőrű szingalézek. Majd megpróbáljuk az ő alkalmatosságukat is, egyelőre autót veszünk igénybe, mert ma akarjuk megtenni kirándulásunkat Kandy-ba, mely a sziget közepén, innét vagy 120 km-nyire van.

Colombó külső részei polip karjaiként messze nyújtóznak el a várost elhagyó autóutak mindkét oldalán. Itt már tisztán a benszülöttek laknak egyszerű faházikóikban, csak elvétele egy-egy nagyobb villaszerű kőház, de valamennyi mosolygós fronttal, verandával, ajtó-ablak nyitva, hogy a levegő átjárjon. Mellettük és mögöttük kert, déli virágokkal, gyümölcsrel, főleg a most már elmaradhatatlan banáncserjékkel. Az egyetlen utcában, a házak előtt csoportosul, tesz-vesz a nép. A fej körül fehér vagy másszínű kendőből turbán csavarva, ezenkívül a szárong vagy csak az ágyéköv, a test többi része a nap perzselő sugarainak van kitéve. Igénytelen ez a nép: fűtésre soha sincs kiadása, ezt elvégzi a trópusi nap, ruházkodása a legminimálisabb, a többnyire gyümölcsből álló kosztot bőségesen megadja a kifogyhatatlanul gazdag természet, mely téli szünetet, pihenést nem ismer. Persze ezek az emberek nem tudnak semmit a mi változatos évszakainkról, minek következtében életük bizonyára egyhangúbb. Az eső az egyedüli felüdülés a zsibbasztó atmoszférában, de ez az eső aztán a nyári hónapokban naponkint rengeteg mennyiségben zuhan le és állandóan párateltté teszi a levegőt. A téli hónapokban, már amikor nálunk tél van, aránylag kevés az

eső. Nekünk nagy szerencsénk volt Ceylonban, mint általában az egész keleti úton, mert eső úgyszólván sohasem kellemetlenkedett. De elgondoltam, mi lenne, ha június-júliusban járnánk erre. Melegben ugyan alig, vagy semmi különbség sem volna, de az állandóan páratelt levegőt huzamosabban nem tudnók elviselni és sóvárogva áhítoznánk mérsékelt klímánkra.

Igy azonban szép utunk volt, annál inkább, mivel a trópusi vegetációt itt Ceylonban láttuk először teljes pompájában. Colombóból, a kerti veranda házikók közül végre kijutottunk, a sűrű erdőben kanyargott úlunk, rajta vígan száguldott autónk tova. Néha kisebb-nagyobb tisztás, folyó, rétek, rizsföldek. De az erdő, a táj olyan elütő a miénktől. A fák sorában kétségtelenül a kókuszpálma uralkodik, sokszor százával, ezrével alkot különálló erdőt, máskor elvegyül a többiekkel, a mangó és jackfákkal. Alul páfrányok, kúszó növények, mikor pedig a faluhoz érünk, mely mindig az út két oldalán nyúlik el, nagyszámban lép fel a banán.

Autóútunk azonban nem volt szünetnélküli rohanás. Jól esett az első megállás. Nagyobb parkos tér volt, az út mentén kis állatsereglet, majmok, kígyók, madarak és itt először, a ceyloni elefánt. Az egyik benszülött érdekes mutatványt produkált: az elefánt elé feküdt és az lábát rátette mellkasára, azután ormányára ült és az állat magasan feje fölé emelte stb. Persze ezért nemcsak szóbeli elismeréssel, hanem kis pénzadománnyal is megtiszteltük, no meg cigarettával, hisz ez a nemzetközi cikk mindenütt kedves. Amott a tulsó oldalon csinos

villa, mely egészen európai hangulatot keltett volna, ha nem lettek volna köröskörül a sudár kókuszpálmák.

Megint felülünk és folytatjuk utunkat. Most már emelkedünk. Nemsokára hegyek mutatkoznak, körvonalaik mindjobban kibontakoznak. Ezek is dús erdőséggel vannak borítva. Az út egyik szép magaslatán autónk megint megáll, megszemjázott és vizet vesz fel. Néhány ház a bal oldalon, lakott hely. Az egyszerű, barátságos nép, főleg a gyerekek kíváncsian állnak körül, azonban csak jelekké, mosolygással tudunk beszélni. Nyugat és dél felé gyönyörű kilátásunk nyílt a különös alakú hegyekre, pálmaligetes völgyekre. A nagyszerű táj szemlélete lebilincsel és jó darabig fogva tartott. Ha máshol az égbetörő havasok, a sivatag némasága, a mérhetetlen tenger, a kalászos rónaság, itt ez a csodálatos színárnyalat, az összhangos trópusi táj az izzó napsugárban kapott meg. De szép is a természet: dicséri a maga nyelvén Alkotóját, Istent, gyönyörködteti az embert.

Még egyszer álltunk meg, illetve egész lassú menetben végigszemléltük a híres Peradeniyát, a botanikus kertet. A trópusnak valamennyi növénye, fája képviselve van itt a legszebb elrendezésben. Legelső sorban a virágok, mögöttük cserjék, bokrok, különösen magas, díszes példányokban a bambusz, páfrányok, magasabb és magasabb lombos fák, pálmák a rajtuk felkúszó liánokkal, majd köralakú csoportban, majd gyönyörű alléban, a virágok és színes levelek bámulatos vegyülete.

Egy folyó hidján megállva érdekes jelenséget

szemlélünk: néhány elefántot fürösztenek a vízben. Lomhán, szinte élettelenül fekszenek a nagy állatok a hús habokban, miközben barna legények vakarják és mosogatják őket. Talán ünnepre szól a toalet.

Végre célnál vagyunk. Három óra tájban lehetett, mikor Kandyba értünk. A hosszú autótút elfárasztott, azért a közeli szálloda előcsarnokában ital mellett kipihenjük magunkat. Végigsétálunk a tó partján. Oly nyugtatólag hat! Mintha ez a hegyekkel, erdőségekkel befogott hely nagyszerű levegőjével, más életviszonyaival ki volna emelve a világ forgatagából. Bonzok mennek el mellettünk, ők is époly kíváncsian néznek bennünket. Mindig érdeklődve figyeltem egész keleti utamon ezeket a borotvált fejű, mezítlábas, sárga-tógájú, barnaképű embereket kifeszített napernyőjükkel. Ezeknek a buddha-papoknak itt Kandyban kolostoruk és nevezetes szentélyük van. Hiszen, mint említettem, Ceylon a buddhizmus egyik főfészke.

A szigetnek és vele Kandynak a régi időben Indiától eltérő története volt. Déli fekvése, elszigeteltsége okozta ezt. Sorsa leginkább Délindióval kapcsolódik. Innét nyomultak nem egyszer a tamilok Ceylonba és behódoltatták annak szingáléz lakosságát, mely időközben saját királyokkal és fejedelmekkel is rendelkezett. A százados harcok nagy nyomort hoztak erre a földi paradicsomra. Különben a királyok buzgó buddhisták voltak, számos nagy kolostort alapítottak és gazdagon ellátták őket. Buddhaereklyéket már korán szereztek, így a Kr. utáni 4. században az u. n. szent fogat,

melyet Kandyban őriznek. Mivel a mohamedánok hódítólág nem hatoltak Ceylonig, a tamilok és szingálézok uralma egészen a portugálok fellépéséig fennmaradt. Utóbbiak 1518-ban erősséget építettek Colombóban és lassankint az egész pártot birtokba vették, beljebb azonban nem igen hatoltak. Innét van a ceyloni kereszténység. Jelenleg közel félmillió a katolikusok száma. Hiszen Kandyban van a jezsuiták híres szemináriumja, melyet XIII. Leó pápa alapított. Éreztük is, hogy nem egészen pogány talajon járunk, hogy a kereszténységnek itt már régi jogcíme van. Ennek tulajdonítottuk Ceylonban a lakosságnak szíves, barátságos viselkedését irányunkban. Bizonyos, hogy az évszázados hatás meglátszik. Colombónak székesegyháza és több katolikus temploma van.

Ilyen erős buddhista múlt után az ember többet várna Kandyban. A kolostor és a híres szent fogtemplom nem sokat mutat, a nagyszerű háttér monumentális épületet követelne. A falakon, festményeken, melyek inkább karikatúra benyomását tesz, de az egyes építményeken is látszik, hogy régiek. Végigjárjuk a folyosókat, az udvart, a főszentély zárva, de mindezek, különösen a kíváncsiskodó, adományra leső alakok szánandó állapotban vannak. A másik oldalon a kolostor udvarával, részleteivel ugyanazon összhangtalanságot mutatja. De azért ott is benézünk. Huzódozva előjön egy bonc és kalauzol: köröskörül az udvarban hegyes tornyocskákban végződő síremlékek, egy öreg, görcsös bófa lelógó liánszerű ágakkal, a mellette levő szentélyben nagy fekvő Buddha-szobor, ahogy a ki-

nyilatkoztatást kapta, előtte óriási lányom, hosszú asztalon az áldozati lótuszsziromok és adománypersely. Egyikünk hangosan megkockáztatja a kérdést, persze magyarul: hát ti ezt hiszitek? Kiábrándulva hagyjuk el a helyet. Elgondolkodhattunk. Bizony ezt hiszik, habár nekünk kézelfogható döreség. Azt kell mondanunk, hogy a buddhizmus minden tévedése mellett jó hatással is volt, amennyiben ennek az óriási ázsiai bloknak megszámlálhatatlan millióit átgyúrta és szelídebbé tette, mégis bizonyos művelődési fokra emelte. Mert kétségtelenül vannak nemes vonásai úgy a népnél, mint papságánál, hiszen tudjuk, hogy a boncok a világról lemondva megtartóztató életet élnek, igénytelen megjelenésükkel, a hit ápolásával a lelkiséget hangsúlyozzák. Ki ismeri Isten útjait? Ha eljött e népek órája, talán előbb és könnyebben veszik át a kereszténységet, mint ha alsóbbrendű pogányságban lennének. Ily értelemben a buddhizmus is lépcsőül szolgálhat az igaz valláshoz.

Az esti ájtatosságot, bár tanulságos lett volna, már nem vártuk meg, hogy idejében hazaérjünk. A nap már úgyis leszállóban volt. A hőség elmúlt és útunk nagyon kellemes volt. Amíg lehetett, rögzítettük magunkba a szép tájképeket, később a hold szelíd fénye, a felhangzó madáracsicsérgés kísért és tette felejthetetlenné a titokzatos trópusi estét. Kilenc órára már minden baj nélkül a hajón voltunk.

Másnap Colombónak szólt látogatásunk. Igen érdekelt a múzeum, mely gazdag anyagával élénk tárta Ceylon vallási fejlődését, kultúrtörténetét,

természet- és néprajzát. Persze, ilyen múzeumnak hosszabb időt kellene szentelni, a látogatást megismételni, de így megelégszünk a futólagos terepszemlével. Közben új buddhista templom épült, oda is betérünk. Természetesen a cipőt le kell vetnünk. Hamar készen vagyunk vele. A templom nem nagy: egy középső szentély körül négy-öt kápolnaszerű helyiség. Életnagyságú vagy ennél jóval nagyobb és kisebb szobrok képszerű elrendezésben, leírhatatlan, élénk színezéssel, középen mindig Buddha alakjával. Az arcok szinte egyformák, szenvedélytelen nyugodt kifejezéssel. A csoportozatok a nagy vallásalapítónak egyes életeseményeit jelenítik meg: hogyan kapja a bófa alatt a megvilágítást, vándorolva hirdeti az új tant, a szent fát Ceylonba hozza, tanítványai körében, halála, megdicsőülése stb. Bizony, egész világ választ el bennünket ettől a vallási művésztől is.

A tengerparthoz autóztunk. Ott van a Mount Lavinia strandfürdő. Csaknem kihalt minden, kókuszpálmák szegélyezik a fővenyartot, egyesek meghajolva koronájukkal szinte legyeznek a vizet. Egy barna legény állandóan nyomunkban van és szolgálatunkra akar lenni. Eleinte nem törődünk vele, de később követjük. Átvágunk a kókuszligeten, közbe fel-felpislantva, nem kólint-e fejbe valami öklömnyi dió. Ez a hasznos fa is állandóan termi gyümölcsét — fönn a törzs végén egész csomók a zöldhéjú diókból, míg lent a talaj teleszórva háncsral, mit az érett gyümölcsről fejtettek le. Hová vezet, mit akar velünk ez az ember? Egy banánkertes alacsony házikóba vitt, hol két nő szorgal-

masan csipkét vert. Talán hozzátartozói és vevőközönység után nézett. Megmutogatják készítményeiket és — dicséretükre legyen mondva, nagyon szép és ügyes dolgok voltak. Csak néhány szó és jel volt beszédünk, de megértettük egymást, emlékül vetünk pár darabot. Csak azt sajnáltuk, hogy miért is van annyiféle nyelv a világon. Úgy látszik, csak azért, hogy az emberek idegenül nézzenek egymásra.

Ebédre betértünk az Orientálba. A pincérek keletiesen mezítlábasak, de köröskörül tiszta fehér köténybe csavarva. A kiszolgálás elegáns, az ételek izesek. Végül mint különlegességet még ananászt kértünk. Még volt időnk a hajó indulásáig. Mit tegyünk időtöltésül? Megkíséreljük a riksát. Hárman, egyenkint külön, felülünk, a szingáléz legény beáll a két rúd közé, felemeli és ügetve nekiindul. Utolsónak én maradtam. A nap kegyetlenül tűz, amiért felcsapom a koci ernyőjét és a többit ember-lovamra bízom. Hogyan is nevezzem? Sajnáltam: ember vontató állat szerepét tölti be, hogy megkeresse megélhetését! Persze, hogy fáradt, nemsokára már csak lépésben megy és alig látom még társaimat. De hagyom, nem lett volna lelkem, gyorsaságra nógatni. Így jobban és többet lehet látni. Ő is egész kedélyesen fogja fel helyzetét. Beszélgetni próbál, de ezzel nem sokra megyek. Minduntalan hátra fordul és mond valamit: azt, hogy ő is katolikus, Antoniónak hívják, tehát még druzsám is, micsoda találkozás! Azt kérdezi, hogy Manilába megyek-e? Hát erről is tud. Tovább kérdez: Hitler jó-e? Na, ez már fura kérdés. Ime, milyen

intelligens és tájékozott ez a kuli. Keresztül-kasul járunk a városban. Egy hindú-templomnál megállunk, leszállok és szemügyre veszem. Csapott végű pirámis, oldalai telerakva emailosfényű, tarka, fantasztikus bálványszobrokkal. Képen már láttam és most el tudom képzelni a madurai és egyéb tornyokat. Indiai művészet, vajjon ki tud megérteni? És micsoda utcai élet! Házak előtt, nyitott boltokban tereferélnek, alusznak, mesteremberek foglalatосkodnak, főznek, amott meg valami olcsó mulatságra verik a dobot stb. Ilyen a colombói népélet. Mindezzel betelve most már a hajóra igyekszünk.

SINGAPORE, A TÁVOLKELETI GIBRALTÁR

Délután 6-kor indulunk. A bójákról már eloldották a drótköteleket és felhúzták a súlyos vasmacskát. Végignézttem ezeket a műveleteket. Mikor a hajót lehorgonyozzák, saját súlyával zuhantatják le a vasmacskát, minek következtében az mélyen bevágódik a fenékbe. A felvonásnál erősen megfeszül a vastag lánc, mert a befurakodott vasat megint ki kell rántani. Köröskörül a víz zavarossá, iszapossá lesz. A hajó már halad, miközben a felvonó gép folyton csavarja a láncot, most egész függőlegesen nyúlik a vízbe, még néhány pillanat és a sárral lepett horgony kibukkan és megint pihen a legközelebbi kikötőig. Búcsút intettünk egyelőre Ceylonnak, a földi paradicsomnak, kisiklunk a móló kapuján a nyílt tengerre.

Kissé megijesztettek a szobapincérek, kisebb vi-

hart jósoltak, azért jól elzárták a kabinablakokat. A jóslás, hála Istennek nem vált be, a tenger tükre csak olyan síma maradt, mint azelőtt. Az irány most két napon át egyenesen kelet felé volt. Napnap után egész vagy fél órával igazították előre az időt. Számításunk szerint Manilában 7-8 órai különbségnek kell lenni a középeurópai időhöz. Feltettem magamban, hogy zsebórámat az egész uton nem fogom igazítani, hogy állandóan összehasonlítást tehessek. Mivel a kabinablakokat két napon át nem lehetett kinyitni, a punkák szünet nélküli pörgése mellett is párás, fülledt levegő volt a kabinban, különösen az éjjelek voltak kellemetlenek. Úgy vártuk az újabb kiszállást! Most Singapore következett, ami megint nagyon érdekesnek ígérkezett.

Kiszállás előtti estén, szerdai napon, felejtethetlen szép egyházi ünnepségünk volt a hajón. Mivel már oly közel értünk Manilához, a kongresszusi városhoz, eucharisztikus körmenetet tartottunk. Ünnepélyesen felsorakoztunk, a papok karingben, a kápolnában és az odavezető folyosókon. Msgr. Heylen namuri püspök vitte a szentséget. Közvetlen a baldachin mellett haladtam égő gyertyával. Felemelő volt, ahogy az ájtatos menet, karinges papok, lila-taláros prelátusok, püspökök, a hívők százai ima és ének kíséretében a hajó sétányain kétszer megkerülték a kápolnát és végül az I. osztályú ebédlő feldiszitett verandájára vonultak, hol Msgr. Rosa perugiai érsek lelkes szavai után a pápai legátus áldást adott a Szentséggel. A menet irányába, utunk célpontja felé néztünk, lélekben

már Manilát láttuk, hová most sietnek minden oldalról, a különböző tengereken a zarándokok ezrei, hogy az egész világ előtt megvallják hitüket az Oltáriszentségben. A fönséges ünnepi jelenet-höz, az Úr Jézus dicsőítéséhez járult az egész természet, mintha tudta volna, hogy Urának hódol: a lenyugvó nap utolsó sugaraiban küldte üdvözlét, az alig mozgó tenger hajjai halkán dalt susogtak, a gyenge szél lágyan simogatott végig az egyenlítői ég alatt, mely mindinkább sötétbe öltözött, hogy aztán kigyúljanak fáklyái, a miriádnyi csillagok, a hajó pedig mint tündöklő, fehér óriás sirály méltósággal, biztosan vitte hátán az új keresztes hadat, az Urat zarándokságunk céljához. Ez a kifejezhetetlen szépség és monumentalitás kiragadta lelkemet a földi élet nyügéből és felemelte Isten trónusához. Benne élünk, mozgunk és vagyunk, hatalma, szeretete oltalmazólag, melegen fog körül minket gyarló, de benne bízó embereket. Hálával gondolok ez órára!

Már egész nap Szumatra szigete mellett haladtunk el, a délelőtt folyamán láttunk magas hegyláncokat és különálló csúcsokat, reggelre már a tengerszoros végén leszünk, Singaporenál. Mit fog ez nyujtani?

Január 28. Újabb verőfényes reggelre ébredtünk. A hajón nagy a mozgalmasság, jobbról-balról mosolygós zöld partok pálmacsoportokkal, elszórtan szigetek dombokkal, mintha útvesztőbe értünk volna. Itt-ott villaszerű házak, hivatalos épületek, villamos művek, raktárak, balról magasabb helyen új katolikus templom. A mellettem álló fi-

lippinó-pap, ki Rómában doktorálva most hazautazóban volt, azt mondja, a templom padlója gummiból van. A jobb oldalon a vízben kis cölöpépítményes falu, a benszülöttek régi Singaporeja, mert oda érkeztünk. A filippinó érdekes dologra tesz figyelmessé: néhány csónak közeledik a hajóhoz, hosszú, keskeny alkotmányok, mindegyikben egy csaknem meztelen maláji. Azt jegyzi meg örömmel a fiatal pap, hogy ezek az ő honfitársai, kik ügyességüket fogják bemutatni. Ha pénzdarabot dobunk a tengerbe, ezek gyorsan lebuknak és felhozzák. A legények lentről már integetnek, hogy dobjunk pénzt. Többen kísérletet teszünk, egymásután villámgyorsan eltűnnek a vízben, egy pillanat — kettő és máris hozzák foguk közt a pénzdarabot. Ez a mindennapi keresetük. A rézpénzt azonban nem érdemesítik a leszállásra, esésében megismerik.

Legjobban mulatunk egy idősebb férfin. Égő szivar van a szájában. Ezt lemerülés előtt csodálatos gyorsasággal égő végével megfordítja és alig hogy fölért, már újra fújja a füstöt. Még mással is szórakoztatnak. Ketten egy labdát evezőikkel bámulatos ügyességgel ide-oda ütögetnek a víz felett, csak nagyritkán hibázzák el az ütést. Bizonyára sok tennisezőt megcsúfoltak volna. A hajó ezalatt a parthoz közeledett, a drótköteleket megerősítették, a hidat leeresztették és kiszállhattunk.

Első dolgunk itt is, hogy használatos pénzhez jussunk. Legtöbbször már a hajó mellett álltak a pénzváltók, ezekkel nem egy ízben jobban járunk, mint a bankkal, utóbbival amúgy is körül-

ményes volt, mert időt veszítettünk. Mindenütt az angol font volt az alappénz. Ezt mindig ismerték és elfogadták. Ebben is meggyőződünk az angol impérium nagyságáról. Az angol nyelv és pénz az egész világon otthon van. Hiszen a távolkeleten az egy Szaigont kivéve angol kikötőket érintettünk. Manila meg amerikai, rokona az angolnak. Persze a pénznek nemével és értékével tisztában kellett lenni, különben is a beváltáskor társaságban voltunk és egymást kisegítettük. Nagyon érdekes valuta-elszámolásaink voltak. Megesett, hogy egymásnak elfogyott a váltott pénze, a másik kölcsönzött. Ezt aztán később, más és más valutában adta vissza. Összesen tizenegyféle pénzünk volt egymásután. Minden kiszállásnál más. A font magyar viszonylatban 26 pengőt ért. Egy fontért Bombayban 13 rupiát adtak (egy rupia 16 ana), Ceylonban 13 ceyloni rupiát (egy rupia 100 cent), Singaporeban strait-settlement-dollár járt (egy fontért 8'40-et kaptunk) és így tovább. Látnivaló ebből, mennyire igénybe volt véve minden tehetségünk: égető napban lehetőleg sokat látni — tanulni, az idő rövideje sürgetett, az emlékvásárláshoz pénz kellett, ha csak levelezőlapról és értékes honi bélyegről volt szó. Nem csoda így, ha a kirándulásokról legtöbbször holtfáradtan tértünk vissza a hajóra.

Singapore erős és fontos angol flottabázis, egyike a legnagyobb kereskedelmi kikötőknek. Száz évvel ezelőtt az az említett igénytelen maláji falucska volt, ma közel félmillió lakossal bír. A város ingoványos, maláriás területen épült, de az an-

gol hatalom mindent megtett a baj elhárítására. Singapore tiszta, szép város, rendezett terekkel, parkokkal, szegélyezett egyenes autótutakkal, még a kínai városrész is kellemes benyomást tesz, mert itt éppen az angol impérium keze látszik. Ami itt és máshol feltűnt — utóbb mondogattuk egymásnak: úgyszólván nem láttunk angol katonát. Olyan magától értetődő az élet minden sürgés-forgása, de mindenki tudja, érzi, hogy az angol hatalmas organizmusa őrzi. Egyik német utitársam meg is jegyezte: ha németek parancsolnának itt, minduntalan stramm különítmények masíroznának. No, minden népnek vannak gyengéi és erős oldalai. Az angol hatalom anyagiás mohósága le nem tagadható, brutalitása a gyarmatosítás terén a multból ismeretes, különben hogyan is szerzett volna össze annyit. Mindennek megtartása manapság bizony sok gondot okoz neki. Eljön az idő, mikor mások is osztoznak birtokában. Éppen Singapore van veszélyeztetve fontosságában. Arról hallottam — mennyi igaz benne, nem tudom, — hogy Anglia nagy keleti riválisa, Japán, Sziámtól meg akarja venni a malakkai félsziget legkeskenyebb részét, hogy ott csatornát vághasson. Annak megértéséhez, hogy mit jelent ez, elég a térképre nézni. A kérdéses csatorna egy-két nappal megrövidítené a Keletáziába, Kínába, Japánba, vagy onnét Európába menő hajóknak útját és Singapore megint régi jelentéktelen állapotába süllyedne vissza.

Délelőtti időnket a város nevezetességeinek megtekintésére szántuk. A gyorsaság kedvéért ismét autót használtunk. Első volt a malayi termé-

szetrajzi múzeum, ami igazán unikum a maga nemében. Az előcsarnokban Raffles mellszobra áll. Angliának ez a jövőbe látó nagy fia száz évvel ezelőtt addig agitált, míg a londoni kormány pottom pénzen megvette a szigetet, melyen most Singapore áll. Nagyon érdekes a múzeumnak az az osztálya, mely a malakkai félsziget őslakosságának cölöpépítkezését, lakóházait, primitív gazdálkodását, foglalkozásait, szokásait, stb. mutatja be. Egy gazdag kínainak nagy fényűzéssel berendezett házát tekintettük meg, udvarába hazai módra labirintyszerű kertrészletet építtetett grottákkal, fülkével, fantasztikus szobrokkal. Négy autója közül az egyik a tigris színére van festve, orra hatalmas tigrisfejet utánoz, szemei az autó villogó lámpái — éjjel ugyancsak ijesztő volna vele találkozni. Majd a nagy botanikus kertbe fordultunk, mely trópusi virágaival, fáival csudásan gazdag vidéket tár elénk.

Még egy nagyobb hindu templomot ejtettünk útba. A belső több szentélyt foglal magába, a folyosók falain képsorozatok az istenségek életét, harcait ábrázolják, köröskörül villanylámpa-füzérek lógnak. Egyik bálványfülke előtt néhány ájtatoskodó hajlongásokkal, kézmozdulatokkal végzi imáját, mialatt a fülkében egy brahmán pap megvilágítja a bálványszobrot, a másik szentély előtt félmeztelen elhízott brahmán ül a kövezeten és könnyel nézi a jövő-menőket, a rácson belül áldozati adományok: alma, narancs, kókuszdió, stb. A templom bejárata mellett fedett helyiségben díszes, baldachinos koci csengetyűkkel, körmenet

alkalmával ezen viszik a bálványszobrot. Más hozzávalók, díslámpások sem hiányoznak. Az udvarban őrzik és etetik a szent teheneket, melyek isteni tiszteletben részesülnek, hinduk vallásos mosakodást végeznek, stb. Milyen világ!

A hajó melletti parton ezalatt nagy kirakodó vásár folyik, az utasok válogatnak és olcsó pénzért különféle emléktárgyakat vesznek. Az égető nap sugarai elől azonban igyekeztünk a hajóra jutni.

Délután a 40 km-nyire levő Jochore szultánságba autóztunk. Utunk óriási kaucsukültetvények mellett visz el, kisebb, nagyobb fák ezrei pontosan egyforma távolságban, nyfilegyenes sorokban. Ez a szigetnek egyik nagy gazdagsága. Az idősebb fák meg vannak csapolva. Még a délelőtt folyamán tekintettünk meg ilyen fákat egészen közelről. A törzs alsó részén ferde harántmetszésben lehántják a kérget, az így kifolyó tejszínű kaucsukot odaerősített kis bádogsészékben felfogják, a megalvadtt nyúlós anyagot összegyűjtik és a gyárban feldolgozzák. A kaucsuknak az automobilizmus fellendülése miatt óriási fontossága van. Legfőbb termelőhelye éppen a malakkai félsziget, Singapore vidéke.

Hosszú alacsony kőhídon megyünk át, ez a tengerszoros választja el Singapore szigetét Jochorétól, a tulsó oldal már a szultánság területe. A félszigeten több ilyen autonóm államocská van, közös ügyeik mutatják, hogy az angol impérium befolyása alatt állnak. A tengerparti dús vegetációt gondozott autótút szeli át, gyönyörű parkban emelkedik a szultáni palota, az egyik domboldalon állat-

kert, melyben a többi közt hatalmas orángutángot, a tóban fekete hattyukat látunk. Ötperces esőben van részünk, ami a tikkasztó hőségben nagyon jól jön. Ez különben a téli hónapokban is — ha már így nevezzük — mindennapos. Most már tudom, mi fakasztja Singapore körül ezt a dús növényzetet. Impozáns mecsetnél állunk meg az egyik dombon, arra figyelmeztet, hogy itt az izlám uralkodik. Egy maláyi cölöpházikóba is benézünk, hol meglep a tisztaság és az egyszerű emberek barátság. Egészben két helyiségre van osztva, egyikben a deszkapadlón kiterített szőnyeges ágyak, tehát a család hálóterme, mellette az étkezés helye asztalkával, emögött a tűzhely, hol éppen fől valami. A jelenlegi szultánnak európai felesége van, mindkettőnek képe díszíti az érdekes póstabélyeget. Azelőtt ezeket a keleti helyeket, különösen a Malakka-félszigetet legalább is félvad állapotúaknak képzeltem, most csodálkozva győződtem meg, mennyi kultúrával rendelkeznek. Ezt láttam később Kambodzsában és Sziámban is.

A jochorei kirándulással nagyon meg voltam elégedve, szépségben, érdekességben hasonlított a kandy-i kiszálláshoz. Estefelé lelkileg gazdagodva, de testileg fáradtan tértünk vissza a hajóra.

MANILA, A KONGRESSZUSI VÁROS

Január 29. reggel elhagytuk Singaporet, az utolsó előtti stációt. Minden vágyunk, gondolatunk ezután utunk cél- és központjára irányult. A rádión halljuk a kongresszusi himnuszt, melyet a hajóká-

polnában már többször énekeltünk: Manilából üdvözölnek, ünnepi hangulat fog el.

Hogy azonban eucharisztikus beidegzésünk teljes legyen, utolsó előtti éjjelen 11-12 óráig a főoltáron kitett Oltáriszentség előtt ima-órát tartottunk. Msgr. Rosa perugiai érsek tartotta az ünnepi szentbeszédet. Háromszori megszakítással egész órán át prédikált, a szünetekben énekeltünk. Az ájtatos közönség megtöltötte a kápolnát. Megkapó volt ez az éjféλι vigilia a céljához közeledő kivilágított hajón. Az atmoszféra mind izzóbb lett, kiverődött rajtunk az izzadság, de legyürtük a lanakadtságot. Az érsek beszédje, alakja egészen átszellemült. Kiindulási témául Szent Tamás híres verssorait választotta: *Se nascens dedit socium, convescens in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in praemium* — születve társunk, az utolsó vacsoránál eledelünk, halálában válságunk lett, dicsőségében jutalmul adja magát az Úr — mindvégig és teljes önátadás! Mi is, kiket hatalmas karja óva vezetett ezen a hosszú úton, mint egész életünk szakadatlan zarándokságában, legyünk övé mindörökké. Utána másik olasz püspök kismiséét mondott, miközben P. Lorenzo, az olasz csoport lelkivezetője a szentmise egyes részeit magyarázta. Láttam ebből, hogy a liturgikus megújulás hullámai már minden népet elérnek. Legmeghatóbb volt a szentáldozás. Katakombai jelenet bontakozott ki. Csaknem mindenki, férfiak, nők az oltár előtti padhoz járultak az Úr fogadására. Áldozás után a Magnificatot énekeltük. Atézreztem, hogy mennyire helyén van itt a boldogságos Szűz

ujjongó hálaadó éneke. Az isteni Ige testet öltött a szent Szűz méhében, ugyanez az Úr Jézus száll az áldozatos lélekbe. *Respexit humilitatem ancillae suae, kicsinységemre tekintett — fecit mihi magna, qui potens est, van-e nagyobb ennél, mit Isten embernek nyújthatna? Et sanctum nomen ejus, szent az Ő neve. Szentségi áldás fejezte be az éjjeli ájtatosságot.*

Január 31., vasárnap és holnap Manilában leszünk. Igazán örvendező vasárnapi hangulatban voltunk, mélységes hála töltött el a vett jókért, a szép és szerencsés útért. Mindez kirobbant az esti ájtatosság végén a Tedeumban: ó igen, téged dicsérünk Urunk, egyedül téged! Befejezte a legátus pápai áldása: szálljon mindnyájunkra az Úr uralma!

Aranyosan virradt ránk február elseje. Már öt-kor miséztem, hogy el ne szalasszam az ünnepélyes bevonulást. Előttünk a manilai kikötő, lassan kibontakozik a reggeli derengés szürke, párás álmokarjaiból, épülettömbök mutatkoznak, távolabb hegykoszorú. Hajónk áll, nemcsak a hivatalos ügyek lebonyolítása miatt, hanem fellobogóztott hajók serege jött üdvözlésünkre. Előttünk és oldalt sorakoztak fel, a szirénák a skála minden hangján búgnak, mótorosok bravuros sebességgel keringenek hajónk körül. Miután az első üdvözlés megtörtént és a pápai legátust külön hajóra szállították, hogy a parton várakozókkal előbb megtarthassa ünnepélyes bevonulását, a gőzösök a zászlódiszes büszke Conte Rossónak mintegy utat mutatva, méltó komolysággal befutnak a kikötőbe.

Nagy sokaság gyűlt a partra. Mintha hazaértünk volna: örömkialtások, kendőlobogtatás, mosolygós arcok fogadnak. Lent is, fönt is alig várják, hogy a híd összekapcsolja a hajót a parttal és meginduljon a közlekedés. Akik sohasem látták egymást, kölcsönösen kezet szorítanak, manilai szeminaristák felajánlják vezetésüket, néhány ottlakó honfitársunk mutatkozik be, íme, nemcsak mi értünk haza, hanem meg is hoztuk másoknak a hazát. Hajónk aztán itt horgonyzott egy álló hétig mint pompás szállásunk, melyben tetszés szerint vendéget láthattunk, hová étkezni és pihenni jártunk, hol terveinket megbeszélhettük. Ez a közlekedő élet hajó és város között felejthetetlen élményünk marad. Oly édes volt a tudat, hogy itt biztonságban vagyunk és résztveszünk az eucharisztikus világkongresszus felemelő ünnepségein.

Mielőtt azonban a nagyszerű élmények leírásába kezdenék, szükségesnek tartok egy kis földrajzi és történeti tájékoztatást. Hová is jutottunk a 16000 km-nyi utunk végén? Manila a Fülöpszigetek fővárosa, ezek a szépnevű szigetek pedig a kelet- és délázsiai szigetfüzerek közepén, kiváltságos helyen, az é. sz. 10. és a k. h. 120. fokának metszési vonala körül terülnek el. Ki ne tudná, aki a térképen járatos? Kamcsatkától Ausztráliáig és onnét tovább csaknem Délamerikáig számtalan sziget tarkítja, élénkíti a Csendes óceán óriási víztükrét. Közeleső a gondolat, hogy ezek a szigetek valamikor összekötő hidat képeztek a földrészek között. Akkor a híd lemerült volna és csak a magasabb vidékek, hegycsúcsok emelkednének ki a

vízből? Vagy a tenger mélységéből tornyosultak volna fel vulkánok és miriádnyi korállállatkák építő munkája következtében? Így is, úgy is, megvegyesen. Hagyjuk ezt a geológusokra. Az kétségtelen, hogy ezek a különböző nagyságú, változatos tagozódású és más-más klimájú szigetek mint gyöngyfüzerek veszik körül és díszítik a távolkeleti és déli vizeket, mindegyikük egy-egy külön kis világ tájaival, növény- és állatéletével, néptörzseivel. A nagy euráziai és az ausztráliai földrőmből átmegy, fölbomlik ezer és ezer szigetre, milyen nagyszerű ellensúlyozása ez a hatalmas szárazföldi tömegeknek.

A Fülöpszigetek számát mindenki másként adja, nekem egy manilai steyli atya ezren felül jelölte meg — valószínűleg senki sem tudja. 250 lakott volna, a két legnagyobb mindegyike, Luzon és Mindanao Csonkamagyarország területével ér fel. Hegyláncaik észak-déli irányban vonulnak, közéjük hosszú síkságok vannak ágyazva. Sok a vulkán, ezeknek a legmagasabbja az Apo, 3300 méter. Tudjuk, hogy a földrengések itt igen gyakoriak. A szigetek klimája az egyenlítői közelségük miatt trópusi, a középhőmérséklet egész éven át 25-27 fok körül van, tél tehát nincsen, de ezek az u. n. téli hónapok azért kellemesebbek, mert aránylag kevesebb az eső. Manilai tartozkodásunk alatt viseltük a szokatlan hőséget, eső csak egyszer, febr. 5. zavarta meg az esti nyilvános gyűlést. A trópusi klimák közül a maláyi, így a fülöpszigeti is, egészségesnek mondható, pestis, kolera ritkán fordul elő, maláriát és egyéb betegségeket az

egészségügyi intézkedések igen korlátozták. A bevándorolt kínaiak teljesen alkalmazkodtak, a fehérek is kellő elővigyázattal és rendes életmóddal soká tartózkodhatnak itt, anélkül, hogy egészségükben komolyabb kárt szenvednének. Érthető, hogy az állandó meleg, nedvesség és a többnyire vulkánikus eredetű talaj a vegetációt folytonos és dús virulásra, termésre készítetik. A partokon sűrű mangrove-erdők nagy kiterjedésű kókuszligetekkel váltakoznak, mögöttük termékeny rizs-, cukornád-, kávé-, tea-, dohányföldek. A magasabb részen a szinte áthatolhatatlan trópusi erdő uralkodik, hová csak keskeny és fárasztó ösvényeken lehet behatolni. A zöld színekkel, különös növényekkel, fákkal, vizekkel, cölöplakásokkal, sötétszínű, de barátságos lelkű néppel telített tájak bizonyos tekintetben még inkább megragadtak, mint a ceyloniak.

Mi a Fülöpszigetek története? Négy századdal ezelőtt még ismeretlenek. Pontosan 1521-ben fedezte fel Magellán földkörüli útjában, addig e szigetek Európa számára csipkerózsa-álmot aludtak. A fölfedezésekben versenyző portugálok és spanyolok közül utóbbiak a VI. Sándor pápa által megállapított délkörtől nyugatra kutattak, így találtak a Fülöpszigetekre. A fölfedezési irány aztán csaknem a legújabb korig döntő maradt: a szigetek Keletről, Amerika felől kapták vallási és társadalmi kultúrájukat, mert hisz az Újvilág is legnagyobb részben spanyol gyarmat volt. Ha számbavesszük az anyaországtól való óriási távolságot — Amerikán át, — akkor megértjük, hogy a Fül-

lőpszigetekre aránylag kevés spanyol jutott, annál inkább, mert a közelebbi és nagyobb gyarmatok már úgyszólván teljesen lekötötték Spanyolország kivándorló népét. És mégis milyen hatásos és maradandó volt ez a spanyol kolonizáció. Elismert tény, hogy a híres konquistátorokat föld- és kincs-szerzési vágyon kívül vallási buzgalom is fűtötte: már az első hajókkal hittérítők mentek az ismeretlen, még felfedezendő országokba, szigetekre. Így történt a Fülöpszigetekkel is: a vad, pogány törzseknek a spanyolok nemcsak a kultúrárt, hanem a vallást is megvitték, vagy inkább megfordíthatók: a vallással a kultúrárt, mert a kultúra a vallásban gyökerezett, abból élt. Milyen lényegesen különbözött az akkori és a legújabb gyarmatosítás!

Nevezetes dátumok a szigetek új, meginduló történetében (1521-ben) a március 31.-i húsvétvasárnap: az első szentmise a Cebu szigetén partraszállt Magellán és társai jelenlétében; ápr. 14.: Humabun, a cebui király neje megkeresztelkedik és V. Károly anyjáról a Johanna nevet veszi fel. Ezeket a nagyemlékű napokat dicsőítve hangoztatták ki a kongresszusi szónokok.

A 400 év előtti térítés ilyen királyi példa által csodálatos lendületet nyert, néhány évtized alatt a szigetek lakossága 90 százalékig felvette a kereszténységet. A szerzetesrendek egymással versenyezve térítettek, tanítottak, szélkében templomok, iskolák épültek, ekkor vetették meg a vallásos műveltségnek azon mély és megingathatatlan alapjait, melyeket a kongresszus alatt csodálhattunk. Ékes tanubizonysága ennek a 300-éves multra tekintő, ma is

virágzó manilai Szent Tamás-egyetem. Még a 16. században kapta a szigetvilág máig ismert elnevezését habsburgi II. Fülöpről, Spanyolország akkori nagy uralkodójáról.

Természetesen a visszahatások sem maradtak el. Mindjárt a kezdeten, még 1521-ben, a hős Magellán merész vállalkozásáért életével lakolt, belföldi harcban meggyilkolták. A pogányság védekezett, de mindjobban visszaszorult. Száz év múltán azonban a hitélet ellankadt, a szigetvilág osztozott az anyaország sorsában: a 17. sz. fejedelmi abszolutizmusa, a 18. sz. felvilágosultsága, a jezsuitarend eltörlése, a forradalmak a fülöpszigeti kereszténységre is árnyékot vetnek. Végül Spanyolország már nem tudja védeni és tartani kolóniáit, a szabadkömüvességtől fertőzött Amerika veti rá szemét: hűen a fölfedezés óta követett irányhoz ez a második hódítás is nyugat felől történik, a szigetek 1898-ban az Egyesült Államok gyarmata lesznek. Persze a szelek mást hoztak: a spanyolok a katolicizmussal ajándékozták meg a Fülöpszigeteket, az amerikaiak laicizált korszellemmel árasztották el. A kettő között éppen ez a különbség. A bajhoz járult a belső zendülés, mely minden spanyol örökséget kipusztítani igyekezett: a szerzetesség elleni uszítás nagy rombolásokat végzett, Aglipay nevű pap Rómától független nemzeti egyházat alapított, a fülöpszigeti kereszténység nagy válságba került, de hála Istennek, túlélte.

Nemsokára az Egyesült Államokban is, főleg az ottani katolikusok erélyes fellépése következtében, jobb belátásra jutottak. Tény, hogy az iskolázás te-

rén az amerikai éra sokat lendített a szigetek során, szintúgy a gazdasági feltárásban, közlekedésben. A modern technikai fejlődés minden jó és kérdéses kísérő jelenségeivel ide is elhatott, a prosperity országának a Fülöpszigetek is jó piacnak kínálkoztak. Tudjuk, hogy manapság a filippinók teljes függetlenségre törekvése nagyon erős. Amerika tíz évi próbaidőt adott, mely 1940-ben lejár. Kérdés, hogy a trópusi klíma szülőttei képesek volnának-e a mai időben független nemzeti életre, az elszakadás megrendíthetné az egyensúlyt. Másrészt nem hihető, hogy a hatalmas Amerika, éppen csendes-tengeri nagy politikai érdekeltsége miatt, lemondana gazdag kolóniájáról, annál kevésbbé, mert az északi rivális, Japán, szintén igényt tart a Fülöpszigetekre. Miként alakulnak ezek a távolkeleti ügyek, az a jövő titka.

A nagy vonásokban vázolt történet nem egy tanulsággal jár. A spanyol kolonizálás ideálmusa, arrahivatottsága kétségtelen. Az ibériai félsziget hódítói, a spanyolok úgy, mint a portugálok, kultúrájukkal lelküket vitték a távoli országokba, a népeket egészükben fogták meg, a királyok hívó alattvalókat akartak, az anyaországok éppen azt nyújtották, amijük volt: a vallásos gondolkodást, beállítottságot. Így az új népekkel összenőttek, maradandó értékeket létesítettek. A későbbben kolonizáló hatalmaknak, angolszászoknak, hollandusoknak, részben a franciáknak hiányzik ez a mentalitás — elég a vallásharcokra, forradalmakra gondolni, — anyagi és politikai szempontok vezetnek és az elvilágiasodott kultúrát viszik a gyarmati népeknek, lel-

kükkal nem törődnek. Ez kapitalista, kommunista vésszel teli korunknak szomorú szignatúrája, hisz azért vajúdik fájdalmaiban. És éppen az a Spanyolország, mely az ideális lelkesedés zászlóvivője volt a világ előtt, most rettenetes polgárháborúban vívódik: a régi conquistádori elszántság élet-halálra küzd az anyagias evilági szellemmel, míg a fent említett újabb gyarmatosító hatalmak állig felfegyverkezve nem mernek a szent ügy érdekében közbelépni. Ez a páratlan világjelenség fájdalommal töltött el a manilai ünnepek alatt: az egykori anyaország ezer sebből vérzik és legifjabb leánya, a távolkeleti szigetvilág ünneplőbe öltözött, ünnepli azt, amit 400 éve kapott, amiért az anya végső erőfeszítéssel küzd: a katolikus hitét. Elgondolkoztam azon a gyönyörű képen, mely a kongresszus alatt a manilai Malacanan-palotában ki volt téve: felhőbe vesző lépcsőn két nőalak, Spanyolország és a Fülöpszigetek megszemélyesítői, az idősebb alak jobbkarjával átfogja a fiatalat, az anya a leányát, balkezevel a verőfényes távolba mutat, mintha mondaná: onnét messziről jöttem ide és meghoztam szívemet-lelkemet, a világosságot, az üdvöt számodra, szellemi örökségemet rádhagytam, ne felejtsetd el ezt a boldog órát, ehhez sose légy hűtlen.

A szigetek hívő lakossága tudja ezt és a 40 éves amerikai impérium nem volt képes letörni a spanyol vonásokat: a nép nyelvében, viseletében, szokásaiban, vallásában, szóval egészében hű maradt, rádöbbsent a spanyol valóságára. Igazán szép elismerése Hispánia nagy, odaadó évszázados munkájának!

Ezen földrajzi és történeti háttérbe állítjuk Manilát és a benne lefolyt kongresszust. 10 óra körül szálltunk le hajónkról, hogy egy rövid közelebbi szemlét tartsunk a városban, természetesen gyalog, mert igazán nem volt sietős az utunk. De így annál többet láthattunk, a trópusi hőség is lassításra készítetett. Manila, a Kelet gyöngye — neve is oly lágyan hangzik, — tág, védett öbölben, síkságon terül el, lakóinak száma kereken 400 ezer. Tehát nem tartozik a legnagyobb világvárosok közé. Mégis nagyterjedelmű, mert a hellyel nem kellett takarékoskodni és különben a földrengések miatt nem tanácsos oly magasra építkezni. Szép egyetemes stílus alakult ki: a spanyol eredetű belváros régi pátiós palotáival, masszív-falú, díszes templomaival, szűkebb utcáival a bástyaszerű kőfalról intra-muros nevet viseli. A fal a város alapítási idejében védelmi szempontból készült. A modern városrészek a kőfalon kívül terjednek minden irányban, koszorú gyanánt veszik körül a város magját, széles utakkal, virágdíszes, pálmás terekkel. A hivatalos épületek, kereskedelmi paloták, villaszerű tág, szellős helyiségekkel, alacsony tetőkkel, árnyékos erkélyekkel rendelkeznek, az alapvonalak jórésztben a lakosság praktikus építkezési módjára emlékeztetnek.

Utunkban néhány templommal ismerkedünk meg, először a székesegyházzal. Négyszer pusztított el, utoljára 1879-ben építették újra. Előtte park, három félköríves bejárata van — a középső magasabb. Csak egy kupolás tornya van — a szentély fölött. Impozáns templom vegyes stílusban. Be-

lül magas, tágas és világos, a boldogságos Szűz tiszteletére van szentelve. Mivel a kongresszus több ünnepi aktusa itt folyik le, lobogókkal, virágokkal és villanyos fénnel ízlésesen van díszítve. Hálát adunk Istennek, hogy idevezetett. Következik a gótstilben, két csonkatoronnyal épült Szent Domonkos-templom. Híressége a szép rózsafűzér-kápolna kegyképével, melynek a nép a holland megszállástól való szabadulást köszöni 1646-ból. Itt egy spanyol eredetű lazarista pap csatlakozik hozzánk és kalauzol a városban. Közben szemléljük a mozgalmas életet: első meglátásra alig találunk különböztető vonásokat a filippinókon. Sárga, barnába futó szín, kiálló arccsontokkal, kínai és maláyi keveredésre mutat az arc, a közepes magasság, de igen barátságosak, előzékenyek hozzánk. Nagyon sok, szép autó gördül az utcákon, hiszen annyi idegen is érkezett ezekre a napokra, de feltűnően sok a manilai konflis. Kétkerekű, csillogó fémveretű, kézügyességgel díszített kocsik elé egy-egy ponnyolovacska van fogva, mely nyugodtan és fürgén kocog a forgatagban. A kis kocsiban csak két utas fér el, a hőség miatt az ülés ernyője fel van húzva. Az első benyomásoktól fáradtan egy üveg sörhöz telepedünk, majd lapokkal és bélyegekkel ellátva haza — azaz a hajóra megyünk ebédre.

LÁTOGATÁSOK A VÁROSBAN ÉS KÖRNYÉKÉN.

A délutánt üdvözlő-lapok írására szántam. Kedves kötelesség volt, már úgy vártam erre az alkalomra, emlékezetem, szívem telve volt benyomás-

sal, ujjongó hálaérzelemmel, tollam sietve róttá a betűket. Utána lepihenek egy hajószékbe és eszmélkedek az eddig látottak felett, a társakkal megbeszélem a teendőket. Éppen utolsó lapomat írtam, mikor Márczy barátommal néhány szót váltottam. A magyar beszédre egy honfitársunk mutatkozott be: Iritz István Békéscsabáról, négy évig Japánban volt, ott japán nőt vett el, hét hónapja Manilában laknak, itt a hajóra élelmet szállít, rögtön jön és ha nincs kifogásunk ellene, autójával lakására visz kettőnket. Örömmel fogadtuk az ajánlatát. Így távolban az ember minél többet kíván látni. A honfitárs nemsokára megjött, bemutatott filigrán japán feleségének és mentünk le az autóhoz. A japán képekkel és egyéb tárgyakkal díszített keleti, szellős lakásban jólesett az út tapasztalatairól, az édes magyar otthonról elbeszélgetni. Másik magyar származású férfi is társult hozzánk — nevét nem jegyeztem meg, ki már régen az Egyesült Államokba került és az amerikai hadseregben harcolt a világháborúban, a magyar nyelvet már csak gyengén beszélte. A nagy hőség ellensúlyozására a japán asszonyka hűsítőket szolgáltat fel, örömmel mutogatta hazai fényképeit, de szomorodva elhalt kis gyermekük tokyói sírjáról készített felvételeket. A házigazda ekkor érdekes közlést tett: felesége meg akar keresztelkedni, különösen a gyermek utáni bánkódása készteti, hogy a katolikus vallás vigaszát keresse, egyébként a katekizmusban teljesen jártas és engedélye van arra, hogy a kongresszusra érkező valamely magyar pap megkeresztelhesse. Erősen biztattam őket, használják fel ittlé-

tünket e fontos lelkiügy rendezésére. Örömkre ez meg is történt, Dr. Lippay esztergomi theol. tanár, mint angol nyelvben jártas, a fiatal japán asszonykának egyik napon kiszolgáltatta az újjászületés szentségét, a kereszteltnek Kaikó nevét Máriára változtatva. Így távolkeleten járva kis missziói ténykedésben is részünk volt, Krisztus egyházának új tagot szereztünk. Mily csodálatosak az Úr útjai!

Ez estén még más érdekesség is kínálkozott. A fiatal házaspár meghívására japán étkezdébe mentünk vacsorázni. Annál inkább megörültünk ennek, mert további utunkban sajnálatunkra Japánba nem kerülünk, így legalább kis kóstolót mégis kapunk. Autónk a zajos forgalomból egy csendes utcába kanyarodik és megáll a vendéglő előtt. Mihelyt felérünk az emeletre, megkezdődik a japán étkezési ceremónia: az ajtó előtt levetjük lábbelünket, belépünk a kis előszobába, melyben meglep a nagy csend. Következik néhány egymásbanyiló nagyobb helyiség, matt színre festett deszkafalak választják el tolóajtóval, markírozott, hosszúkás redőnszerű ablakkal, középen 50 cm magas asztal, körülötte négy vánkosülés. Japán szokás, hogy egy-egy asztaltársaság a többitől elkülönítve étkezik. A bejárattal szemben lévő falon képforma szalagok díszes írásjegyekkel —jó mondások, a fal mellett néhány virág. A másik oldal nyitott veranda rendes asztallal, virággal, kényelmes székekkel.

Négyen letelepszünk az asztalhoz, baloldalon összehúzott lábakkal. A tányérka mellett a két pálcika, de más evőeszköz is, tetszés szerint. Bizony

a pálcikákkal meg se kíséreltem. Csakhamar meg-
telik az asztal csészékkel, váltakozó ételekkel, me-
lyeket két gésa, japán felszolgálónő, térdre eresz-
kedve helyez az asztalra, melegítéshez az előszobá-
ban ugyancsak alacsony asztalkán álló gyorsfor-
ralót használnak. Manilai honfitársunk megnevezi
az egyes ételeket. Legalább tizenkétfélét hoznak
egymásután, elég, ha megízleljük őket. A menü
sörrendjét nem jegyeztem meg magamnak, csak
egy-egy nevre emlékszem: volt levesféle, rizs is-
mételten szerepelt, aztán kóbei hús, saláta, tinta-
hal, lazac, főzélkül bambuszajtás, kirántott kri-
zántém, gomba, vaj, lágytojás, hozzá rizskalács és
japáni sör. Mindez után jól esett szivarra gyujtani
és a verandán rendes széken ülve gémberegett lá-
bamat pihentetni. Hiába, csak minden szokás dol-
ga, még a japán étkezés is. A fiatal asszonyka em-
lékül, mosolyogva egy gyufaskatulyát nyújt, aztán
felvesszük cipőinket és az autó visszavisz a hajó-
hoz, hol elbúcsúzunk egymástól. Ismét egész külö-
nös világgal ismerkedtem meg.

Február 2. Látogatást tettünk a város környé-
kén. Minél jobban kifelé érünk, elmaradnak a kő-
házak, eleinte még nagyobb, végül igénytelen fa-
házikók cölöpökön, az egyszerűség, szegénység ta-
nyája, szakadatlan banánkertecskék, itt-ott na-
gyobb ünneplő csoportok. Már künn vagyunk a vi-
déken, a Quadelupe-kolostor romjait akarjuk meg-
nézni. Odaértünk: baloldalon kőfal húzódik, belül
az elmélázásra indító szép rom, a szerzetesüldő-
zésre emlékeztető szomorú maradvány. Az erős kő-
falak állnak, az egykori kolostor beosztása könnyen

felismerhető: a templom, könyvtár, ebédlő, konyha, a keresztfolyosó, az emeleten az egyes cellák, a kút, melyben most is víz van. És ami különösen kedvessé teszi, a dús vegetáció, bokrok, repkények az udvarban, folyosókon, falakon, mintha el akarnák takarni, védeni a pusztulás emlékét. Valamikor itt tevékeny élet volt, nem is olyan régen, szerzetesek, kik a szigetek népének a hitet hozták. A romok vádolják az utolsó nemzedéket, mely az anyagiak utáni hajszában elvesztette a lelkiek iránti érzékét. A történet folyamán ismétlődő jelenség, most Mexikóban, Spanyolországban, jövőben másutt. Nincsen semmi új a nap alatt

A város peremén autónkkal Antipoló-ba igyeckszünk, hová ma a pápai legátust várják. A házak pápai zászlócskákkal, címeres jelvényekkel vannak díszítve, még a legigénytelenebb cölöpházikónak is jutott belőlük, mindenfelé nép, felvonult iskolások, tévedésből nem egyszer mi is ovációban részesülünk. Alig érünk oda, már megjött a legátus is, kit baldachin alatt a templomba kísérnek. Elhagyjuk az ünnepi néptömeget és utunk jó darabig ápolt rizsföldek közt vezet tovább. A rizs itt már le van aratva és köralakú kis kazalba rakva várja a kicséplést. Mint később néhányszor láttuk, kézi cséplővel verik ki ezt a nélkülözhetetlen kenyérmagvat. Azért nevezem így, mert itt a rizskenyér is dívik. Persze termőhazájában olcsó, Manilában egy kg. rizs csak tíz fillérbe kerülne. Montalbán, utunk célja, a hegyekben van. A pompás természet láttára azt hinném, hogy tavasz van, de a nagy hőség a trópusra figyelmeztet. Még kicsit gyalog megyünk

a hegyek közé ékelt folyó partján, míg a közelben szép vízesést pillantunk meg és egy kiugró sziklánál vasajtó zárja el utunkat.

Estefelé még elnézünk a központi irodába, hol a kongresszus előestéjén nagy sürgés-forgás és az egész világról találkoznak emberek. Taksonyi plébános barátom a dunaföldvári ferencesektől kis csomag lisztet és egy üveg bort hozott ide, hogy azt az eucharisztia ünnepére felajánlja, úgyszintén egy magyar kislány-ruhácskát, melyet a körmenet alatt benszülött leányka viseljen. A páter meghatva veszi át a szimbólikus adományt. Könny szökik szemembe, mikor arra gondolok, hogy hazánk, népünk így kívánja kifejezni részvételét a kongresszuson. Eközben éppen lebukni készül a nap. A nyitott csarnokból tekintetem a forgalmas utcai életre és azon túl a nagy Lunéta-parkra esik, hol a lenyugvó nap utolsó sugarai a fák leveleit és a virágokat megaranyozni látszanak, az ég peremén pedig olyan gyönyörű színskálát festenek, hogy szememet alig tudom levenni. Mintha túlvilági ígéret lenne az ünnepi napok sikerére.

Az esti homályban megtekintjük a Lunétát, a kongresszusi teret. Az emberek még ácsolnak, kalapálnak. A városnak ez a nagy, tengerparti tere hatalmas elipsziszhez hasonlít, melynek egyik fókuszában köröskörül lépcsők vezetnek az oltárhoz, e fölé három, cc. 40 méter magas, szimbólikus szárnyas alakokkal díszített oszlop a földgömböt emeli, villanyfűzőekkel megvilágítva. Az oltár felső köremelete a püspököknek, prelátusoknak, alsóbb része az alsó klérusnak van fenntartva, míg a

plánum az oltártól kiinduló sugarak által körcikk-szerű padsoros mezőkre oszlik, melyeknek csúcsain különböző nemzetek csoportjai, a hátsóbb részeiben a nép ezrei foglalnak helyet. A sugarak, mint felvonulási utak mentén szabályosan beosztva hangszórók, a főuton zászlók és villamos reflektorok egész sora. Az énekkar az oltár mögött helyezkedik el. Mint érdekességet hallottam, hogy helykímélés és könnyű kezelés szempontjából a Lunétán villamos orgonát használtak. Az oltár- és térkiképzésben az Eucharisztia központi jellege gyönyörűen érvényesült: belőle, mint napból árad az áldás az egyénre, családra, népre, az egész világra.

AZ EUCHARISZTIA ÜNNEPE

Február 3. A kongresszus megnyitási napja, de a tulajdonképpeni ünnepi aktus a nagy meleg miatt az esti órákra marad. Tehát délelőtt még nincs kötött program. Kettőn a székesegyház felé gyalogolunk, hogy lássuk az ünnepi népet. Az örömmel semmiféle zajos kitörését sem tapasztaljuk, nincs ünneprontás, komoly és illő a viselkedés, méltó a nagy eseményhez. Minduntalan idegen csoportok tűnnek fel az utcán, a parkokban, templomokban, iskolák növendékei a kongresszusi éneket gyakorolják, várakozó ünneplésben van mindenki. Az idevaló férfiak könnyű, fehér öltözetben, honi készítményű panamakalappal, a nők többnyire selyemben. Különös érdekességet kelt a kikeményített blúz, mely a vállakat és a hátat szabadon

hagyja. Az egész ruházat a trópusi klímához alkalmazkodik, amellyel finom ízlésről tanuskodik, a csipkedész és fátyol jellegzetes vonása. Ez a színes viselet még a spanyol időből maradt. Hasonlóan a templom díszítésében is szeretik a színpompát. A festmények, szobrok, főleg az oltárok tekintetben szinte túlságba mennek. Mint a spanyolok, a filippinók is szeretik a feszületet, a szobrot felruházni. A ferenciek templomában soká elnéztem, amint az egyik testvér az oltár melletti asztalon Szent Antal brokátdiszes ruháját szedte ráncba. Ezalatt egy fiatal nő imádkozott az oltár előtt, hosszú selyemuszályában olyan mozdulatlan volt, mint egy szobor. Majd finom hajlással karjára kapta uszályát és lassú lépéssel indult kifelé. Igen, a filippinók sokat örökölték a spanyoloktól.

Délután felkészültünk a kongresszus ünnepélyes megnyitására. Öt órától kezdve gyalogosan, autókön és kocsikon özönlött a nép a Lunétára, felsorakoztak a nemzeti csoportok jelvényeikkel, zászlóikkal. A magyarok kibontott máriás trikolórral az oltár közelében elfoglalták helyüket. A papok karingben a tér délkeleti oldalán emelt sekrestye előtt csatlakoztak a klérushoz. Pont 6-kor az orgona bűgása mellett felvonult a hosszú menet az oltárhoz, a nagy tér ekkor olyan volt, mint egy virágos mező, 55 nemzet fiai és leányai jöttek egybe a világ minden tájáról az Oltáriszentség előtti nemzetközi hódolatra. Mind térdre ereszkednek és az Egyház nyelvén, melyben egyek vagyunk, elénekelik a Veni Sanctét. Ezt minden nyilvános ülés előtt énekeltük. Következik a pápai breve felolva-

sása latin, spanyol és angol nyelven, O'Doherty manilai érsek üdvözlése, Heylen namuri püspök megnyitó szavai, a pápai legátus szózata. Az általános téma az egész kongresszus alatt: az Oltáriszentség, mint áldozat és lelki életünk forrása, tekintettel Krisztus misztikus testére és a missziókra. Mivel már beesteledett, kigyúlnak a villanyfűzők, reflektorok és fényárba vonják a teret a sok ezer emberrel. Gyönyörű kép: a fényben álló oltár a magasan följe emelt földgömbbel, az oltár körül a lila talárok, a fehér karingek koszorúja, a legátus kiemelkedő bíborszínű baldachinja, az egész nagy közönség világos, színes mezői. Az áhítatos csendbe csak az állandóan sürgölődő fotografusok hoznak bántó mozgalmasságot. Azonban később már ezt is megszoktuk. Mondjuk, hogy a mai korban ez is egy szükséges rossz. Befejezésül megint letérdel a sokaság: Tantum ergo — Genitori, az Úr áldásával oszladozik.

Most felcsendül a spanyolnyelvű kongresszusi himnusz, mely szárnyaló költőiséggel magasztalja az ünnep jelentőségét és a föld népeit hívja hitvallásra:

Dicsőség Jezusnak, ki rejtve van az áldott ostyában!

Hódoljon meg Előtte Föld és Ég legmélyebb imáadásban.

Jőjjetek Kelet népei, összes nemzetek jőjjetek,
S égő hittel átölelve áldjátok az isteni Kenyeret!
Már negyedik százada, hogy filippinók földje
Krisztus tanításának és fényének hive.

Máriát szereti népe, mely arany hegyeinél

Magasabbra értékeli a kereszt szent kincsét.

A himnusz éneklése nem könnyű, mert a spanyol nyelvnek az a sajátossága, hogy gyakran két szótag esik egészen rövid hangjegyre. Minden egyetemes ünnepi aktusnak ez a himnusz volt a refrénje.

Következő nap a nők ünnepe. Hajnali 4 órától fél 7-ig szentmisék minden templomban, fél 7-kor pontifikális mise, alatta általános szentáldozás a Lunétán. Az ezreket senki sem számlálta meg, de természetes, hogy a jámbor női nem ezuttal is fényes hitvallást tett. Az aznapi jelentések a legnagyobb elismeréssel emlékeztek meg róla. Én e napon, mivel a magyarok külön ünnepséget kis számuknál fogva nem tartottak, ellátogattam a steyli missziósnővérek Szentlélek-intézetébe, hol a németek kongresszusi gyűlése volt. Ezúton megláttam az új és szép szent Sebestyén-templomot. Itt és még más három főtemplomban e napokban állandó szentségimádást tartottak. A szent Sebestyén-templom azért nevezetes, mert egészen acélból épült — hogy a földrengéseknek jobban ellenálljon. Az acélvázát Spanyolországban készítették. A steyli nővérek 1920 óta működnek itt a leányifjúság nevelésében, kezdve az elemi iskolásoktól a főiskolai hallgatókig. Általában a steyli kongregáció tagjai a Fülöpszigeteken áldásos munkát fejtenek ki. A pátereknek Manilában nagy plébániájuk van, most nagyobbítják templomukat. Mellette nyomdát állítottak, amelyben a honi nyelveken iskola- és imakönyveket, lapokat adnak ki és velük a külső missziókat is ellátják. Megfordultam benne

és örömmel szemléltem a lázas nyomdai munkát.

A steyli nővérek nagyon szívesen láttak intézetükben. A gyűlésen több kongregációbeli német missziópüspök vett részt, kik Kínából és más keleti országból Manilába jöttek a kongresszusra. A nagy kongresszusi témát tudósok és misszionáriusok itt aprópénzre váltották és mert a nyelvet értettem, nem kis haszonnal hallgattam. Két nap múlva még egyszer résztvettem a lelkes, tanulságos konferenciabeszédeken.

Nem célom, nem is tehetném, hogy elsoroljam a különböző gyűléseket, ünnepeket. A program ilyen világkongresszusokon olyan bő, hogy mindenki a neki tetszőt választhatja. Az ide-oda látogatás a nagy hőségben különösen fárasztó volt. Mégis a délután 4 órára jelzett papi konferencián legalább egyszer akartam jelen lenni. A székesegyház padjai egészen megteltek. Drága emlékként őrzöm ezt a képet is a sok közül: a különböző nemzetségű püspökök, papok százai a fotografusok pergőtüze között nyugodtan figyelik a szónokot, ki a közös anyja nyelvén, latinul fejtegeti ezt a témát: Az Eucharisztia által Krisztus tagjai egy testté lesznek. A konferenciát a nága-i szeminárium növendékeinek többszólamú hatásos éneke fejezte be.

Már egyenesen a Lunétára indultunk a második nyilvános ülésre. Újra az a hatalmas, szívbeemarkoló panorama: élő, színes embervirágok a ragyogó oltáremlék előtt. A tegnap esti áldás óta az eucharisztikus Úr Jézus van jelen egész a vasárnapesti befejezésig. A közönség ezt tudja, azért

letérdelnek az emberek, mikor elfoglalják helyüket a padokban. A mai főszónokok a lingayeni püspök (Fülöpszigetek) és Scott, losangelesi ügyvéd. Utóbbi a férfias hitvallás mai fontosságáról oly tüzzel beszélt — angol nyelven, hogy bámultam: hát ezen kereskedő-nyelven, mely a szavakat tetszésszerint, szinte egyeztetés nélkül rakja egymás mellé, így lehet szónokolni? Igen, mert úgy látszik nem a nyelv, hanem az ember a fő, aki kezeli.

Ezen estén a spanyol és angol főszámok után még egész sor másnyelvű ötperces beszéd következett, linguisztikai összehasonlítást lehetett tenni: portugál, lengyel, kínai, tagalog, francia nyelven. Jól összeválogatták. Bizonyos sajátságot mindegyiknél ki lehetett venni, de legérdekesebb volt a tagalog, egy fülöpszigeti idióma: olyan érzésem volt, mintha a szónok valami ismeretlen hangszeren játszana, a lágy, gömbölyű magánhangzók keleties, szép muzsikát adtak.

A nyilvános ülés végén nem tértem a hajóra. Egy német ismerősöm hívására elmentem a németek klubhelyiségébe. Már a délelőtti konferencia alkalmával invitáltak. Vagy százan voltak együtt konzuljukkcal, püspökökkel, köztük a westfáli származású Finnemann manilai segédpüspök. Kedélyes, lelkes volt az együttlét, amit fűtött a számos, szívből jövő toaszt. De a németországi feszült helyzet ide is elhatott: a szónokok a katolikus hitvallás után rögtön német hazafiságukat hangoztatták. Egyik toaszt után a mellettem ülő barátomat kérdeztem, ki beszélt most? Azt felelte, nem ismeri.

Mondom, hogy lehet ez, hisz maga német. Mivel kérdésemre a másik asztalnál egy-ketten figyeltek, barátom igen feszélyezve érezte magát. Jellemző arra, milyen a harmadik birodalom légköre!

Tizenegy óra után elhagytuk a társaságot és imét a Lunétára mentünk a férfiak éjjeli miséjére, melyet a manilai érsek pontifikált. Az odavezető utakon férfiak serege könnyű, fehér öltözetükben, mindegyiknél szép szál gyertya. Többször végigtekintettem a téren: gyönyörű látvány volt a megvilágított, csillagos éjben ez a sokezernyi, oltár felé tekintő komoly férfi. Mikor odaértünk, még folyt a gyóntatás: az egyes sarkokban, a lépcsők előtt, de a szabad téren is, ülő papok, mellettük térdelő gyónókkal.

Pont 12 órakor az érsek megkezdi miséjét, spanyol és angol nyelven énekelnek. A Glória intonálásánál, néhány lépés távolságra egymástól, 8-10 klérikus a felső körzet pereméhez lép, jobbkézben égő fáklyát emelnek magasba és lobogó fényt árasztanak: az angyalok éneke dicsőséget hirdetett Istennek, békességet az embereknek. Az áldoztató kelyhek külön asztalokon voltak elhelyezve, ofertóriumnál a papok kézbe veszik a kelyheket és egy-egy cserkészfiú kíséretében megindulnak a férfiak áldoztatására, kik helyükön állva fogadják az Urat. Könnyekig megindító volt ez a jelenet, mely csaknem a mise végéig tartott. A szent cselekmény végén meggyújtották gyertyáikat és hitűségükről hangos imában fogadalmat tettek, majd a kongresszusi himnusz hangjai mellett oszlado-

zott a férfisereg. Fáradtan tértem végre nyugalomra azon boldog tudatban, hogy felejthetetlen élménnyel gazdagodtam.

Február 6. szombat, a gyermekek napja volt. Reggel 6-kor már a Lunétára siettem, hogy az új lélekemelő ünnepélyen jelen lehessenek. Előtte való estén eső zavarta meg a nyilvános ülést, azért még itt-ott vizes és sáros helyek. Az intézetek, iskolák gyermekcsoportjai minden oldalról felvonulnak, fiúk, leányok ezrei fehérbe öltözöttek, a sárga és barna arcok olyan szép összhangba olvadnak a lilomszínű ruhával. Már elfoglalták helyüket, a nővérek, tanítónénik készen vannak az elrendezéssel, az új-segoviai címzetes püspök megkezdte a misét. A további hasonló a férfiák ájtatosságához: prédikáció után az egész misén át a papok százai a fehérlelkű gyermekseregnek kiszolgáltatták az Úr testét. Oly megható volt ezt a komoly, fegyelmezett ájtatosságot látni! Uram, tartsd meg őket a hűségben, szeretetben! Mise után kis csomagokban a gyermekeknek reggelit adtak, mit ott helyben gyorsan elfogyasztottak, majd a legszebb rendben elosztak. Hogy fogok majd beszélni iskolásaimnak erről a nagyszerű ünnepről! Óreájuk gondoltam e boldog órában.

De az idő sürgetett: 8-kor a magyarok külön ájtatosságukat tartották a Szent Ágoston-templomban, azért oda igyekszünk. A templom Szent Pálnak van szentelve, nevét és eredetét az ágostonrendi szerzetesektől nyerte. 1606-ban készült el és hogy ne essék ismét földrengésnek áldozatul, masszív alapra 4 méter vastag falakat emeltek és így

jelenleg is sértetlenül áll, mint Manila legrégebbi temploma. Az oldalhajó, vagy jobban kápolna szép Mária-oltáránál áll nemzeti zászlónk, Madarász prelátnak úr misét mond, szentbeszédében a természetes, természetfeletti és örök élet hármasságát fejtegetve, a jelenlévő magyar kolónia számos idegen figyelme mellett hazai nyelven énekel, majd a szentáldozáshoz járul, a két nappal előbb megkeresztelt japán asszonyka teljesen fehérben, fátyolban itt járul először az Úr asztalához. Végül felhangzik először és valószínűleg utoljára a magyar himnusz abban a távoli manilai templomban: szemünkbe könny tódul, szívünk dobbanása, emlékezésünk a tengeren át a hazának küldi üdvözlését.

Este volt az utolsó nyilvános ülés a Lunétán. Míg az elsőnek témája az Eucharisztia mint áldozat, a második az Eucharisztia mint szentség volt, a harmadik az Eucharisztia és a papság viszonyát tárgyalta. Az angol beszédet Gillis, a The Catholic World szerkesztője, a spanyolt Delgado, a manilai katolikus akció világi elnöke tartotta. Megint különös érdekességet adott az ülésnek az ötperces beszédek sorozata, ezúttal japánul, spanyolul, ilocán és olasz nyelven. Most az egyik spanyol szónok köztötte le leginkább figyelmemet. Oly lelkesülten és szépen beszélt, hogy azt hittem, valamennyi nyelv között a spanyol a palma. Úgy éreztem, ebben az idiómában a lány kellemesség a legszebb arányban van a súllyal és keménységgel, mintha utóbbival éppen az olasz nem rendelkezne kellő mértékben. Valahol olvastam, hogy az angol nyelven

legjobban lehet kereskedni, olaszul énekelni, spanyolul imádkozni. Tény, hogy minden nyelvnek van valami kiütőző jellege, de hogy például Spanyolországban jelenleg nemcsak imádkoznak, azt szomorúan mutatja a páratlan bolsevik vérengzés. Micsoda ellentétek: ott túl, messze nyugaton az istentelenség förtelme, itt Manilában, az egykori spanyol gyarmatvárosban ég felé törő eucharisztikus ünnep. Mindkettőre emberek képesek, hogyne gondoltam volna rá, hogyne szenvedtem volna e kettős világ problémájától a kongresszus napjaiban!

ÉRDEKES KIRÁNDULÁS, ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS

Egyik napon, pénteken kiszakítottuk magunkat az ünnepségek köréből. Öten autóba ültünk és 8 óra körül déli irányban elhagytuk a várost. Mindjárt Manila alatt megtekintettük a las pinas-i bambusz-organát. Száz évvel ezelőtt készült, a templom akkori plébánosa állította össze. A sipok mind bambusznádból valók és még most is adják különös hangjukat, kérésünkre a plébános megszólaltatta. Bár szükséghez képest most is használható, mégis inkább mint jövedelmező érdekességet mutatják.

A 90 km-es úton egymás után hagyjuk el az egyes falvakat, a szép tájakat. De aztán egészen beborult és megeredt az eső. Már aggódtunk a kirándulás sikere miatt, de egy óra múlva kitisztult az ég és a forró napsugarak mohón felszították a

párakat. Gyalogos benszülöttek, cukornáddal meg-
rakott bivalyos szekerek közlekednek, kíváncsiság-
ból meg is kóstoljuk a nád cukortartalmát, külső-
leg, növényében hasonlít a kukoricához. Kicsit meg-
állunk és élvezzük az út és vidék kiváló szépsé-
gét. Jobbról-balról a pálmák, főleg a kókusz más
déli fákkal, dúslevelű, virágfüzéres cserjékkel gyö-
nyörű élősövényt, ligeteket varázsolnak, közbe cöl-
löpös deszkaházikó, emberek gazdasági munkában,
amint faeke elé fogott bivallyal rizsföldet szánta-
nak, mezítlábú, barnaképu fiúcskák bivalyon nyar-
galásznak, színesruhájú asszonyok a patak part-
ján mos. Általában a vizibivaly a rizstermelő dél-
vidéknek hasznos háziállata, erős, szívós és a vi-
zes talaj megmunkálására különösen alkalmas

Tizenegy óra körül Pagsanjanba érünk, utunk
célpontjához, hol vizisportban, csónakázásban aka-
runk részesedni. Egész sereg legényember roha-
mozza meg autónkat, vendéglőt ajánlanak, meg
akarnak csónakáztatni. Végül egy csinos szállodá-
ban sör mellett elfogyasztjuk a magunkkal hozott
ebédet és nekikészülünk az érdekes csónakpárti-
nak. A társak úszónadrágban, magam csak a kabá-
tot vetem le, mert azt is mondták, hogy nem szük-
séges levetkőzni. A széles folyó partján sorban áll-
nak a hosszú, keskeny lélekvesztők. Egyenkint —
kettenkint beülünk két evezős filippinóval és meg-
indulunk a kalandos útra. A nap erősen tűz. Mo-
zogni alig lehet, a szűk csónakban nem is tanácsos.
A partokon sűrű, trópusi őserdő elbújta házacs-
kákkal. Később a folyó összeszűkül, magas szikla-
falak emelkednek és elveszik a napvilágot. Víz-

esésekhez érünk, magasról szökik le a vízsugár, de ezekben az aránylag száraz hónapokban csak gyenge erecske. Kisebb kataraktákon kell áthaladni. Az egyik filippinó kiugrik a csónakból, majd a másik is és áttörlják a könnyű favázat a kritikus helyen. A becsapódó vizet gyorsan kimerik.

Már több mint egy órát csónakáztunk a víz elie- nében, mikor visszafordulunk. Örültem, hogy ed- dig nagyobb baj nélkül megúsztam. Igaz, közben már vízben ültem. A sport kellemetlen része csak most következett. Víz irányában a csónakot nem igen kellett hajtani, szinte magától ment, de az örvényeknél mindig jól bemártódott a vízbe. Hiá- ba merítették ki az evezősök, a harmadik, negye- dik örvénynél olyan ázott voltam, mintha a folyóba mártottak volna. No, nem kellett kétségbeesnem. Ruhát nem válthattam, így odaálltam a szálloda ablakához és minden oldalról süttettem magamat, félóra múlva csaknem száraz voltam és még ná- hát sem kaptam. Így voltunk február 5-én a luzoni Pagsanjanban. Egyik társam meg úgy járt, hogy a csónakázáshoz levetette harisnyáját és cipőjét anélkül húzta fel. A manőver végén volt ugyan száraz harisnyája, de arra hiába erőltette a cipőt, kézben vitte az autóba és a hajóra. Persze jót mu- lattunk egymáson és szinte örültem, hogy így tör- tént.

Az autó gyors iramban hagyta el a kilométerek- ket, mire beesteledett, Manilába értünk. Érdekes: autónkba szerelt rádión értesültünk, hogy az imént zavarta meg az eső a lunétai nagygyűlést, minket pedig hazafelé is megkímélt. Nagy autószerencsét-

lenségről is hallottunk később, mely e napon lett volna, hazai lapjaink írtak róla. Mivel a nagy távolság miatt tőlem soká nem kaptak hírt, kissé aggódtak itthon. És aznapon volt a mi kirándulásunk is!

A filippinók felhasználták a kongresszus idejét, hogy a világ minden sarkából jött idegeneknek országuk gazdagságát, fejlődését is bemutassák, fényes, nagyarányú kiállítást rendeztek. A város közepén, nem messze a Lunétától, esténként hatalmas kivilágított torony állt, körülötte az egész kiállítási terület fénytengerben úszott. Mindjárt odaérkezésünk után egyik este ketten meglátogattuk. Végigjártuk a pavillonok, tárlatok nagyrészét és csodálkozva szemléltük, mi minden van ezeken a szigeteken: gazdag fém- és szénbányászat, hasznossági növények, gyümölcsök, élelmi cikkek termesztése, azok feldolgozása, árubabocsátása, háziipar, különösen a szövészet, a híres manila-kender természetben és változatos felhasználása. Mindezt rajzokkal, statisztikákkal, egyének foglalkoztatásával mutatták be. És mégsem volt hideg, gépszerű, emberek találtam ott, kiknél a szívesség, a padre-megszólítás oly természetes. Épüléssel és nagyrabecsüléssel távoztunk a kiállításról.

A BEFEJEZŐ AKKORD. BÚCSÚZUNK MANILATÓL

Eljött a kongresszus utolsó napja, a február 7. vasárnap. A félhét órai pontifikális misét ezúttal a pápai legátus végezte. Most nem az oltár közelé-

ben, hanem hátul, a tér végében foglaltam helyet, mert onnét akartam általános áttekintést nyerni. A nép folyton áradt minden oldalról, mise kezdetén telve volt a Lunéta. Óriási sokaságot láttam magam előtt, körülöttem. Ha máskor 1-200 ezerre becsültük a megjelenteket, úgy most bizonyára megközelítették a félmilliót. És milyen színes kép, minden árnyalatban, mégis a fehér adta az alaptónust: egy élő, virágos embermező — ezt az elnevezést találtam a legkifejezőbbnek. Igazán az áhitat csendje honolt a téren, a szívek áhitatának külső bizonyítéka. Nem észleltem semmi zavaró jelenséget, hangos beszédet, vagy nevetést, komoly, fegyelmezetttség tükröződött az arcokról. A mise egyes részeinél álltak, majd térdeltek, figyeltek és imádkoztak. Mellettem egy férfi fiacskájával: kezében misekönyvecske latin és angol szöveggel. Nem volt biztos, melyik misét mondja a legátus, hozzám fordult és a vasárnapi helyett kikerestem neki az úrnapi (vagyis az Oltáriszentségről szóló) misét. Láttam a kis könyvecske lapjain, hogy tulajdonosa nem először használja. Elöttem egy házaspár öt gyermekével, odább mások kettő-hárommal. Sok anya kisgyermekét karján tartotta. Persze közbe egyik-másik elpityeregte magát és az anya kénytelen volt eltávozni vele. Elérzékenyültem az élő hit, a szülői szeretet e számos szép megnyilatkozásán.

Végre áldás és a nagy közösségi mise befejeződött. Lassan oszolnak. A központi iroda felé vettem utamat, meg-megállva és visszanezve, hogy emlékezetembe rögzítsem a páratlan szépségű,

mozgó-nyüzsgő képet, most láttam csak igazán, mily sokan voltunk.

A Rizál-úton, mindjárt a központi iroda mellett missziókiállítás volt a kongresszus idejére. Végigjártam benne. A fülöpszigeti misszós tevékenység a felfedezéstől és kolonizációtól kezdve tárult szemem elé: az egyes szerzetesrendek, az újabkori kongregációk hittérítő munkássága, az eredmények, nehézségek, a nép kulturális megnevelése, a néptörzsek sajátságai, szokásai, nyelve, templomok, iskolák és más vallási intézmények alapítása, története képekben, grafikonokban kézzelfogható bizonyítékát adták annak, hogy a katolikus egyház világosságot, áldást hozott a távolkeletre. Ennek a nagy munkának elismerésére méltán tartották itt az eucharisztikus kongresszust, mely egyben arra volt hivatott, hogy a forradalom és háború után új fejlődésnek induló hitéletet fokozza, hogy innét a nagy pogány országok, India, Kína, Japán kapujában a szélrózsa minden irányába sugározzék a katolikus hit, a filippinók hite. A szigetek ezen nagy, dicső elhivatottságát oly lelkesen hangsúlyozták ki a kongresszusi szónokok, ezt szimbolizálták erre az alkalomra készült levélbélyegek: a szigetekről Manila központtal a hit világossága árad mindenfelé. Úgy látszik, hogy Európa, nagy szerepéről megfélekedve, a forradalom válságaitól elgyengülve, a jövőben nem fog már vezetni, más földrészekre toródik a súlypont: ezeknek népei már régóta várják az üdvöt, nekik ugyanolyan joguk van hozzá, az ő órájuknak is el kell jönni. Mintha a sidney-i, karthágói, buenos-ayresi, mani-

lai eucharisztikus kongresszusok az isteni Gondviselésnek ezt az útját mutatnák!

A missziós kiállítást szemlélve steyli atyákkal ismerkedtem meg, kik híveikkel a vidékről jöttek be. Egy imitált filippinó-házban találkoztunk. Bambuszlépcső szolgált feljáróul a cölöpépítménybe, belül a falak mentén bambuszpadok, a padlón gyékények ágyneművel, a hátsó helyiségben asztal székekkel, hozzácsolva egy nyitott fülke tűzhelyel és konyhaszerekkel. Minden tárgy háziipari készítmény, tisztaságról és leleményességről tanuskodik. A verandán sör mellett elbeszélgettünk. A páterek nagyon elismerőleg nyilatkoztak a filippinókról: jóindulatúak, tanulékonyak, a vallást egész lényükkel fogják meg és gyakorolják, csak az egyházközségi szervezés jár bizonyos nehézséggel, anyagi áldozatra még gyenge az érzék, persze többnyire szegények is. A gazdasági fellendülés bizonyára ezen is segíteni fog.

Még a kongresszus befejező akkordjáról kell megemlékeznem, a szentségi körmenetről. A néhány délutáni óra lázas mozgalmasság, készülődés volt, hisz a legnagyobb és legszebb ünnepi aktusról volt szó. Az intézetek, városi és vidéki csoportok, az idegen nemzetek bizottságainak csatlakozására, a felvonulásra természetesen hely és idő, a zavartalan lebonyolítására terv kellett. Mivel a papság a hosszú menet befejező része volt, a város délnyugati oldalán lévő La Salle-kollégium tágas udvarán gyülekezett. Felemelő látványt nyújtott az ezer pap, világi és szerzetes klérus karingben és rendi ruhában, csoportokra oszolva, a vág 300 ér-

sek, püspök és prelátus lilaszínben, várva az elindulást. Az egész úton megafónok voltak felszerelve, időnként angolnyelvű rendelkezések történtek. Baldachinos dízkocsit toltak elő. Végre 6 óra és megindulnak: kispapok, szerzetesek, világi alsóklérus hatos zárt sorokban, a felsőpapság kettős sorban, de úgy, hogy az út közepe nyitott marad. A dízkocsin, mely egészen pápai színekbe van takarva és kiálló rudakon, kerekeken tolható, oltáros emelvény, a rajta álló monstranciát jobbról-balról két pap tartja, a pápai legátus a Szentség előtt térdel. Amint a főútra érünk, az alsó papság még tömöttebb sorokat alkot. Már kigyúltak a villanyfények, felhangzik az ének, felváltva latin, spanyol és angol nyelven, ismételten diadalív fogja át az utat. Egyet érdekessége miatt különösen ki akarok emelni: kombinált szerkezete bambuszból művészi technikával volt összeállítva, átlátszó, könnyed alkotmány villanyos fényárban. Minél beljebb jutunk a városba, annál több a közönség az út két oldalán, mintha nappali világosságban járnánk.

A hosszú úton — három óra hosszat tartott a körmenet — felváltva imádkoztunk és énekeltünk, például, ami ilyen nemzetközi alkalomra különösen megfelelt: ismeretesebb latin zsoltárokat, a Magnificatot, Benedictust, Pange lingua-t, Adoro te devote, a Pater nostert mint a misében, milyen szép volt ez az egész világról összejött ezer pap együttes hangján! Ritkán tevődik össze ilyen kórus.

Már látszik a Lunéta ragyogó oltáremléke és ott

távolabb a Conte Rosso hatalmas trapézalakú vilanyfüzére. Bekanyarodunk a térre, mely talán még jobban, mint a reggeli misénél, beláthatatlan embertömeggel népesült be. Az oltár köré sorakozik a papság, lassan közeledik a fáklyákkal kísért díszkocsi az Oltáriszentséggel. Mintha a szent Ostyia végiglebegne a százazrek fölött. Leemelik az Eucharisziát, a legátus leszáll és az oltárra viszi a Szentséget, hol a Tantum ergo és a Genitori éneklése után áldást ad.

Még nincs vége. Vagy 10 perc van vissza 9 óráig, akkor fog a Szentatya Rómából Manilába szólni. A nagy ünnepi közönség nyugodtan, teljes csendben vár, semmi mozgolódás, zavar. Feszülten nézzük az óra percmutatóját, kimondhatatlan izgalom fog el, némaság... Ekkor megrezeg a készülék, jelzi a Vatikánt: akit a halál angyala már érinteni és tőlünk elrabolni akart, akiért az egész úton aggódunk, a kereszténység atyja, XI. Pius betegágyáról küldi az éter hullámain üdvözlő szövegét a kongresszusnak, mely annyira a szívéhez nőtt. Ezt a pillanatot sohasem felejtjük el. Figyelünk: a hang erős, de csak egyes mondatfoszlányok érthetők, boldogok vagyunk azon tudatban, hogy az atya szól gyermekeihez. Most megáld, térdelve tisztán halljuk: *Benedictio Dei omnipotentis Patris... et Filii... et Spiritus Sancti...* Az áldás kezdő szavainál a Szentatya hangja elcsuklik pillanatnyilag. Mitől érzékenyült el? Ó, a rettenetes egyházüldözések, a sok mártír éppen Spanyolországban, micsoda súly nyomhatja szívét, mindez élete alkonyán — de Manilának örül, ott most százazrek fi-

gyelnek szavaira, fogadják áldását. A sok közül, mit a kongresszuson átéltem, a Szentatya elcsukló, síró hangja indított meg leginkább. Heylen namuri püspök és Dougherty bíboros-legátus szavai befejezték a szépséges ünnepet és vele a kongresszust — a legközelebbi megrendezést Szent István országára, hazánkra hagyományozva.

Manilai küldetésünk véget ért. Boldogan tértünk hajónkra a puffanó, sziporkázó rakéták fényénél.

Másnap reggel még egyszer ellátogattam a steyli nővérekhez, hogy kápolnájukban misét mondjak — legalább egyizben a Fülöpszigetek földjén mutassam be a legszentebb áldozatot. A várostól, templomaitól, a kedves néptől elbúcsúztam és néhány vásárolt emlékekkel a hajóra értem.

Dél körül volt, a dokkpart telve emberekkel, mindegyikünknek ismerőse van köztük, ott állnak a manilai magyarok, a kis filippinó pap, tovább már nem jön velünk. A zenekar válogatott darabokat játszik. Már mindenki a hajón, felhúzzák a hidat, a köteleket, a gép dolgozik és lassan, kendőlobogtatás, az utolsó mars hangjai mellett a hajó elkanyarodik és elhagyja a kikötőt. Még egy ideig látszik a város, a kiemelkedő lunétai emlék mint diadaloszlop, aztán kiérünk a tengerre: Manila, a Fülöpszigetek ezután már nem pusztá nevek számomra, hanem élő emlékek.

ÉSZAK FELÉ.

Irányunk most Keletkína, Shanghai. Már másnap tapasztaltuk, hogy más klímába értünk. A ke-

letkínai tenger olyan klímaválasztó, mint a Földközi, tehát télbe megyünk. Így tengeri betegségre is kilátásunk van. Tényleg úgy is lett, a kabinban vízszintes helyzetben kellett maradnom. De nagyobb háborgás nem volt, emlékeimmel foglalkoztam, azokat rakosgattam magamban. Formoza mellett mentünk, jobb felől soká láthattuk a nagy szigetet, magaslatait.

Február 10. hamvazószerda, a hajón is hamvaznak, bőjti hangulat fog el, hideg levegő jár, jól is esik ez a változás négyheti forróság után. És megint más világot fogunk látni, legalább benézünk néhány napon Kína ablakán.

Keleti utam elhatározására nem kis mértékben Kína is befolyással volt. Hogyne csalogatott volna ez az óriási földblokk, mely nagyságra, ha a földrajzilag még most is hozzátartozó Tibetet, Mongóliát és Mandzsuriát beszámítjuk, Európát felülmulja, de nemcsak nagyságra, hanem népességre is. Európának hátát mutatja, arca kelet felé van. Délen a föld legmagasabb hegyvidéke, a Himalaya óriási övezetben zárja el Indiától. Más hatalmas láncolatok és sivatagok határolják nyugaton és részben északon, csak egy-két helyen hagynak nyitott kaput, melyeken át — az u. n. selyemutakon — karavánok közlekedhettek a régmúlt századokban. A nyugati magaslatokról terraszosan emelkedik alá a föld, míg végre a keleti síkságba megy át, melyet a tenger fog körül. Ezt a lépcsőzetes leszállást nagy folyók követik, a Hoangho, Jangcsekiang, Sikiang. Esésükben eróziós munkájuk által rengeteg törmelékét és iszapot hordanak a síkságra és a tenger-

be. Észak felől, mivel a természetes határok részben hiányoztak, nagy császárok a betörések ellen a híres, monumentalitásában páratlan kínai falat emelték, mely elágazásaival több mint négyezer km. hosszúságban vonul végig hegyen-völgyön át.

Ily módon Kína teljesen elszigetelődött a külső világtól és zavartalanul élte évezredek nagyszerű, egészen különös kultúráját a mai időkig. A hatalmas földterület mindent megtermett, ami az élet fenntartásához, nyugalmas élvezéséhez szükséges volt, a természet és a talaj gazdagsága a többszázmilliónyi népnek lehetővé tette az önellátást. A vallási beidegződés érdekes patriarkális életmódra szoktatta a népet, a császárok atyai tekintélye, gondoskodása, az elemekkel való küzdelem, a rakoncátlan folyók megfékezése szorgalomra, takarékosagra, ügyességre és kitartásra nevelte. Már egy 9. századbeli arab megállapítja, hogy kézügyességben, rajzolásban, faragásban és más eféle dolgokban a kínai valamennyit felülmúlja. Iparban, földművelésben egyképpen bámulatos tevékeny, az eke volt a hősök kardja, mellyel hódítottak.

Azt mondhatjuk, hogy a kínai mongol eredetű, bár hosszú idő alatt ily nagy földterületen számos, még eddig nem tisztázott népvegyülés történt. A kínaiak északnyugatról vándoroltak be, bizonyítják földrajzi hagyományaik, mythológiájuk. Onnét szálltak a völgyekbe és terjeszkedtek a tengerig, békésen vegyülve az itt talált törzsekkel és civilizálva őket. Úgyszólván már kezdettől fogva kultúrnép gyanánt lépnek fel, földműveléssel, selyemtenyésztéssel foglalkozva, gondolkodásuk józan,

csak a valóságra irányul. Bölcsseik megvetették a háborút, embergyilkolást, az élet értelme szorgalomban van, akkor nem lát szükségét.

A kínai nép jellegének kialakítására döntő volt a vallása. Szerinte az ég és föld kölcsönhatása hozza létre a dolgokat, rendkívüli jelenségek, áradás, szárazság, földrengés által az ég tudtul adja, hogy a természet rendje, összhangja megzavarodott, azért az embereknek, elsősorban a császárnak, bűnbánattal kell az eget kiengesztelniök. Az egész természet számtalan szellemmel telve, az elhalt ősök szellemei az utódok sorsába döntő befolyással vannak. Tulajdonképpen papi rend nem volt, mert a vallás államügy lévén, mint népének főpapja a császár rendelkezett, mutatott be áldozatot. Az imának pontos előírása, a vallási gyakorlatoknak hivatalos állami kezelése a rómaiakra emlékeztet, szintűgy az a vonás is, hogy az istenek természetét nem kutatták. Az első és igazi nagy vallásbölcsező, Laotse a Kr. előtti 6. században lép fel. Remeteségben a világ okáról, az Istenség tulajdonságairól, az ember erkölcsi kötelességeiről elmélkedik és megalapítja a taoizmust, a kínai átlagvallást messze fölülmúló bölcséleti hitrendszert. Olyan tiszta, felemelő vonások vannak tanításában, hogy idegen befolyásokat vélnek nála felismerni.

Ami Laotse-nél hiányzott, az iskolaalapítási, propagandisztikus tevékenység, azt meghozta fiatalabb kortársa, Kongfutse. Gondolati mélységre messze elmarad Laotsetől, gyakorlati érzékével azonban megfogja az elérhető. Eszméje nem újítás, hanem a réginek felelevenítése, a hagyomá-

nyoknak megtartása, reformja a kínainak, mint ilyenek szólt, Laotse-é az embernek. Akkoriban Kína politikailag bomlott állapotban volt. Ebben a bajban akart Kongfutse segíteni, erkölcsi tanításával, a méltányos, helyes középút hangoztatásával népét újra boldoggá tenni, mint a mult aranykorában volt. Tanításának magva a szív becsületessége, méltányos gondolkodás és cselekvés, napról-napra jobba lenni.

Kínának ezen két nagy fia akkor lépett fel, mikor Indiában Buddha reformált. Kétségtelen, hogy népükre nagy hatásuk volt, erről tanuskodik nagy tiszteletük. További vallási rétegződés történik a buddhizmus benyomulásával vagy 300 évvel Kongfutse után. A behatás eleinte gyenge, de a Kr. utáni században általánossá lesz, nem Buddha aske-tizmusa alakjában, hanem elfajultságában, ahogyan a nép fantasztikus szellemhitének megfelelt. Ennek következtében manapság nehéz a kínai pogány tömegek vallási osztályozása. A vallási képet még színezi az izlám térhódítása.

Kínát már többékevésbé ilyen zavaros állapotban találta a kereszténység, mely eleinte a szárazföldi selyemutakon, később a tenger felől kopogtatott a birodalom kapuin. A térítés szép eredményeket ért el, főleg a 17. és 18. század folyamán a híres jezsuita misszionáriusok által, kik tudományos működésükkel a császári udvarban csodálatos befolyást nyertek. Jelenleg a kereszténység számbelileg ugyan csak századrészét jelenti a lakosságnak, de mint oázisok a sivatagban az egész országban el van terjedve.

Politikai izoláltságának tudatára és így veszedelmes elmaradottságára tulajdonképpen a múlt században döbrent rá a menny birodalma, amikor az európai hatalmak koncessziós követeléseiket érvényesítették. Kína ekkor belátta, hogy a hosszú izoláltságban kifejlődött kultúrája nem tudja elhárítani a megalázó beavatkozásokat. Az európai és amerikai befolyás kerekedett felül, újabb időben meg Japán lépett fel aspirációival. A forradalmak, a harcok és átalakulások a világháború óta ismeretesek. Azonban Kína e tekintetben még soká nem lesz készen. De a főkérdés nem az, mennyit és milyen tempóban sajátít el Kína a modern technikából, az elkereszténytelenedett kultúrából, hanem a jót és hasznosat hogyan tudja magába fogadni és sajátjává tenni. Többezeréves gazdag nemzeti élete arról kezeskedik, hogy nem engedi magát legyúrni. Biztos, hogy ez a nép és ország, mely a legrégebbek közül úgyszólván egyedül maradt meg négyezer éven át, óriási szellemi és erkölcsi tartalékkal, fejlődési lehetőséggel rendelkezik, még nagy szerepe lesz a jövő alakításában, főleg, ha a kereszténységnek, mely népi sajátságait annyira értékeli, megnyitja idejekorán kapuit és szívét. Nagyarányú ez a küzdelem, mely a kínai nép megnyeréséért folyik: a politika és diplomácia érdekkörét tágítja, az ipar és kereskedelem piacot hódít, a bolsevizmus életet, lelket pusztít, csak az Egyház viszi neki az evangéliummal az igazi kultúrát.

SHANGHAI, A NAGY KÍNAI KAPU

Európából nézve, az újsághírekre támaszkodva azt hinné az ember, hogy Kínában általános a zűrzavar, hogy veszedelmes még csak megközelíteni is. Nekem is aggodalmam volt, különösen mert elutazásunk előtt riasztó hírek érkeztek Távolkeletről. Minél közelebb értünk, annál inkább tűnt el gondunk. Persze a nagy országnak vannak, különösen a belső részekben, viharsarkai, de Európában is úgy van. Rám az óriási föld, melynek néhány napig partját tapostam, azt a nyugalmas benyomást tette, mint a tengerek, amerre hajónk vitt. Nagyon örültem, hogy azt az országot, mely képzeletemet már oly sokszor foglalkoztatta, bár csak kis részében, de mégis láthattam.

Február 11. a reggeli órákban értünk Shanghai elé. Kínának ez a legnagyobb, majdnem négy-milliónyi városa nem egészen a tengerparton fekszik, mint a térkép után gondolnók, hanem a Hoangpu, a Jangtsche mellékfolyója mellett, vagy 20 km-nyire a tengertől. A hajó megvárta a dagályt, majd Wusung előváros elhagyásával lassan közeledett a metropolishoz. Télbe értünk, azért a meleg öltözködés ellenére is kissé dideregtünk. A trópusi vidékek után milyen más volt az érzés és a kép! Komor raktárak, gyárkémények, hivatalos helyiségek reklámnevekkel és azokon túl amerikai stílusú felhőkarcolókkal élénkített nagyvárosi sziluett ködös téli szürkeségben. Ami pedig kínai jelleg, a part mentében nagyszámú halász- és szállító dsunka, rajtuk élő, foglalatoskodó emberekkel

és a hajót körülrajzó bárkák kéregető szegény néppel. Itt is van, ki fejest ugrik a vízbe a bedobott pénzért, de a rendes mód, hogy asszonyok hosszú bambuszpóznán hálóval fogják fel bámulatos ügyességgel az adományt — egyszer sem láttam, hogy eltévesztették volna.

A partról állandó rakétadurrogás hangzik. Nem hittem, hogy nekünk szól, bár az a látszatja volt. Kínában újévet ünnepelnek, ez háromnapos munkaszünetet, multságot jelent mindenkinek a maga módja szerint, kívánjuk nekik a kis örömet. Várakozó tömeget is látunk, már integetnek innét-onnét, a hajóhoz jöttek. Alig helyezték el a hidat, már sietnek fel: meleg, könnyes üdvözlések, kézszorítás, mosoly és hangos, kacajos beszéd. Két görögkeleti pap jött velünk Portsaidtól, másokkal sohasem láttam társalogni, zárkóztak voltak, az ő nyelvüket nem tudta senki. Idejöttek misszióba, egy papi méltóság fogadta őket, komolyságuk most szintén mosolyra derült. Magyar jezsuiták Zikaweiából és Tamingból, az édes hazát hoztuk egymásnak! Kolóniánk négy tagja, köztük dr. Nyisztor és Benyács urak, belső Kínába, Tamingba készültek és elváltak tőlünk. Mi pedig megtárgyaltuk négynapos shanghai-i tartózkodásunkra a terveket.

Délután Kékessy hithírdető kalauzolásával néhányan az új Shanghait néztük meg, mely a koncesszió kivül most épül. Tudnunk kell, hogy Shanghai és több kínai város a múlt század óta a nyugati hatalmak rendelkezése alatt állnak, koncessziós területek. Száz évvel ezelőtt Shanghai jelentéktelen hely volt, egészségtelen vidéken. Az

európai hatalmak azonban már akkor felismerték fontosságát, kereskedelmi igényük számára a gyenge kínai kormánytól kikényszerítették maguknak és azóta világvárossá tették. Így van Shanghaiban francia és internacionális koncesszió, hol ezek a hatalmak saját rendőrségüket is tartják, valóságos államocskák az államban. A mai öntudatra ébredő kínaiaknak természetesen ez nem tetszik és alig várják, hogy néhány év múlva, a 100 éves koncesszió lejárjon. Azért beljebb már most építik, telepítik az új várost, már több hivatalos palota áll, valamennyi hagyományos kínai stílusban. Idővel ide fogják vonni a forgalmat és kereskedelmet, az európai és amerikai vállalatok és paloták akkor elpusztulhatnak.

Az új városnak szánt terület már planírozva van, szép utakkal ellátva, a főtérnek három oldalán áll a könyvtár, városház és múzeum gyönyörű épülete. Meglepett a modern nagyarányúság, rend és tisztaság. A könyvtár gazdag berendezésű, az összes időszakos és napilapok tágas teremben, szép pultokon vannak kifektetve, a közönségnek rendelkezésére állnak. A városházba széles lépcső vezet, középső részén, az u. n. császárlépcsőn nem szabad járni. Kínai előírás, hogy az épületeknek földszinteseknek kell lenniök, ezt a városházánál külsőleg betartották, míg belül ügyesen emeletre épült. A nagy tanácsterem egyik oldalán díszes fülkében Sunjatsen, az új Kína megalapítójának mellszobra, mely előtt a tanácstagok minden alkalommal hazafias tiszteletüket nyilvánítják. Az új városi múzeumban a múlt és a jelen Kína mutat-

kozik be: népi és társadalmi szokások, viseletek, régiségi emlékek, írások, szépművészetek szebbnél szebb alkotásai, hivatali jelvények stb. Látogatók, épen újév lévén, igen sokan voltak. Ezen múzeumi tárlatokban Kínát nagynak és méltóan büszkének ismertem meg, önmagát tagadná meg, ha gazdag kultúráját feladná, nem fejlesztené.

Visszafelé kis köraútózást végeztünk. A város külterkein kiáltó szegénység és nyomor terpeszkedik. Barakkalakúak, deszkabódék, félig földbe bújó vackok, hol tisztaságról csak negative lehet beszélni. De most rikitószínű, sárga, kék, vörös újévi plakátok hoznak életet az egyhangú, téli képbe. Látszik, hogy mindenki örül, ünnepel a nagyoktól a legkisebb gyerekekig, minduntalan rakéta pukkan. Az volt a benyomásom, hogy ez a hemzsgő sokaság nyomorát nem veszi tragikusan, még öntudatlan, azt hiszi, ennek így kell lennie. Méltatlan emberi sors, de fatalizmussal, azt mondom megelégedve viselik. Ha ennek a népnek szűkös, nyomorult életét összehasonlítjuk az európai viszonyokkal, akkor nálunk alig beszélhetünk szegénységről. És ott mégsem lázadoznak, mert nem lázítja őket senki. Azt mondjuk ezzel, hogy jól van így? Vagy a pogányság javára írjuk? Korántsem. Épen ez a különbség mutatja, milyen más a kereszténység. Ez öntudatra ébreszti az embert, személyi méltóságának és szabadságának tudatára neveli. Micsoda felsőbbtség! Nem állítható semmiképpen, hogy a kereszténység elsenyveszti az akaratot, de igazságot és szeretetet tanít.

Másnap P. Szajkóval megtekintettük az Aurórárt,

a jezsuita főiskolát és templomát. Missziós odaadással itt a kínai fiatalsággal ugyanazt a nagy kultúrmunkát folytatják, mint odalenn Indiában a Xáver-kollégiumban. És ehelyütt is új épülettel nagyobbítják az intézetet. A templom belső díszítése sem kész még. Szerettem volna jobban megismerkedni a híres kultúrcentrum életével és munkásságával, de annyi más látnivaló sürgetett.

Utba ejtettük a Loong-Wa pagodát. Kíváncsi voltam, vajjon mi a pogány templom jellege kínai földön? Több párhuzamosan egymásután következő épületről áll, belső udvarokkal, jobb és baloldalon csarnokos bonclakások. Mindjárt az első helyiségben két-két groteszk szobor, a kapuőrök, kiknek az a kötelességük, hogy a rossz szellemeket elűzzék. Alig lépünk a második udvarba, már is ott terem egy bonc papírlappal és adományt kér a templom restaurálására. Tényleg rászorulna, mert nagyon lerongyolt állapotban van minden. De nem teljesíthetjük kérését. Szajkó páter azzal hárítja el, hogy majd a végén borraivalót adunk. A második helyiség tágasabb. Buddhák és más szentek köröskörül ülő helyzetben, középen az áldozati asztal, a padlón kerek bőrvánkosok a zsolozsmázó boncok számára, a sarokban egy nagy esetben harang. Az oldalsarnoknál csak épen az ablakon nézünk be. Illúziónk azonban teljesen elvész, amint egy idősebb bonc lép elénk sötétszínű, mosdatlan tógájában. A ceyloni és hátsóindiai élénksárga, szellősruhájú alakokhoz képest a kínaiak az elhanyagoltság benyomását teszik. Bizonyosan szegényebbek, aztán meg itt tél is van.

A Páter még egy mellékszentélybe vezet. Az oldalfalak mentén körszínházszerűen egymás fölötti sorokban száz és száz szentnek ülőszobra, arckifejezésükben szinte teljesen egyezők, csupán némelyiknek fején kis piros sapka diszeleg. A minket kísérő bonc magyarázata szerint a hívek a galéria egy-egy szentjének különös tiszteletüket óhajtván kimutatni, azt a kis sapkát tétetik fejére, amiért aztán a boncnak megfelelő alamizsna jár. Odább más érdekes szentély. Bár a kínaiaknál nem igen szerepel istennő, itt olyannak is hódolnak, a szülés istennőjének. A szobor előtt színes ruhácskák, lábbelik és egyéb kis tárgyak, mint gyermekáldást kieszközlő vagy megháláló adományok. Végül összeadogatjuk a sóvárgott borraivalót és kiábrándulva hagyjuk el a templomot, sajnáljuk a pogányságban és a halál árnyékában ülőket. Mikor jön el, szegény, türelmes nép, üdvösséged órája? Bizonyára vannak Shanghaiban és Kínában szép és gazdag templomok is, de a szomorú vallási állapoton az nem változtat. A tulajdonképeni pagoda-torony az út túlsó felén emelkedik, de az most nem érdekel.

Zikaweiről már nem egyszer olvastam a missziós lapokban. Shanghai szélén van, Szajkó páter oda irányítja az autót. Ez a missziós telep nevelőintézeteivel, műhelyeivel, nyomdájával, lakóházaival és kéttornyú szép templomával rendes városkának felelne meg. Egyik oldalon folyó választja el a shanghai-i városrésztől. Élelmi cikkekkel, fával, rizsszalmával megrakott bárkák vesztegelnek a folyón, egyszersmind állandó lakásul szolgálva

a szegény áruközvetítők egész családjának. Micsoda embersorsok! De még mit kellett itt látnom! Zikawei négyezernyi lakossága lelenckéből áll. A nővérek naponként felszedik a kitett csecsemőket, a halódókat mindjárt a feltalálás helyén megkeresztelik, a többieket a telepen. Egy teremben csupa bölcsők, gyermekágyacskák, alvó és nyöszörgő kis lelenckekkel. Persze még ezek közül is sok meghal, de már mint angyalkák. Akik életben maradnak, azokat felnevelik. A másik teremben már lábukon mozgó, csacsogó csöppségek kínai szabású, vattázott bundácskákban, élénken pislákoló szemük kíváncsian és bizalmasan tapad rajtunk, idegeneken. Az ebédlőben hosszú asztaloknál megint nagyobbak ülnek. Balkézben tartva a rizzsel teli csészét, jobbkézre fogott pálcikáikkal oly ügyesen és jó étvágygal költik el kis ebédjüket, hogy öröm nézni. Két nővér foglalatoskodik körülöttük. Ime, ha nincs keresztény vallás ezek a szegénykéek mind elpusztultak volna.

A műhelyekbe és kézimunka-termekbe is benézünk. Az újév miatt jobbára szünetel a munka, de a készítmények mint valami múzeumi tárlatban láthatók. Itt kézzelfoghatóan meggyőződtem a kínaiaknak oly sokszor hangoztatott ügyességéről, művészi érzékéről. Híres festők művei után nagy-szerű vázlatok, másolatok, eredeti kínai tájképmotívumok, oltárképek, szobrok, kegyszerek, fém- és zománcmunkák, bámulatos faragványokkal díszített házbútorok, fametszetek, a nagyobb lányok himzései, művészi varrásai: micsoda képességek szunnyadoznak ebben a népben! Nemhiába Ázsia

tanítómestere és nevelője évezredek óta. És hozzá ezeket a teremtéseket kidobták az útra, a misszionáriusok mint mentő-angyalok jöttek és embereket, jó katolikusokat nevelnek belőlük, a felnőtteknek foglalkozást adnak, állást szereznek, kiházasítják: ez a Zikawei. Hasonlóan hány ilyen telep van az óriási birodalomban, a magyar provinciában, Tamingban is. Bár sajnálattal nem kerülhettem oda, de a látottak után el tudom képzelni. Fölmérhetetlen az áldás, amit a missziók itt és az egész világon a különféle népeknek hoznak.

De más elgondolásom is támadt. Fogalmat alkotam magamnak a szinte páratlan kínai népsűrűségről, életküzdelemről. Pogány mentalitásukat tekintve megértettem, hogy a nyűgös, fölösleges emberanyagtól ilyen kegyetlen módon akarnak szabadulni. De mégsem követnek el öngyilkosságot, mint a fehér népek. Melyik a nagyobb bűn, könnyen megállapítjuk. Olyan nagy a kínai nép termékenysége, hogy ellepi a hátsóindiai országokat, a malakkai félszigetet, Mandzsuriát, tolja mindenfelé emberfeleslegét, igénytelenségével, szorgalmával és szívósságával valamennyit felülmúlja. Mi lesz, ha a jelen krízisen, átalakuláson szerencsésen túlesett, ha kultúrájának megtartásával öntudatra ébred és keresztény néppé válik? Szívből kívánjuk neki.

Délután egy shanghai-i honfitársunk vezetésével eleinte gyalogosan jártuk a várost, de a hideg eső elől a Theatre buildingbe mentünk. Felhőkarcoló-szerű hatalmas építmény, a népszórakozások gyűjtőhelye. Rengeteg nép nyüzsgött benne. Egyik ré-

szében hatalmas szinterem, épen előadás volt. Milyen szintobzódás a szinpadon, a különös diszletekben, a szereplők ruházatában! Valami népszinmű lehetett, melybe fantasztikus szellemvilág játszott. Noha folyton beszéltek, a páthosz, az érzelmek mégis inkább a mimikában és mozdulatokban fejeződtek ki. A másik teremben hasonló, de olesőbb előadást tartottak. Mindezt nem zavarta a folytonos járkálás, a közönség állandó kicserélődése, a hátsó részeken teáztak és hangosan társalogtak. Egy harmadik helyen táncosnők vonultak fel és szórakoztatták a népet. Itt már nyugati hatás látszott, hiszen Shanghai egy egész világ. A mozi-
ban valami amerikai filmet pergettek. Ebből a látogatásból épen elég volt: a Theatre building minden mutatványa nagy, eleven film gyanánt rögződött emlékezetembe. Végül honfitársunk bárjába mentünk ozsonnára és kedves hazai csevegésre.

ROMANTIKA SUCHOWBAN. ELHAGYJUK SHANGHAIT.

Február 13. hárman, Holtzspach és Márczy barátommal vidékre mentünk. Suchowot, Kiangsu tartomány fővárosát választottuk, célpontnak, Shanghaitól vonaton 90 km. távolságra van. Történetesen mindhármunknak kevés váltott pénzünk volt, ezért közben egymást segítettük ki és lehetőség szerint takarékoskodtunk. Második osztályba szálltunk. Kissé furcsán éreztük magunkat a teljesen kínai környezetben. A kupé európai viszonylatban is tiszta és rendes volt. A városból kijutot-

tunk a szabadba, szinte jólesett. Köröskörül nagy síkság, a kínai alföld. A mienkre gondoltam, melyhez sok hasonlatossága van. Gondozott, termékeny mezőség, parcellaszerű rizsföldek, közben falvak szórványos facsoportokkal, erdőség azonban sehol. Tudvalevő, hogy Kínában az évszázados rablógazdálkodás nagyon megapasztotta az erdőállományt. A keskeny utakon néha munkásnép tűnik elő, ugylátszik, bizonyos árkolási, vízrendészeti munkálatok így télen sem nyugosznak, hiszen többnyire rizsföldekről van szó.

Egy különös dolog minduntalan szembeötlik. A földek kisebb-nagyobb dombokkal vannak elcsúfítva, kínai sírhelyek ezek. Az a szokás alakult ki az idők folyamán, hogy az egyes családok saját földjükön temetkeznek. Ime, ez a legnagyobb agrár-nép mennyire összenőtt földjével! Amilyen megható ez a gondolat, annyira hátrányos gazdasági szempontból. A dombok a százados szokás következtében folyton nagyobbodtak, szélesültek, bolygatni pedig kegyeletből nem szabad, az ősoket tisztelő kínai előtt szent helyek. Láttam földet, melynek művelhető része már kisebb, mint a sírdomb, alaktalan, keskeny sávok kanyarodnak össze-visszaságban. Mi történik itt, ha egyszer beüt a földrendezés? Ki tud és mer majd rendet teremteni?

Suchow — kiszállunk. Időnk van, tehát gyalogolunk. Többet látunk és kevés pénzünkkel is takarékosak vagyunk. De a kulik riksaikkal keresni akarnak. Vagy egy féltucat követ bennünket, állandóan szólítva — kérve bennünket, hogy üljunk

fel. Tudjuk, hogy nem jó feléjük nézni, és megyünk a városban már fél órája. Három kuli rendületlenül a sarkunkon. Hogy kelletlenségüktől megszabaduljunk és terepszemlénkben gyorsabban haladjunk előre, megegyezünk egy konflissal és felülünk. A kocsis mellé még másik pasi telepszik és azután a lovacska nekiindul. A városon kívül Tiger-hill az irány. Elhagyott, bomladozó búcsújáróhely benyomását teszi. Itt valóságos rohamot intéznek ellenünk az árusok levelezőlapjaikkal, buddhaszobrocskáikkal, imadobjaikkal és egyéb emléktárgyakkal, gyerekek alkalmatlankodnak, jaj miféle világba kerültünk! A pagodatorony impozáns magasságú, ferdesége a pizai toronyra emlékeztet. Visszafelé még egyszer keresztülesünk az attackon és kocsinkon ismét a városba igyekszünk. Nagyon érezzük a csípős hideget. Északnyugati irányban havas hegyláncolat és csúcsok láthatók, arra van Nanking, jelenleg a nemzeti kormány székhelye, régi császársírokkal, Sunjatsen monumentális emlékével.

Valahányszor kanyarodunk, a kocsis mellett ülő kuli leugrik, helyes irányba tereli és párszor meglegyinti a lovacskát. Egy utcában megállunk, kíváncsiak vagyunk, mi fog történni. Nemsokára másik, pihent lovat hoznak, felváltják az elsőt. Micsoda leleményes taktika, igazán meghatott. Most aztán frissen jutunk előre. Még a város közepén levő templomot akartuk megnézni. Az utolsó szakaszt azonban gyalog kell megtennünk. Az óváros négyöt méter magas fallal van körülvéve, mint általában a régi kínai városok, legszebb példája ennek

Peking. A birodalmat északon befogja a nagy fal, az egyes települések körül is falak, mennyi fáradtságos munkát okozott ez! A fal fölött éppen csak a házak teteje látszik. Belépünk a kapun és a mozgalmas utcákon át a templomhoz érünk.

Ezúttal nem a belső érdekelt, hanem a tulajdonképpeni pagodatorony. Fárasztó vállalkozás volt a kb. 70 méteres, nyolcemeletes tornyot megmászni, de másrészt jó volt a hidegben kissé felmelegedni. Falépcső vezet a folyton szűkülő emeletekre, belül és kívül körüljárható minden étázs, fülkékben az unos-untalan ülő Buddhák. A legfelső külső teraszt megkerüljük és élvezzük a gyönyörű látképet: a 250ezer lakosú város óriási terjedelmében lábunk alatt, egész háztenger egyenes főutaktól átszelve. Mivel a kínai házak csak földszintesek, nagy hely kell a településhez.

Visszaindultunk és hűségesen várakozó kocsisunk az állomásra vitt. Mikor kifizettük a kialkudott hárrom kínai dollárt (kb. 4 és fél pengő), nem követelőzött, amint itt szokásos, azért jutalmul még kis borralalóval toldottuk meg. Másodosztályú vonatra még soká kellett volna várni, pedig szeretnünk volna már otthon lenni. Felszálltunk tehát a legközelebbi vonatra — harmadik osztályba. Csak nehezen sikerült megértetni a hivatalos közeggel változtatásunk okát. Megfigyelhettem a kínai köznépet a kupében. Felsőruhájuk a képekről ismert, majdnem bokáig érő kabát, egyik oldalán varrott, másikon bezsinórozva, tél lévén, az egész vattázott. A nők bőszabású nadrágot viselnek, a jobb osztálybeliek szintén bokáig érő selyemkabátban.

Nyomorított lábút is többször láttam, de mintha ez a rossz szokás már visszafejlődne. A shanghai-környéki nép közepes termetű, vannak azonban Kínának vidékei, hol az európai átlagmagasságot elérik. Társalgásában a kínait csendesnek, nyugodtnak láttam, nem mutat ideges türelmetlenséget, ráér.

Szerencsésen a hajóra érve, romantikus, tanulságos suchowi kirándulásunkat mint nyereséget könyveltem el emlékezetemben.

Még egy napunk volt hátra. A délelőtti órákban sétariksázást végeztünk keresztül-kasul a városban, a folyóparton, az u. n. Bundon. Egy hidon, mivel közepéig emelkedik, két suhanc, pihent erő siet a kuliknak segíteni a riksa-húzásban, persze utána rögtön tartják a tenyerüket és borraalót kérnek. Úgy sajnáltam ezeket az ember-lovakat. Jómagam a rikzában dideregtem és ezek az emberek még télen is szinte mezítláb futkosnak és vonszolják a szekeret. Ismételten hallottam, hogy szegény riksa-kulik három év alatt tönkremennek. És milyen sovány a kerestetük! Sokan bérelt kocsit vonszolnak, érte napjára egy dollárt (1 pengő 50 fillért) fizetnek. Ők maguk egy órában megkeresnek 60-70 fillért, de a nagy konkurrencia miatt hányszor kerül rájuk sor? Másfél órai kocsizás után fejenként egy dollárt fizettünk, tehát a taxán felül még vagy 30 fillér borraalót. A kulik azonban még zsarolni akartak. Odalépett egy természetes, szakállas hindu rendőr (Anglia ezeket alkalmazza a koncessziós területen) és eligazította javunkra a nézeteltérést. A hindu, természetesen azért, mert ő

tartja fenn a rendet, lebecsüli a kínait. Másnap mi-
kor elutazás előtt kis emléket vásároltam, ugyanez-
zel a rendőrrel találkoztam és ő rám mosolygott, azt
látszott mondani vele: tegnap kimostalak bennete-
ket!

Mialatt Shanghai-t és vidékét jártuk tapasztalás
szempontjából, a hajón szünet nélkül, még éjjel is,
ki- és berakodtak. A nehéz árusládákat két-két
kuli vállára fektetett bambuszrudon vitte a rak-
tárba vagy a hajóhoz. A rúd gyenge hajlása közép-
pen rugalmasságot eredményezett, így a két em-
ber bámulatos terhet tudott elcipelni. Járás közben
különös éneklő hangon szabályozzák az ütemet,
a koncertet napokon át lehet hallani. A járatokat
pálcikákkal számolták, melyeket egy hivatalos em-
ber ellenőrzött.

Elérkezett a tizenötödik február, Shanghai-tól is
búcsúznunk kellett. A legtöbb utasnak nem tet-
szett ez a stáció, de tulajdonképpen azért, mert a
hideg és néha az eső kellemetlenkedett. Utolsó
reggelen a Jézus Szíve-templomban miséztem, te-
hát kínai földön, hol annyi misszionárius küzd és
feláldozza magát a lelkek megmentéséért. Rájuk
gondoltam. Úgy meghiúsult, mikor a főoltárnál ál-
doztattak és sok kínait nagy áhitattal láttam az Úr
asztalához járulni, mikor később felhangzott a kö-
zös ima és kínai nyelven mondták a rózsafüzért.
Igen, szent vallásunk meggyökeresedett a menny
birodalmában. A hajón idefelé megfigyelhettem
Lopahongot, a gazdag gyárost, ki szintén Manilából
jött. Kínának ez a nagy katolikus férfia, ki vagyónát
teljesen vallása szolgálatába állítja, kereste a

hajón, hogy valamelyik papnak ministrálhasson. A katolikus misszionáriusok munkáját elismeri és becsüli a nankingi kormány, főleg annak feje, a nagyképeségű Csangkaisek és nemesgondolkodású neje. Tehát a rablóktól nyugtalanított, válságában vonagló ország bizonyára a szebb jövő felé halad. Adja az Isten minél előbb!

Kilencre jelezték az indulást. A hajóhidat már felvonták. Színes papírszallagok repülnek fel a hajóra és innét le, itt is, ott is fogják az emberek és kezükben tovább göngyölik. A hajó lassan távolodik a parttól, a szalagok feszülnek és . . . elszakadnak. Szép szimbóluma a búcsúzásnak, akik megismerték és megszerették egymást, nehezen válnak el. Az érkezés öröme és a válás fájdalma mindig egyenes viszonyban állnak.

HONGKONG, SZAIGON.

Utunk dél felé fordul, az egyhetes télből megint a nyárba megyünk. A klíma már másnap enyhült, de a tenger vize nyugodt maradt. A kontinenstől nem igen távolodtunk, mert számos parti szigetet láttunk. Február 17. reggel gyönyörű panorama bontakozott ki szemünk előtt, a védett, szélcsendes hongkongi öbölbe értünk. Igazán a természettől dédelgetett hely, mint annyi más, melyet az angol impérium jó számítással megszerzett magának. A szigetek valóságos labirintot alkotnak, a sziklás, magas partok nagyszerű stratégiai támpontot nyújtanak. Az öböl klimatikus tekintetben is

nagyon előnyös, mert már a trópus felé nyílik, a tél nem mondható hidegnek.

A Hongkongnak nevezett kereskedelmi gócpont két részből áll: a Kowloon (Kaulón) félszigetből és az előtte fekvő Viktória-szigetből. A köztük lévő szoroson gőzbárkák és szállítógőzösök közlekednek, a forgalom a két városrész között igen élénk. Csodálatos, mit varázsolt ide az angol hatalom! Európai értelemben vett tiszta, rendezett világvárost, melynek lakossága félmillió túl van. Főleg a szigeten helyszűke miatt magas paloták, de aztán teátrálisan felkapaszkodnak a hegyre. Az európai és kínai népelemen kívül Hongkongban négerek is vannak.

Délután három órás autókirándulásunk volt. Gondozott utakon, jobbra a tengerparton, emberi szorgalommal ápolt szép vidékeken suhantunk végig, ámulattal szemlélve a kolonizáló hatalom munkáját, mely ezen a sziklás, elhagyott helyen, az egykori kalózkodó tanyáján erődítéssel, fürdőtelepekkel, ültetvényekkel kis földi paradicsomot létesített. És magában a kaulóni városrészben milyen nyilegyenes, művészi erkélyekkel ékesített palotasorok!

Este a hegyi siklón felmentünk a Viktória-szigeten emelkedő Pik-re. Alattunk a város a tenger-szorossal, körülöttünk a magaslati villák, ezer és ezer villanylámpa fényében, a csillogó víztükrön közlekedő motorcsónakok, kivilágított hajók: mindez tündéri álomlátás gyanánt hatott. Csakugyan szép helyek vannak a világon!

Mikor hazatértünk kilenc óra körül, Wolfinger

osztrák sógorral találkoztunk, amint bottal egyedül baktatott a városban. Sietnie kellett, mert nappal letartóztatásban volt. Tudniillik az a szokása volt, hogy szeretett felfedezőutakra menni. Már az első napokban a hajónak összes folyosóit, helyiségeit ismerte, nem egyszer engem is kalauzolt, különben állandó ministránsom volt az öreg. Negombóban, Colombó külső részén ellopták a pénzét. Itt Hongkongban rögtön a kiszállás után az erősségbe tévedt. Mire észrevette magát, már lefogták, kémnek nézték. Mivel nem tudott angolul, soká tartott, míg kilétét megtudták és csak estefelé szabadult ki. Érdekes kalandján vele együtt sokat mulattunk. Neki igazán felejthetetlen élményei vannak.

A hajóról még egy ideig gyönyörködtem a pazar kivilágításban, azután lepihentem. Másnap pont kilenckor hagytuk el Hongkongot a parti zene búcsúztatása közben, mi is búcsút mondtunk e kedves helynek és együttal Kínának is.

Eddig többnyire angolszász gyarmatokon jártunk, most az egyszer francia érdekszférába kerülünk. Indokína, Hátsóindianak keleti része, francia kolónia. Területe másfélszer akkora, mint az európai anyaország. Délkínától széles sávban kanyarodik délfelé, azért klímája teljesen trópusi. Öt tartományból áll: Tonking, Annám, Laos, Cochinchina és Kambodzsa. Ezek Laos kivételével mind tengerparttal határosak. Indokína csak északon érintkezik valamelyest az angol Birmával, délfelé azután középre fogják az önálló Sziám-királyságot. Franciaország ezzel a nagy hátsóindiai gyarmattal

kárpótolta magát előindiai veszteségeiért, onnét csaknem teljesen kiszorult.

Hátsóindia kevéssé ismert az európaiak előtt, a Kína és Japán felé tartó hajók elkerülik. Annál inkább örültünk annak, hogy a Conte Rosso visszatérésében erre vette útját és kikötött Szaigonban, Indokína déli kereskedelmi gócpontján. Az utasoknak lehetővé tették ezzel, hogy azon idő alatt míg a hajó a malakkai félsziget megkerülésével Penangba ér, Kambodzsán és Sziámon át ötnapi tanulmányos kirándulást végezzenek és Penangban ismét csatlakozhassanak. Igen ám, csak ez a nagyméretű szárazföldi kirándulás az utasok zsebjére nem kis áldozatot jelentett. A rizikóval járó útlebonyolítását a Cook-ügynökség vállalta fejenként csaknem 30 angol fontért, ami közel 800 pengőnek felel meg.

Néhányan már Manila előtt foglalkoztunk a sziámi úttal, miképpen tehetnők meg anélkül, hogy ily nagy pénzt áldozzunk. Egyelőre Manilában megszereztük a sziámi vízumot és a többit majd meglátjuk: ha sikerül megbízható autót szereznünk Szaigonban, akkor vállalkozunk erre az érdekes tanulmányútra. Abban biztosak voltunk, ha saját felelősségünkre csináljuk, jóval olcsóbb lesz. Szaigon közelébe érve, a kérdés mind égetőbb lett, tervünk kész formát vett és kíváncsian vártunk, mi válik valóvá.

Szaigon kb. 90 km-nyire bent fekszik azonosnevű folyó mellett. Február 20. reggel értünk a folyó torkolatához. A tengerparti hegyeket elhagyva, lapos, ingoványos vidék következett dús vegetáció-

val, elszórt egyszerű házikókkal. A nagy hajó lassított, óvatos menettel négy óra alatt ért Szaigonba — a matrózok azt mondták, hogy még sohasem kötöttek itt ki.

Ebéd után első dolgunk volt autó után érdeklődni és lehetőleg még este Pnompenh-ig jutni. Amint kiszálltunk a hajóból, rettenetes hőség fogadott, rövidesen csurgott rólunk az izzadság és sietünk valami árnyékba jutni. Riksákba ülünk és kereszteltük a várost. A franciák büszkék lehetnek rá, mint az angolok, ők is kitettek magukért: Szaigon, bár kisebb, mint Singapore vagy Hongkong, de tiszta, rendes, hiszen a koloniális tekintélyt ezt meg is kívánja. Autót csakhamar találtunk és ötünk számára 15 fontért felfogadtuk. A megállapodás értelmében a soffőr kötelezve volt minket Pnompenh-be, onnét másnap az angkori romokhoz, negyedik napon Aranyá-ig, a sziámi határállomásig vinni, honnét aztán visszafordulhat. Hogy utunk emberileg teljesen biztosítva legyen, a főpóstán már megváltottuk az elsőosztályú jegyet a sziámi vasútra egészen Penangig, étkezéssel és alvási lehetőséggel.

PNOMPENH, KAMBODZSA FŐVÁROSA.

A hátsóindiai dolgok megértéséhez szükséges egy kis művészettörténeti és néprajzi tájékoztatás. Mi sem természetesebb, mint hogy a hindu-brahman vallás és kultúra Hátsóindiára is átsugárzott. Előindíának sokban hasonló szerepe volt, mint Görögországnak. Nagy államok alkotásához kevés

hajlamuk és képességük volt, persze más-más okoknál fogva. Ó-india az ázsiai népek számára szintén a gondolkodók, költők és művészek hazája, hiszen az indiai felső réteg is indogermán eredetű. Hátsóindiában különösen két nép küzdötte fel magát: a maláj — polinéz — eredetű tsam-nép a mai déli Annámban és a khmer-nép Kambodzsában. Mindkettő már időszámításunk első századaiban ind fejedelmek vezetése alá került, ami azt jelenti, hogy az ind vallás és kultúra lett uralkodóvá. Érthető, hogy hasonlóan Ó-indiához, itt a gyarmatokban is a népvallásba rétegződött és vegyült a buddhizmus. A khmer-nép idővel nagy hatalomra tett szert és ezt a tsámokra is kiterjesztette. Virágzása kora a 9. században kezdődik és a 15. században végződik. Fővárosa Angkor Thom volt, a sziámi thai-népek a 13. század óta egyik darabot a másik után ragadják el a khmer birtokból, míg végül a főváros is áldozatul esik, a khmer-ország kis állammá lesz és behódol a francia kolonizációnak.

Ezt a maga nemében páratlan angkor-thomi rommezőt akartuk útba ejteni.

Ügyeink rendezésével öt óra körül végeztünk és autónkra s vezetőjére bíztuk magunkat: dr. Madarász prelátnak, dr. Lippay tanár, dr. Kelemen pécsi apátplébános, Nendtvich építésmérnök urak és én. Első állomásul Pnompenh-t, Kambodzsá jelenlegi fővárosát szemeltük ki. Szinte egy iramban, óránkénti 70 km-es sebességgel tettük meg a 240 km-nyi utat. Nagyon szép volt ez az esti út, bár a sík vidék nem nyújtott különöset. Eleinte erdőség,

majd művelt földek, dohány, cukornád, rizs stb. az elmaradhatatlan kókuszpálmával. A sötétben távolról és közlről tüzeket láttunk, a rizstartlót és száraz fűvet égetik, a hamú trágyázásul szolgál. Egyszer közvetlen az út mellett csap meg a tűz forrósága. A Mekong folyónál megállunk, autónkat kompra vezetik, utána mi is rálépünk és az alkotmány mindenestül átszállít a széles vizen. Jól esett ez a változatosság. Utána még egyórai autózás és valamivel 10 előtt Pnompenhbe értünk, hol az előkelő Grand Hotelbe szálltunk. Egynapi teljes ellátásunk csaknem egy fontba került.

A hosszú autóút kifárasztott és a már amúgy is késő vacsora után siettünk lepihenni, most első esetben nem a hajón, hanem keleti komfortos szállodában, szunyoghálós ágyban. Ezen hónapokban moszkítótl nem kellett tartani.

Másnap, február 21. böjt második vasárnapja. Bár az egész szálloda csarnokszerűen nyitott, az ablakokban nincs üvegszárny csak zsaluk, mégis nehéz a levegő. Korán keltem és az ablakteraszról áttekintettem a vegyesstíllű, modern várost. Nem gondoltam, hogy Kambodzsában ilyen szép, rendez városok vannak. Reggeli után a székesegyházba mentünk misére. A közel százezer lakosú Pnompenh-nek katolikus püspöke is van. Még csak nyolc óra volt és már nagyon bántott a meleg. A templomot előkelő, színes közönség töltötte meg. Asperges, mise, benszülött pap végezte. Evangélium után egy idősebb pap franciául prédikált. Mise alatt francia és honi nyelven énekeltek. Az áhitat épületes volt, sok férfi a kánon alatt állt,

ami liturgice helyes, rám igen jó benyomást tett. De idegenül és visszatetszően hatott a templom túlhangsúlyozott francia nemzeti díszítése, még az oltár közelében is kis trikolórok voltak kitűzdelve. Arra gondoltam, hogy ily módon ezek a benszülöttek a katolikus vallást is franciának tartják és csak addig van előttük tekintélye, ameddig a kolonális hatalmat érzik. Pedig tudjuk, hogy manapság minden nép és faj multjába tekint vissza és saját életét akarja kiélni.

Kambodzsa fővárosának több nevezetessége van. Itt székel az ország királya. A franciák is okosan követik az angol példát: az örökletes uralkodócsaládoknak bizonyos autonómiát adnak. A kambodzsai királynak is fényes udvartartása, fallal körülvett nagy palota- és templomkörzete van. Különös élvezet volt számunkra ennek végigszemlélése. Még a körzeten kívül, szép helyen áll az archeológiai és természettudományi múzeum, mely izléssen és modernül berendezett, gazdag tárlataival az ország multját és jelenét, fejlődését, egyes vallástörténeti fázisait mutatja be. Egyes részekben a rendezés még folyamatban van. A széles út másik oldalán nagyobb buddhista kolostor foglal helyet.

Az ind-sziámi-kínai vegyes stílusban épült királyi palota és templomok egészükben és részleteikben európainak álomszerű látomás. A négyszögletű, tágas udvarok pálmákkal parkírozva, az oldalakon szép épületekkel befogva. Keleti oldalon az udvari ünnepélyek számára emeletes, nyitott előadási terem, a földszinti csarnok négy sarkán széles csigalépcsőzet vezet fel. A hosszú teremben kétoldalt

széksorok, közöttük szabad hely, néhány elszórt műsorból láttuk, hogy előző estén az udvar jelenlétében kambodzsai táncokkal vegyes előadást tartottak.

A királyi palotába a fejedelem rezideálása miatt nem mehettünk be, de az udvar főhelyén álló impozáns trónterembe bevezettek. Keletről nagy lépcsőn fölmenve, az északi oldalon végigvonuló erkélyes folyosóról beléptünk a magas ablakokkal ellátott terembe. A gazdag aranydíszítés szinte túlzásba megy. Az előtérben az országos képviselő helye, a nyugati végben ballusztráddal elkülönítve a királyi trón, mögötte a királyné trónszéke, mindkettőre baloldalt lépcső vezet, valóban a keleti művészet bőségszaruját ontotta mindenre. A ballusztrád jobb sarkán a király életnagyságú szobra áll. Átértettük, hogy ez a nép, mint a múltban, most is csak hódolatos tisztelettel veszi körül uralkodóját, benne az istenség megnyilatkozását látja.

Külön épületek vannak a királyi jelvények, a kincstár számára. Előbbiben vezetőnk megmutatta a mithológikus királyi kardot, mely a monda szerint az égből hullott le, a hegyes csúcsban végződő sisakos koronát, a kincstárban drága fejedelmi ruhák, ékszerek, hivatali jelvények, kitüntetések, táncosok felszerelése — éppen rendbe tették az előző estén használt dolgokat.

A templomok közül legnevezetesebb az ezüst pagoda, melynek egész padlója díszes ezüstlemezekből van kirakva. Különös érzés volt ezüstön járni! Az áldozati asztal, pirámisosan kikészített aranyozott állvány, az átlátszó drágakőből faragott,

üvegbúrában álló kis Buddhaszobor, de még inkább a plánumon elhelyezett, színaranyból készült nagyobb istenszobor művészileg és anyagilag messés értéket jelentenek. Egyébként ettől a keleti művészettől egész világ választ el minket. Főleg a falaknak töméntelen vallási, evilági, mennyországi és pokoli jelenetekkel elárasztott mezői csak hideg csodálattal tölthetnek el. Az egyik templomudvaron imitált buddhisztikus szenthegy ösvényekkel, grottákkal, remetékkel, kik a földi lét tisztulásán keresztül a nirvánába törekcsenek.

Még a szent elefántokat néztük meg. Az egyik, a suta-elefánt, udvarban pálma árnyékában abra-kolt, egy hátsó lába a fa törzséhez volt láncolva. Fehérnek ugyancsak nem mondható, éppen hogy bőre és szőrözete szürkésszínű. Madarász prelátus úr egy nyaláb banánt vett és darabonként dugta a szent állat tátott szájába, ez aztán az egész rakományt nagy nyeléssel szállította gyomrába. A hím-elefánt az udvar végében nyitott istállóban, valóban monstrozus alak volt.

Fáradtan a melegtől és a sok érdekes látnivalótól, elfogyasztottuk szállodai ebédünket, mely választékosságával és ízletességével a kínai konyhát dicsérte. Pont 12 órakor hagytuk el Pnompenh-t, ezúttal még hosszabb, 320 km-es távolságot kellett legyűrnünk. De a végén az angkori romok integettek: az élő után a holt, megkövesedett Kambodzsa. Ez a tudat a déli nap hevében is föl villanyozta életerőnket.

AZ ANGKORI ROMOKNÁL.

Csak részletezőbb térképek tüntetik fel a kambodzai Tonlésap tótól északnyugatra fekvő Angkor romvárost, a szokásos három ponttal jelezve, hogy itt elmúlt nagyságról, enyészetről van szó. Művészettörténeti könyvekben csodálkozva olvastam róla, azonban álmodni sem mertem volna, hogy valamikor szemmel is láthatom. A kíváncsiság láza fogott el, mikor most arra közeledtünk.

Pnompenh-től ismét rendes, szép autóuton siklottunk észak felé. A vidék olyan, mint előző estén. Most égető napsugárban látjuk. Két érdekes boncnövendék jön velünk szembe. Autónk megáll és filmfelvétel készül róluk. Mire a csodálkozó, napernyős sárga fiúk észreveszik magukat, már kész a művelet. Amott balra hegység húzódik, az egyik dombháton többtornyos pagoda, biztosan valami búcsújáróhely. Ismét kompállomás, a gőzkompa a Mekong keleti oldalára visz. Kiégett sík mezőségek, az autóútnak nem akar vége lenni. Egy úttalálkozóznál telep, vendéglő: a reggel indult Cook-társaság Pnompenh elkerülésével éppen most ért ide, a saigon-angkori hosszú utat egy futamban teszik meg. Hogy megirigyelték sikeres mellékkirándulásunkat, mikor elmondottuk a látottakat! Félórás sörmelletti pihenés után folytatjuk utunkat. Most már érdekesebb, mert hegyek, erdőségek is jelentkeznek, végül erdőben tesszük meg az utolsó szakaszt, örömmel megállapítva, hogy a kilométerek lassan elfogynak.

Hat órákor értünk Siemréap-ba, az azonosnevű

szállóhoz, hat km-nyi távolságra a romoktól. A hosszú, baj nélkül megtett út elcsigázott, de most nyugodhattunk. Vacsora után sétáltunk a szálloda-városkában, benéztünk az út túlsó felén lévő buddhista-kolostorba: itt-ott egyesek imádkoztak, aludtak, mások kíváncsian kísérték főszentélyükbe, hol misztikus félhomályban hatalmas Buddha tekintett ránk. Hallottuk, hogy ebben a kolostorban van a kambodzsai főpap rezidenciája. Mikor aztán lefeküdtünk a moszkítóhálós ágyba, még soká át-hangzott a boncok monoton zsolozsmázása.

A kora reggeli órák nagyon kellemesek voltak. Kiléptem az emeleti ablakerkélyre, éppen akkor vagy öt-hat bonc libasorban, csendesen ment alamizsnás körútjára. eltűnődtem a nekünk különös, titokzatos életükön. 8 órakor autóba ültünk és célba vettük Angkor Tom-ot. A gondozott út erdőbe vitt. Talán legnagyobb romantikája e romoknak a közájuk és körülöttük telepedett évszázados erdőség, mely mintha a kíváncsiskodó szem elől elrejtteni és csipkerózsa-álomba ringatni akarná ezeket a fantasztikus kőépítményeket. De másrészt éppen az erős vegetáció, a fagyökerek segítenek a falak szétrepesztésén.

A fák koronái között komoran tűnnek elő a híres Angkor Wat tornyai, de jobbról hagyjuk megtekintését délutánra halasztva. És már ott is vagyunk a holt városnál. Képzeljünk egy négyzetet, melynek egy-egy oldala közel 5 km., ezt a területet kőfal vette körül, minden oldalon, pontosan közepén kapu tornyos felépítménnyel s ezen négy irányba néző kolosszális Brahma-arc. Ahol a kapu-

kat összekötő egyenes vonalak metszik egymást, tehát a négyzet közepén van a Bayon nevű templom-rom, valamennyi között még a legjobb állapotban.

Az általános tájékozódás után vegyük most sorra az érdekes látnivalókat. A déli kapun mentünk be, a Brahma-arc hideg tekintete jelentette, hogy mágikus környezetbe értünk. A Bayon-templomot vettük tanulmányul. Három-terraszos piramis-alakú építmény: az első terrasz hátsó falán köröskörül relifek a khmer-nép békés és háborús életéből, a második falon, magasabban, kőbevésett jelenetek a Mahabarata és Ramajana époszokból, a harmadik terraszról emelkedik a főtorony. Úgy ez, mint az alsóbb folyosók sarktornyai a négyes istenarcot mutatják. A tornyok belsejében sötét fülkék az itt elterjedt Vishnu és Shiva-kultusz számára. A templomot a tudósok rekonstruálni próbálták. A még most is látható szabályszerűség és nagyvonalúság a már hiányzó díszítésekkel mesés pompát fejthet ki.

Kb. 200 méterre egy másik templom romjai, a Baphuon, ez azonban sokkal rosszabb állapotban van, kisebb is az elsőnél. A Bayon-tól balról kb. 300 méter hosszú, u. n. elefánt-terrasz húzódik, rajta elefántok és madárfejű mithológikus alakok relif-kivitelben, ülő oroszlánok és korlátot alkotó óriáskígyók még most is szépen láthatók. Az elefánt-terraszon belül jól kivehető a királyi palota beosztásai, egyik piramis-alakú része még eredeti magasságban. Megemlítem még az u. n. Pimankast, a Prah Pithu-t, utóbbi több különálló rom-

részlet, bizonyára hivatalos épületek, börtönök. Sokat csak találgatni lehet már.

Mikor az égető nap hevében izzadva már eleget nézegettünk, felültünk az autóra és az északi kapun át elhagytuk az Angkor Thom erdővel benőtt romterületét. Nagy körútban még néhány nevezetes emléket kerestünk fel, így a Prah Khan-t, Ta Som-ot, Mebon-t stb., valamennyi omladozó templomrom. És a nagy ellentétek: az enyészet és az élet, a dülöngő falak, szétszóródott kövek és a közjük furakodó fagyökerek, a följük boruló lombkoronák — mintha ellenségek volnának és mégis olyan szép összhangot alkotnak.

Délre visszatértünk szállásunkra, túlon túl telve sajátságos benyomásokkal. A meleg is arra készítetett, hogy az első délutáni órákat pihenésre fordítsuk. Félőtre előállt az autó és ismét a romokhoz vitt, ezúttal azonban a legfőbb látnivalóhoz, az Angkor Wat-hoz. Wat ezen népeknél templomot jelent. A beléptidíjat itt kellett lefizetni.

Miről is van szó? Szükséges, hogy egy kis leírást adjak. Az Angkor Wat a fent ismertetett Angkor Thomon kívül, annak déli oldala előtt van, de a kettőt szép erdei út köti össze. A 12. században épült a Wat mint Vishnu-templom. Arányaival nemcsak a Bayont múlja felül, hanem egyáltalán a világ egyik legmonumentálisabb emléke, melyen az idő vasfoga még nem sokat rágott. A szintén három-terraszos templom zöldes homokkőből épült. Kissé elnyújtott négyszöget zár be óriási területe, és pedig nyugat-keleti iránnyal. Egy-egy oldal átlag 800 méter hosszú, az egészet fal, ezt meg víz-

árok vette körül. A nyugati bejáratnál két ülő kőoroszlán őrökdi, a nagy lapokkal kövezett út korlátjait a támasztékokon nyugvó óriáskígyó alkotja, melynek legyezőalakú hétszeres feje fenyegetőleg fordul a belépő felé. Elgondoltam, milyen festői felvonulásokat lehetett ezen a szép úton tartani, szemben a piramisosan feltornyosuló hatalmas templom mint háttér. Az első terraszra 12 lépcső vezet, a hármaskapun három kisebb torony, hasonlóan a keleti kapunál is, míg az északi és déli oldalnak egyes kapuja van. A következő belsőbb erkélyek mindjobban közelednek a négyzethez és az előzőről mindig magasabban emelkednek fel, míg végül a harmadik erkélyudvar szabályos négyzetet alkot és középpontjában maga fölé tolja a főszentély tornyát, a négy sarkon pedig valamivel alacsonyabb tornyok állnak.

Az egyes, köröskörül futó terraszok boltozottak, kifelé oszlopok, befelé zárt fal, mely a másik terrasznak alapul szolgál. Az alsó terraszfalnak világhíressége a négy oldalán végigvonuló többszáz méteres reliefsorozat: itt az ind hősköltemények páratlan szemléltető alakot nyernek, felvonuló harcosok, hajócsaták, díszmenetek, az ind menny örömei, pokoli kínjai, számtalan küzdő ember elefántokon, lovasszekereken, közbe az ellenségein táncoló sokkarú Shiva — az ember elfárad, míg mindezt végignézi. Micsoda lázas, odaadó munka folyhatott itt! És el kell ismerni, hogy ezek a relifek, nemkülönben az oszlopok, frizek, kapuk, tornyok és szobrok igazi művészetről tanuskodnak, mindenek fölött azonban az egész monumentális templom

alaprajza és felépítése bámulatós szimmetriát kiegyensúlyozottságot mutat. Ha eltérő is a mi művészetünktől, amint más az ind gondolkodás, de a maga nemében Angkor Wat az ind stílus mesterművei között kétségtelenül az elsőkhöz tartozik.

Tanulmányozva körüljártuk a terraszokat, az udvarokat, a lépcsőkön mindig magasabbra szálltunk és a legfelsőbb erkélyről kis ideig élveztük a szürkületbe vesző táj szépségét: itt az emberi dicsőség múltó emléke, málló kövekbe faragott gondolatok, művészeti akarások, köröskörül a folyton megújuló természet titkokat őrző őserdő. De a merengésből ismét a jelenhez fordulok. Mint turisták mászkálunk ezeken az évszázados köveken, mialatt néhány feketebőrű, csillogó szemű gyerek követ és kéreget. Cigaretára gyujtok, olyan sóvárogva nézik, hát nyujtok egyet, tüzet is — és felváltva, boldogan szívják. Most óvatosan leszállunk a meredek templompiramisról. A hármas főbejárat előtti széles erkélyen széksorok: esténként jelmezes vallási táncokat mutatnak be. De ezeket nem várjuk meg, úgyis megteltünk annyi élménnyel. A külső kapunál még egyszer hátrafordulok és rögzítem magamba a főséges képet: komoran tárul elém az alkonyba merülő templomfront a most teljességgel érvényesülő vaskos tornyokkal, fölöttünk a felhőtlen égboltozat, a második erkély közepén valamely szentélyből lámpafény. Társamnak, ki velem nézte, azt mondtam, hogy ezért a látványért érdemes volt idefáradni.

Vacsora után rendeztük szállodai fizetésünket

és lefeküdtünk, mert másnap korán kellett felkel-nünk. A fáradtság csakhamar álomba ringatott.

BANGKOKBAN, A SZIÁMI FŐVÁROSBAN.

Február 23. félnégykor frissen felkeltünk és már negyedötökor startoltunk. Ha autónk ezt az utolsó, 160 km-es szakaszt sikeresen megteszi, már nyert ügyünk lesz. Az útirány, a szíami határ. Kellemes volt ez a korahajnali autózás. Azért indultunk oly korán, hogy a Cook-társaságot megelőzve, ne kelljen port nyelniünk. Egy kevéssé mégis részünk volt benne, mert egy másik autó rohant előttünk. Csakhamar megelőztük.

Tiszta, csillagos ég borult fölénk. Északon, egész mélyen a nagy göncöl hét csillagával, a távoli ott-hont juttatta eszünkbe, balról, délfelől a Déli Ke-reszt köszönt hozzánk. Egy óra múlva már dereng, az égbolt lámpásai kialusznak, de mögöttünk fel-emelkedik a nap. A vidék lapos, érdeknélküli. Si-sophon nevű helyen megállunk, sofőrünk az út-irányt kérdezi. Végre a kambodzsai határnál! A hivatalos személynek álmát zavartuk; legényember jön ki hozzánk, egyik kezével szárongját fogja ösz-sze, másikkal szemét dörzsöli — de aztán jobbnak látja, ha hamarosan tovább enged. Jobboldalon kisebb hegyek hoznak némi változatosságot az egy-hangú tájba.

Hét órára Aranya előtt, sorompó, megvizsgálják és láttamozzák útlevelünket. Balról valami budd-hista-kolostor, lakói éppen most végzik reggeli toa-lettjüket, mosakodnak és mennek imára. A sorom-pót kinyitják, szabad az út. Tehát Szíamban!

Már látjuk az állomást, de még előbb a vámvizsgálaton kell átesni. A hivatalos közeg barátságosan cseveg, mikor hallja, miféle honosak vagyunk, mindjárt feltalálja magát, Vienne-t, Bécs-et emlegeti, de azért valamennyi kofferünk tartalmát összeturkálja.

Autónk megállt az aranya-pradesai állomás-épület előtt. Milyen boldog érzés volt ez! Az autó minden defektus nélkül megtette a 720 km-nyi utat, megelégedett tekintettel cirógattuk a szép gördülő kocsit és elismerésünkkel hálálkodtunk a derék soffőrnek, egyik társunk autót, vezetőjét és utasait gyorsan lefotografálta. Aztán elbúcsúztunk vezetőnktől és beszálltunk a vonatba, hogy Bangkokba vigyen.

Az elsőosztályú kupében elég kényelmesen voltunk, ennivalót Siemréapból hoztunk magunkkal. A táj csak megint nélkülözte a festőiséget. Főleg a délutáni órákban nyomasztó hőség kellemetlenkedett. A vidék kiégett legelőhöz hasonlított, szórványosan fák, később dzsungel pálmákkal, gyapotfákkal, folyóvíz, benne bivalyok nyakig és sziesztáznak, némelyiknek csak éppen a nagy feje látszik ki. Észak felé elmosódott hegyláncok, majd megeléinkül a határ, rizsföldek tanyafélékkel. Észrevehető, hogy közeledünk a fővároshoz, ültetvények, intenzív kertészet mindenfelé.

Negyedhatkor értünk Bangkokba és fáradtan szálltunk meg az Eagle-restaurantba, melynek tulajdonosa, egy menekült orosz házaspár, igen szívélyes volt hozzánk. Egynapi ellátásunk 4 tital

(10 pengő). Este kis gyalogsétára mentünk. Mindjárt láttuk, hogy nem angol vagy francia kolóniában vagyunk, de azért mégis kultúrált nép a szíami. Nagy a mozgalmasság az utcákon, de az egykéteemeletes házak, a világítás, az emberek feszélytelenebb viselkedése mégsem teszi az európai nagyváros benyomását. Bangkok stílusában, életében keleti, szíami és ilyennek vártam is. Érdekes közlekedési eszköz az internacionális autó mellett a kétkerekű kocsik elé fogott bicikli. Ez különben Kambodzsa-ban is otthonos. A nyitott műhelyekben, boltokban és a járdán is sok kis gyerek, itt keleten ugyancsak nincs emberhiány. Mint Indiában is, a kisgyermeket nem karon viszik, hanem a bal csípőjükre ültetik az anyák, de közben apák is, balkarjukkal átfogják, a kis csöppségek teste így nincsen összeszorítva, lábuk szabadon himbálhat.

Vacsoráig még időnk lévén, négyen autóba ültünk és egy óra hosszat bejártuk a várost. Bangkoknak közel egymillió lakosa van, de alacsonyabb és szélesebb építkezése miatt területileg nagyobb Budapestnél, a hatalmas Menám folyó mellett fekszik és egyes részeinek szépségéért Velencéhez hasonlítják. Egyik téren valami népünnepély volt, óriási sokadalom, kivilágítás és szórakozási alkalom. Még megkerültük a királyi paloták és a templomok nagy négyszögét, azután hazatértünk, a nevezetességek megtekintését másnapra hagyva.

Február 24. délelőtt vagy két órát vasútjegyünk ügye foglalt le. Azt hittük, Szaigonból hiány nélkül rendeződött és most Bangkokban megtudtuk,

hogy az elsőosztályi helyek le vannak foglalva. Az ügy úgy nyert elintézést, hogy második osztályra vettünk jegyet és így örömkre mindegyikünk még kb. három fontot kapott vissza.

Bangkok méltán nevezhető a pagodák városának. A templomkörzet a királyi épületekkel szintén kőfállal van körülvéve, még jóval nagyobb, mint a pnompenn-i. Az egyes udvarokat és szentélyeket vezetővel végiglátogattuk és csodálattal szemléltük a keleti stílusvegyületet és káprázatos pompát. Kis kultúrtörténeti tájékoztatást itt sem hagyhatok el.

Sziám a közép- és újkori harcokban annyiban volt szerencsésebb, mint szomszédai, hogy megőrizte függetlenségét. Népét a thai-törzsektől származtatják, külső megjelenésénél, mint általában a hátsóindiai népeknél, annámiták- és kabodzsaiaknál, maláji és kínai keveredésre gondol az ember. A sziámiak a 13. század közepén lépnek a történet világitásába. Egy századdal később Ayuthia lett fővárosuk, mely a Peguval és Birmával folytatott hosszú háborúk végén 1767-ben elpusztult. Romjait épügy ellepte az őserdő, mint Angkor-ét. Már egy évre rá a sziámiak Ayuthiától délre, 60 km távolságban megalapították Bangkokot.

Vallás és kultúra tekintetében Sziámban is a brahmanizmusé az elsőség, később, de már szintén nagyon régen, nyomul be a buddhizmus. Ennek uralma annyira általános ma, hogy csak a főváros területén 5000 pagodát lehet számlálni, az egyes családokban pedig az a hagyományos szokás alakult ki, hogy minden férfitag legalább há-

rom hónapot tölt valamely buddhista-kolostorban. Hogy a boncok tiszteletben részesülnek, ismételtén láttuk. Egyik vasútállomáson egy bonc megszólított egy férfit, mire ez előbb a földre tette kis poggyászát és vigyázz-állásban válaszolt a kérdésre.

A sziámi építészeti stílus jellegzetessége a dupla, sőt hármás magas tetőzet kiugró, íves eresszel, ami nem annyira kínai, mint nepáli hatásra mutat. A számtalan pirámisosan és magas, túszerű csúcsban végződő tornyok (előbbieik phraprang, utóbbiak phratsedi név alatt) hindu, illetve buddhista eredetűek. Mikor a nagy templomnégszögbe léptünk, elénk tárult a szentélyek, csarnokok, tornyok bizarr képe. A Bot és Wat név főbb templomot jelent, ezek középhegyeket foglalnak el, elől lépcső vezet a bejárathoz, a hosszoldalak mentén oszlopos folyosók, a falak kívül színesen díszítve, a tetők emailozott cserepekkel fedve. A sarkokon és udvarokon díszőrség gyanánt változatos művészi kivitelben a kisebb-nagyobb phraprangok és pratsedik sorakoznak. Belül hasonlatosak ezek a templomok a pnompniekhez: a falak és mennyezet tobzódnak a legtarkább festményekkel, díszítésekkel, üres hely sehohsem marad, egyikben ülő, másokban álló vagy fekvő Buddha, túlzásba vitt aranyozással. Mint unikumot említem fel, hogy egy templomban 30 méter hosszú fekvő Buddha látható, ilyen kolosszális szoborral még nem találkoztam. Érdekes, hogy vezetőnk égő cigarettával kezében kalauzolt végig. Ugyancsak a templomtéren egy kolostor udvarán mentünk át, hol a

növendék-boncokat szépítették: borotvával kopaszították meg fejüket.

A királyi palotába, bármennyire szerettünk volna, nem látogathattunk, csupán egyik szép előcsarnokát néztük meg. Kárpótlásul azonban megmutatták a különálló régi tróntermet. Tudjuk, hogy néhány éve Prajádhipok sziámi király Magyarországon járt. Alig ért haza, alkotmány-forradalom következtében lemondott trónjáról, jelenleg gyermekkirálya van Sziámnak, aki még valahol Európában tanul. Őrájuk gondoltunk, mikor a szép keleti palota előtt járkáltunk.

Délig még volt egy kis időnk. Áteveztetjük magunkat a Menámon és megcsodáltuk a híres Wat Arunt: hatalmas phraprang, sarkain négy kisebbel, az egész varázslatos építmény föl a csúcsáig színes emaillapokkal fődve. A meredek lépcsőzetek, körülfutó, folyton szűkülő, sarkos erkélyek, tornyocskák, fülkék, a csillogó színpompa az Ezer-egyj meséibe való. Ilyen a sziámi művészet. És ezen forró ég alatt — rólunk csak úgy csurgott az izzadság — kedvük van erre a játékos tündéri toronyépítéshez. Persze tőlünk az egész valójában idegen és érthetetlen. Itt végig tekinthettem a Menám partján: Velencéhez nemigen hasonlít.

Délután négykor elhagytuk Bangkok-ot. Amint távolodtunk a várostól, a hőség mindinkább engedett. Kupénk elég kényelmes volt, egy üléssel keskenyebb, mint nálunk, középen folyosó, jobbról-balról csak egy-egy szembenéző ülőhellyel. Mivel így az étkezőkocsi is szűkebb volt, csak több turnusban vacsorálhattunk és ezért későn jutottunk

hozzá. De sokkal inkább a szomjúság gyötört. Két-két ülőhely fölé ágyat készítettek és mi abban a biztos reményben, hogy másnap a hajóhoz érünk, fáradtan elnyújtóztunk.

Reggel kiálltam kocsink kis perronjára és szívtam az üde levegőt. Már a malakkai félsziget keskeny sávján haladtunk lefelé. Azt hinné az ember, hogy ez a hosszú földnyelv csak néhány km széles és végig a tengerpart gyönyörködtet, holott a valóságban az egész úton sohasem láthattam a tengert. De annál szebb volt a trópusi vidék. Ennek nyugodt szemlélése, a nyílt vonatablak mellett ülve, nagy élvezet volt. Olyan változatos film pereg le szemem előtt: pálmás őserdő, csak épen a sín-párnak van helye, rendes kis vasútállomás, a tisztáson rizsföldek, benszülöttek mezítláb és övig ruhátlanok, ismét távolabbi kilátás szürkezőldes hegyláncolatokra, folyóvölgyek és így tovább. A délelőtt ily nézésben telt el és ebéd után folytatódik, közbeszövődik egy kis bóbiskolás és beszélgetés a társakkal. Kint tikkasztó hőség, a természet is pilledt, csak egyes állomások élénkek, egész gyermeksereg fut a vonathoz és várja, míg valami ennivalót, pénzdarabot vagy skatulyát dobna le. Megint sík terület, hatalmas egyedülálló sziklák zöld vegetációval, mintha óriások helyezték volna oda, de a legszebbek az elszórt kisebb-nagyobb pálmaligetek és árnyékukban idillikus maláji házikók szegényes gazdasággal, itt-ott egy bivalyfogat, emberek valami munkában: amit földrajzi könyvekben, missziósfüzetekben képen láttam, most mint valóság rögződött emlékezetembe.

Sziámi határállomás. Már nem vagyunk meszsze Penángthól. Elmúlt a délután is, a nagyszerű film végére értünk. Félhatkor Pray-Penangban kiszállás, egészségben együtt vagyunk mind, egy közös 20 perc alatt átvisz a penangi kikötőben horgonyzó Conte Rossó-ra. A hátsóindiai, több mint 2000 km-es tanulságos kirándulás a legfényesebben sikerült, egészben csak 13-14 angol fontba került, tehát fele annyiba sem, mint a többieknek. Hogy a jó teljesítmény nagy örömmel töltött el és legszebb távolkeleti emlékeinkhez tartozik, az természetes.

Hajóra érkezésünk után egy órával felszedték a horgonyt és indultunk nyugat felé. Penangot, mely az esti szürkületben csakhamar eltűnt szemünk elől, sajnáltam. A hajón maradt társaink, kik egy félnapot tölthettek ott, sok szépet mondtak el róla, gyönyörű vidékéről, a penang-hilli páratlan kilátásról, a magyar zenecigányokkal való találkozásokról, mint érdekességet említve a kigyótemplomot stb. De meggyőződésem szerint ezért sokszorosán kárpótolva voltunk Kambodzsával, Sziámmal és Malakkával.

ANYAGTALAN KINCSEKKEL HAZAFELÉ.

A Conte Rosso szakadatlanul szelte a nyugodt tengereket. Még vagy két hetünk volt vissza útunkból. Attól féltem, hogy ezek a napok, mivel már látott helyeket érintünk, unalmasak lesznek. De mégsem. Egyrészt jól esett a kirándulás fáradalmait kipihenni, a tanulságos élményeket megtár-

gyalni és emlékezetemben megörökíteni, másrészt a hajó élete továbbra is változatosságot hozott. A manilai hatás mélyítésére, a nagybójt hangulat fenntartására, most is naponkint voltak esti ájtatosságok szépszámú ájtatos közönséggel, bár a hajónak sok utasa is volt, ki ezekről tudomást se vett és nem egyszer botrányul szolgált.

Egyik estén egy Penangban felszállt indiai fakir kötötte le érdeklődésünket, más alkalommal a mozi sikerrel adta Shakespeare Szentivánéji álmát, fafigurákkal lóversenyt tartottak stb. Colombóban már nem szálltam ki, mert újabbat úgy sem láthattam volna. Brahmán papitársaság jött ideig, talán valami tanácskozássra érkeztek, soká figyeltem ezeket az egzotikus alakokat. Bombayt még egyszer megnéztem, aztán búcsút intettem a távolabbi Keletnek.

A sziklás Ádent és Perim szigetét most nappal kerültük el és ismét a Vörös-tengeren voltunk. Március 7. nagybójt 4. vasárnapján a reggeli órákban kikötöttünk Massauában és kicsit sétálhattunk a városban. Néhány évtized múlva nagy gyarmati város lehet belőle, a nekikészülődés a part kiépítésében már sejteti ezt, hiszen Massauának most nagy Hinterlandja van Abessziniában.

A Vörös-tenger híres különös foszforeszkálásáról, melyet a víz felső rétegében élő miriádnyi apró állatka okoz, ha a hajó mozgásától felkavartatnak. Egyik estén soká gyönyörködtem az érdekes jelenségen: hol a hajó orra vágja a habokat, minduntalan fénylő gömbök, csillagok szállnak fel, mintha vízalatti tűzijátékot rendeztek volna. Más-

nap kora reggel megható egyházi ünnepség volt a hajón. Msgr. Rosa perugiai érsek, ki szünet nélkül buzgólkodott, egy felnőttet keresztelt, többeknek először szolgáltatta ki az Úr testét és vagy 30-nak a bérálás szentségét. Könnyekre indító volt, mikor a megkeresztelt Vladimirt megcsókolta, ki nek keresztapja maga a hajó kapitánya lett. Este a matróznépség a nap örömeire tisztjei jelenlétében tombolajátékkal szórakozott.

Március 9. korábban keltem és most a sinai hegyekkel több szerencsém volt, a kinyilatkoztatás hegye mögött bukott fel a nap tűzes korongja, mintegy szimbolizálva, hogy a világhosszág keleten támadt: Lux ex Oriente.

Még egyszer élveztük a szép csatornai utat. Este olasz katonahajó haladt el mellettünk. Hirtelen olyan parázs üdvözlés támadt tapsolással és Ducse, Ducse kiáltással, hogy mindenkit magával ragadott. Igen a nagy Mussolini ennek a népnek mindene.

A Földközi tenger most csak kevéssé hintáztatott meg, főleg azért, mert Görögország és parti szigetei között mentünk. Így közelről láttuk Zantét, Kephaloníát, Odysseus Ithakáját — és reggelre Brindisibe értünk. Órák, melyet egész úton sohasem igazítottam, néhány percnyi különbséggel a középeurópai időt mutatta, tehát jól állta ki a próbát. Brindisi tiszta város, látszik rajta az új rezsime keze. A másfélórás kiszállás alatt elnéztünk a székesegyházba és a Vergilius-házhoz, hol a nagy költő egy ideig tartózkodott. A kétezeréves jubileum

évében, 1930-ban, emléktáblát helyeztek a ház falára.

Március 13. reggel Velence előtt álltunk. Itt a hajó csaknem kiüresült utasaitól. Már ismételen láttam Velencét, de oly igazán szépnek, mint ebben a tavaszi napsugárban, még egyszer sem. A Márk-tér és palotáinak művészi összhangjához bizonyára kevés fogható van a világon. Aztán következett Trieszt — és másnap az otthon.

Ha visszagondolok erre a 67 napos gyönyörű és tartalmas útra, mély hálával adózom Istennek végtelen hűségéért és irgalmáért. Mert Ő tartott meg, angyalainak parancsolt felőlünk, hogy őrizzenek. Hűek voltak az égbolt csillagai, melyek kísérték, hű a nap, mely világított, hű a tenger, mely hullámain oly lágyan ringatva vitt, hűek az emberek, népek, kikhez utunk vezetett. Ő, tudtam, hogy az Urra építhetek, mert éjjel-nappal, mindig ugyanaz, jó és irgalmas. Igen, minden nagy, fontos, csak emberek tudnak kicsinyek lenni, kik örökké csak magukkal vannak elfoglalva és legborzasztóbbak, ha nem tudnak imádkozni, akik vallástalan, anyagi kultúrát visznek oda Keletre is. Ezeknél többek előttem azok a tévelygő pogányok, mert vallásosak. De nem a közönbösen néző Buddha, sem a szörnyű Shiva, csak Jézus Krisztus jelenti az üdvöt Keletnek is.

Nem volt álmom ez a keleti út? Mégsem, valóság. Deo gratias!

